

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

ANDRÉ GIDE

AYRI YOL

ROMAN

FRANSIZCA ASLINDAN ÇEVİREN
TAHSİN YÜCEL

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - <https://irantey.org>

ANDRÉ GIDE

AYRI YOL

ROMAN

Nobel ödüllü Fransız yazar ve düşünür **André Gide**, yaşamı boyunca toplumsal ve bireysel ahlakın en önemli ölçütünün bireyin içtenliği ve kendini tanınması olduğunu vurgulamıştır. *Ayrı Yol*, André Gide'in bu görüşünü en net biçimde dile getirdiği romanlarından biri. Geleneksel ahlak anlayışının karşısında bireyin özgürlüğünü savunanlara açık destek veren ve bu nedenle devrimci olarak nitelendirilen yazar, bu yapıtında, kendi evliliğinden yola çıkarak insan ilişkilerindeki sorunlara çözüm getirme çabalarını dile getiriyor.

Ayrı Yol, balayını geçirmek üzere karısıyla birlikte Tunus'a giden arkeolog Michel'in vereme yakalanmasıyla başlayan, onun iyileşmesi ve daha sonra karısının hastalanmasıyla devam eden bir yüzleşme ve arayış serüveni. Dünya edebiyatının en usta yazarlarından birinin kaleminden çıkan bu romanda, eşcinselliğini keşfeden ve toplumsal düzenin dayattığı kavramlardan sıyrılıp olabildiğince özgürleşmeye çalışan, bunu yaparken de kendisiyle çatışan bir erkeğin öyküsünü okuyacaksınız.

KAPAK RESMİ: PAUL CÉZANNE

ISBN 978-975-07-1093-3

KDV İÇİNDEDİR

9 789750 710933

<http://www.canyayinlari.com>

André Gide

AYRI YOL

1947 NOBEL EDEBİYAT ÖDÜLÜ

Can Yayınları: 1843

L'immoraliste, André Gide

© Éditions Mercure de France, 1902

© Can Sanat Yayınları Ltd. Şti., 2006

1. basım: Ekim 2009

Bu kitabın 1. baskısı 1000 adet yapılmıştır.

Yayına hazırlayan: Ayça Sezen

Kapak tasarımı: Erkal Yavi

Kapak düzeni: Semih Özcan

Dizgi: Gelengül Çakır

Düzeltili: Füsun Güler

Kapak baskı: Çetin Ofset

İç baskı ve cilt: Özal Matbaası

ISBN 978-975-07-1093-3

CAN SANAT YAYINLARI

YAPIM, DAĞITIM, TİCARET VE SANAYİ LTD. ŞTİ.

Hayriye Caddesi No. 2, 34430 Galatasaray, İstanbul

Telefon: (0212) 252 56 75 - 252 59 88 - 252 59 89 Fax: 252 72 33

<http://www.canyayinlari.com>

e-posta: yayinevi@canyayinlari.com

André Gide

AYRI YOL

1947 NOBEL EDEBİYAT ÖDÜLÜ

ROMAN

Fransızca aslından çeviren
TAHSİN YÜCEL

CAN YAYINLARI

**ANDRÉ GIDE'İN
CAN YAYINLARI'NDAKİ
DİĞER KİTAPLARI**

**KALPAZANLAR / *roman*
VATİKAN'IN ZİNDANLARI / *anlatı*
DÜNYA NİMETLERİ ve YENİ NİMETLER / *anlatı***

André Gide, Protestan bir babanın ve Katolik bir annenin oğlu olarak 1869 yılında Paris'te doğdu. Yazı hayatına 1891'de yayımladığı *André Walter'in Defterleri* ve *Narsis Üstüne İnceleme* ile başladı. Bunları 1897'de yayımladığı ünlü yapıtı *Dünya Nimetleri* izledi. Gide bu kitabında, lirik ve canlı bir üslupla kişinin, bağlardan sıyrılmasını ve hayatın bütün yönleriyle tadını çıkarmasını savunuyordu. En önemli eserlerinden biri olan *Ayrı Yol*'u 1902'de yayımladı. André Gide Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra büyük bir yazar olarak kabul edildi, geniş okur kitlelerince tanındı. Gide'in yazarlıktaki ustalığı, üslubundaki açıklık ve duruluk, bir yandan kitaplarında ortaya koyduğu kaygılarıyla, öte yandan düşüncelerinin karmaşıklığıyla tam bir çelişme halindedir. 1919'da yazdığı *Pastoral Senfoni* son derece duygulu ve insancıl bir romandır. Gide'in en iyi eseri sayılan *Kalpazanlar* 1925'te yayımlandı. Bu tarihten sonraki eserlerinde toplum sorunlarını öne aldı. En ağır konuları işlemekten çekinmedi, her türlü önyargıdan uzaklaşıp yerleşik inanç ve düşüncelere körü körüne bağlanmaktan kaçındı. Çağının aydınları üstünde büyük etkisi oldu. 1947'de Nobel Edebiyat Ödülü'nü aldı. 1951'de öldü.

Tahsin Yücel, 1933 yılında Elbistan'da doğdu. Galatasaray Lisesi'ni (1953) ve İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Fransız Dili ve Edebiyatı Bölümü'nü bitirdi (1960). Öğrencilik yıllarında Varlık Yayınları'nın çeviri işlerini ve *Varlık* dergisinin yazı işleri müdürlüğünü yürüttü. Mezun olduğu bölümde 1961 yılında asistan olarak göreve başladı ve 2000 yılında profesör olarak emekliye ayrıldı. Öykü derlemeleri, romanları, bilimsel araştırmaları ve kuramsal yazılarının yanı sıra, Balzac, Flaubert, Daudet, H. de Montherlant, M. Aymé, Gide, Simenon, A. France, Colette, Jean Giraudoux, Proust, Camus, Sartre, Malraux, Saint-Exupéry ve Duras gibi önemli Fransız yazarlarının yapıtlarını dilimize kazandıran Yücel, 1984 yılında Azra Erhat Çeviri Üstün Hizmet Ödülü'ne değer görüldü.

Henri Ghéon'a
açık yürekli arkadaşı
A.G.

Kurul başkanı Bay D.R.'ye

Sidi b. M. 30 Temmuz 189.

Evet, düşündüğün gibi çıktı, sevgili kardeşim: Michel bizimle konuştu, anlattığı hikâye de işte bu. İstemiştin; ben de sana söz vermiştim; ama göndereceğim anda bile hâlâ duralıyorum, yeni baştan okudukça daha çok iğrenç geliyor bana. Ah! Dostumuz hakkında ne düşüneceksin? Öte yandan, ben ne düşündüm? Açığa çıkan korkunç eğilimlerin iyiye döndürülebileceğini inkâr ederek mahkûm mu edelim onu? – Ama bugün bu hikâyede kendilerini bulmayı göze alabilecekler çoktur, korkarım. Bu kadar akıldan, bu kadar güçten faydalanılabilecek mi – yoksa bütün bunlara vatan-daşlık hakkı tanınmayacak mı?

Michel devlete nasıl faydalı olabilir? Ne yalan söylemeli, bilmiyorum... Ona bir iş gerek. Büyük üstünlüklerinle kazandığın yüksek mevki, elindeki kudret bu işi bulmanı sağlayacak mı? – Acele et. Michel sadık bir dosttur: hâlâ da öyle; ama pek yakında yalnız kendi kendine sadık olacak artık.

Lekesiz bir gökyüzü altında yazıyorum sana; Denis, Daniel ve ben, burada bulunduğumuz şu on iki

günden beri, ne bir bulut gördük, ne de güneş gökyüzünden eksildi. Michel gökyüzünün iki aydır dupduru olduğunu söylüyor.

Ne kederliyim, ne sevinçli; buranın havası pek bulanık bir coşkunlukla dolduruyor insanın içini, üzüntüden olduğu kadar sevinçten de uzak görünen bir durum içinde yaşıyor; belki de mutluluk budur.

Michel'in yanında kalıyoruz; onu bırakmak istemiyoruz; bu sayfaları okursan, bunun nedenini anlatacaksın; senin cevabını da burada, onun evinde bekliyoruz; gecikme.

Michel'in Denis'ye, Daniel'e ve bana okul arkadaşlığından gelen müthiş bir sadakatle bağlı olduğunu biliyorsun, önceden de sağlamdı bu dostluk, ama her yıl biraz daha büyümüştü. Bir çeşit antlaşma vardı dördümüz arasında: Birimizin en ufak bir çağrısına, öbür üçümüz karşılık vermek zorundaydık. Böylece, Michel'den bu esrarlı tehlike işaretini aldığım zaman, Daniel ile Denis'yi hemen haberdar ettim, her üçümüz de, her şeyi bırakıp yola çıktık.

Michel'i üç yıldır görmemiştik. Evlenmişti, karısıyla yolculuğa çıkmıştı. Paris'e son uğrayışında ise, Denis Yunanistan'da, Daniel Rusya'daydı, ben de, biliyorsun, hasta babamızın yanında kalmak zorundaydım. Bununla birlikte ondan hiç haber almamış da değildik, ama kendisini gören Silas ile Will'in verdiği haberler, bizleri ancak şaşırtmıştı. Bir değişim oluyordu içinde, bunu daha açıklayamıyorduk. Eski günlerin, hareketleri sınırlandırıla sınırlandırıla beceriksizleşmiş, dupduru bakışları fazla serbest sözlerimizi birdenbire kesiveren, pek bilgiç sofusu değildi artık. Artık o... Ama hikâyesinin söyleyeceği şeyleri ne diye şimdiden anlatayım sana.

Denis, Daniel ve benim kararlaştırdığımız gibi, bu hikâyeyi sana yolluyorum. Michel bunu taraçasında anlattı bize, karanlığın içinde, yıldızların aydınlığında

onun yanına uzanmıştık. Hikâyesi bittiği zaman, ova-
nın üstünde günün yükseldiğini gördük. Michel'in evi,
biraz uzağında bulunduğu köyü de, ovayı da yukarıdan
görüyor. Sıcakta, bütün ekinler biçilince, bu ova çöle
benziyor.

Michel'in evi yoksul ve garip olmasına rağmen, se-
vimli. Kışın burada insan çok üşür herhalde, çünkü
pencerelerde cam yok, pencere yok daha doğrusu, du-
varlarda geniş geniş delikler var. Hava öylesine güzel
ki, dışarıda, hasırların üstünde yatıyoruz.

Yolculuğumuzun iyi geçtiğini de söylemeliyim
sana. Buraya akşamüstü, sıcaktan bitmiş, yenilikler-
den sarhoş geldik, öyle ya, yalnız Cezayir'de, sonra da
Konstantin'de durmuştuk azıcık. Konstantin'den yeni
bir tren, Sidi b. M.'ye kadar getirmişti bizi, burada bir
araba bekliyordu. Yol köyden uzaklarda bitiyor. Bu
köy, Ombrie'deki bazı bucaklar gibi, bir kayanın üstü-
ne kurulmuş. Yürüyerek çıktık yukarıya; iki katır va-
lizlerimizi taşıyordu. Bu yoldan gelindi mi, Michel'in
evi köyün ilk evi. Alçak duvarlarla kapalı bir bahçe, da-
ha doğrusu duvarlarla ayrılmış bir ufak alan çevreliyor
bu evi, içinde üç eğri nar ağacı, bir de pek güzel bir
zakkum ağacı yükseliyor. Kabiliyeli bir çocuk vardı
burada, biz yaklaşır yaklaşmaz duvara teklifsizce tır-
manarak kaçtı.

Michel herhangi bir sevinç göstermeden, gösteriş-
ten uzak şekilde karşıladı bizi; her türlü sevinç gösteri-
sinden korkar gibiydi; yine de eşikte her üçümüzü de
ağırbaşlılıkla kucaklayıp öptü.

Geceye kadar, konuştuklarımız on kelimeyi geç-
medi. Salonda aşağı yukarı tamamıyla meyvelerden
meydana gelen bir akşam yemeği hazırlanmıştı, salonu-
nun ihtişamlı dekoru bizi şaşırttı, neyse Michel'in hi-
kâyesi açıklayacak bunu sana. Sonra kahve getirdi bi-
ze, kahveyi kendi eliyle hazırlamak istemişti. Ardından
taraçaya çıktık, manzara göz alabildiğine uzanıyordu,

her üçümüz de, ateş kırmızısına kesmiş ovada günün hızla batışını hayranlıkla seyrederek, Eyüb'ün üç dostu gibi bekledik.

Karanlık çökünce, Michel konuşmaya başladı:

BİRİNCİ BÖLÜM

I

Sevgili dostlarım, sadık olduğunuzu biliyordum. Çağrım üzerine koşup geldiniz, ben de sizin çağrınıza aynı şekilde koşardım. Oysa üç yıldır görmemiştiniz beni. Yokluğa böylesine iyi dayanan dostluğunuz, sizlere anlatacağım hikâyeye de dayanır umarım. Çünkü sizleri birdenbire çağırmam, pek uzak evime kadar getirtmem, sizleri görmek içindi yalnız, bir de beni dinlemeniz için. Bundan, yani konuşmaktan başka destek istemiyorum. Çünkü hayatımın öyle bir noktasındayım ki, daha ileriye gidemem. Yorgunluktan değil bu. Ama anlamaz oldum. İhtiyacım var... Konuşmaya ihtiyacım var, diyorum. Özgür olmasını bilmek hiçbir şey değil; güç olan, özgür olduğunu bilmektir. İzin verin de kendimden söz edeyim; sizlere hayatımı anlatacağım, alçakgönüllülüğe kapılmadan, gurura kapılmadan, kendi kendimle konuşuyormuşum gibi yalın, hatta daha da yalın bir şekilde. Dinleyin beni:

Aklımda kaldığına göre, son olarak Angers dolaylarında, düğünümün kutlandığı küçük köy kilisesinde görüşmüştük. Fazla kalabalık yoktu, dostların seçkinliği bu sıradan töreni, insana dokunan bir tören haline getiriyordu. Dostlarım heyecanlıymış gibime geliyordu, beni de heyecanlandırıyordu bu. Karım olacak kimse-
nin evinde, kısa süren bir yemek, kiliseden çıktıktan sonra gene bir araya getirdi bizi; sonra, kafamızda ev-

lenme fikrini bir rıhtım, bir istasyon hayaline bağlayan töre gereğince, ısmarlanmış araba bizi götürdü.

Karımı pek az tanırdım, onun da beni daha fazla tanımadığını düşünürdüm, buna pek üzülmezdim de. Âşık olmadan evlenmiştim onunla, her şeyden önce, ölürken beni yalnız bıraktığı için üzülen babam, hoşnut olsun diye evlenmiştim. Babamı şefkatle severdim; aklım fikrim onun can çekişmesindeydi, son günlerini daha rahat geçirmesini sağlamaktan başka bir şey düşünmedim o hüznü günlerde; böylece, daha hayatın ne olduğunu bilmeden, hayatımı bağlamış oldum. Ölümcül bir hastanın başucunda kutlanan nişanımız gülüşsüz, kahkahasız oldu ama ağırbaşlı bir sevinçten de yoksun değildi, babamın duyduğu huzur öylesine büyüktü. Nişanımı sevmiyorsam da, başka bir kadını da sevmemişim hiç değilse, böyle düşünüyordum. Bana göre, mutluluğumuzu sağlamaya yeterdi bu; daha kendimi tanımadığımdan, kendimi ona tamamıyla verdiğimi sandım. O da öksüzdü, iki erkek kardeşiyle oturuyordu. Marceline yirmi yaşındaydı daha, bense dört yaş büyüksüm ondan.

Onu sevmediğimi söyledim; en azından aşk denilen şeye benzer bir şey hissettiğim yoktu, ama sevgiyle kastedilen şefkat, bir çeşit acıma, kısacası oldukça büyük bir saygı ise, onu seviyordum. O Katolik'tir, ben Protestanım... ama Protestanlığımı öylesine yüzeysel buluyordum ki! Papaz beni kabul etti; ben de papazı kabul ettim: Ustaca oynandı oyun.

Babam, şu genel deyimle, “tanrısız”dı, hiç değilse, onun da paylaştığını sandığım bir çeşit yenilmez hayâ ile, onunla hiçbir zaman inançları üzerinde konuşmadığımızdan, böyle olduğunu sanıyordum. Annemin o sert Protestan eğitimi, kendisinin güzel hayaliyle birlikte, yüreğimden silinmişti; onu pek genç yaşta yitirdiğimi biliyorsunuz. Bu ilk çocukluk ahlakının bize ne derece hükmettiğini de, kafamızda ne derin izler bı-

raktığını da aklıma getirmiyordum daha. Annemin bana ilkelerini aşılariken içimde tadını bıraktığı bu bir çeşit şiddeti, tamamıyla çalışmaya yöneltmiştim. An-nemi yitirdiğim zaman on beş yaşımdaydım; benimle babam ilgilendi, üzerime titredi, bütün tutkusu beni yetiştirmek oldu. Latinceyle Yunancayı o zaman da iyi bilirdim, onunla İbraniceyi, Sanskritçeyi, sonra Fars-çayla Arapçayı da çabucak öğrendim. Yirmi yaşına doğru, öylesine kıvamını bulmuştum ki, çalışmalarına beni de ortak etmeyi göze alabiliyordu. Benim kendisi-ne eşit olduğumu ileri sürmekten zevk duyardı, bana bunu kanıtlamak istedi. Kendi imzasıyla yayımlanan *Essai sur les cultes phrygiens* benim eserimdi; şöyle bir gözden geçirmişti yalnızca; hiçbir zaman, hiçbir şey bu kadar övülmesine yol açmamıştı. Mest etti bu iş onu. Bana gelince, bu hilekârlığın başarı kazandığını görün-ce şaşırmıştım. Ama sonra ben de bilim alanına çıkarıl-dım. En üstün bilginler beni meslektaş sayıyorlardı. Bana verilen değere, şana, şöhrete gülüyorum şimdi... Böylece yirmi beş yaşına geldim, yıkıntılardan ya da kitaplardan başka hiçbir şeye bakmamıştım hemen hemen, hayatla ilgili hiçbir şey bilmiyordum; çalışma-da, görülmedik bir coşkunum vardı. Sevdığım birkaç dost vardı (bunlar sizlerdiniz), ama onlardan çok dostluğu seviyordum; onlara bağlılığım büyüktü ama bu soy-luluk ihtiyacındandı; içimdeki her güzel duyguyu sevi-yordum. Zaten, kendi kendimden habersiz olduğum gibi, dostlarımdan da habersizdim, başka türlü yaşanı-labileceği de bir an bile aklıma gelmemişti.

Babamla bana küçük şeyler yetiyordu; ikimizin de masrafı öylesine azdı ki, yirmi beş yaşına geldiğim zaman, zengin olduğumuzu bilmiyordum. Onu bile sık sık düşünmezdim ya, kıt kanaat geçinebilecek kadar bir şeylerimiz olduğunu hayal ederdim; babamın yanın-da da öyle büyük tutumluluk alışkanlıkları edinmiştim ki, elimizde çok daha fazlası bulunduğunu anladığım

zaman neredeyse huzurum kaçtı. Böyle şeylere aldırıldığım bile yoktu, öyle ki, servetim hakkında daha belirli bir bilince, tek mirasçısı olduğum babamın ölümünden sonra bile değil, ancak evlilik anlaşmam sırasında vardım, Marceline'in bana hemen hemen hiçbir şey getirmediğini de o sırada fark ettim.

Bilmediğim ve belki çok daha önemli olan bir şey de, zayıf bir bünyeye sahip oluşumdu. Nerden bilecektim? Kendimi hiç zorlamamıştım ki! Arada sırada nezle olur, önemsemeden atlatırdım kendi kendime. Sürdüğüm bu pek durgun hayat, beni hem zayıf düşürür, hem de korurdu. Marceline, tersine daha sağlama benziyordu; benden daha sağlam olduğunu ise, pek yakında öğrenecektik.

Daha evlendiğimiz akşam, Paris'teki dairemde yaşıyorduk, bize iki oda hazırlamışlardı. Paris'te elzem alışverişler için gereken zaman boyunca kaldık ancak, sonra Marsilya'ya gittik, oradan da Tunus'a gitmek üzere gemiye bindik hemen.

Acele işler, fazla hızlı gelişen son olayların yarattığı şaşkınlık, düğünün, yasımın daha gerçek heyecanından hemen sonra gelen kaçınılmaz heyecanı, bütün bunlar beni yorup bitirmişti. Yorgunluğumu gemide hissedebildim ancak. O zamana kadar her iş, yorgunluğumu artırıyor ama bu yorgunluğun farkına varmamı da önlüyordu. Gemideki zorunlu işsizlik, en sonunda düşünmemi sağlamıştı. Bu da, öyle sanıyorum ki, ilk defa oluyordu.

Gene ilk defa olarak, işimden uzun zaman yoksun kalmaya razı oluyordum. O zamana kadar yalnızca kısa tatiller yapmıştım. Annemin ölümünden az bir zaman sonra, babamla birlikte İspanya'ya yaptığımız yolculuk bir aydan fazla sürmüştü, orası öyle; bir başka yolculuk, Almanya yolculuğu da altı hafta sürmüştü; sonra daha başkaları da olmuştu; ama hep inceleme yolcu-

luklarıydı bunlar; babam bu yolculuklarda pek kesin araştırmalarından asla vazgeçmezdi; ben de, onun ardından gitmezsem, okurdum. Gene de, daha Marsilya'dan ayrılır ayrılmaz, Gırnata'nın, Sevilla'nın çeşitli hatıraları canlandı içimde, daha duru bir gök, serin gölgeler, eğlenceler, kakhahalar, türküler. İşte gene bunları yaşayacağız, diye düşündüm. Geminin güvertesine çıktım, Marsilya'nın uzaklaşışını seyrettim.

Sonra birdenbire, Marceline'i biraz yalnız bıraktığımı düşündüm.

Öne oturmuştu, yaklaştım, ilk defa olarak ona dikkatle baktım.

Marceline çok güzeldi. Biliyorsunuz; onu gördünüz. Bunu ilk kez fark etmediğim için kızdım kendi kendime. Yeni bir gözle bakamayacak kadar fazla tanıyordum; ailelerimiz hep bağıntıdaydı; onun büyüyüşünü görmüştüm; güzelliğine alışmıştım... İlk defa olarak şaştım, bu güzellik öylesine büyük görünmüştü bana.

Siyah hasırdan sade şapkasının üstünde, büyük bir peçe dalgalanıyordu. Sarışındı, ama cılız görünmüyordu. Eteğıyle korsajı, birlikte seçtiğimiz bir İskoç şalındandı. Benim yasım yüzünden karalar giymesini istememiştim.

Kendisine baktığımı sezdi, bana döndü... O zamana kadar, ona zorlama bir ihtimam göstermekten ileri gitmemiştim, aşkın yerini bir çeşit soğuk incelikle dolduruyordum iyi kötü, bu da, iyice görüyordum, onu biraz sıkıyordu; Marceline o anda kendisine farklı bir şekilde baktığımı sezmiş miydi? O da gözlerini bana dikti; sonra büyük bir şefkatle, bana gülümsedi. Konuşmadan, yanına oturdum. O zamana kadar kendim için, hiç değılse kendime göre yaşamıştım; karımdan arkadaşlıktan fazla bir şey ummadan, birleşmemiz yüzünden hayatımın değışebileceğini hiç mi hiç düşünmeden evlenmiştim. En sonunda, monoloğun bu noktada bittiğini anlıyordum.

Güvertede yalnız ikimiz vardık. Alnını bana doğru uzattı; usulca göğsüme bastırdım; gözlerini kaldırdı; gözkapaklarından öptüm, birdenbire, öpüşüm sayesinde, yeni bir çeşit acıma duydum; içimi öyle bir doldurdu ki, gözyaşlarımı tutamadım.

“Ne oldu sana böyle?” dedi Marceline.

Konuşmaya başladık. Sevimli sözleri beni mest etti. Kadınların budalalığı üzerine elimden geldiğince bazı fikirler edinmiştim. O akşam, onun yanında, asıl beceriksiz ve sersem görünen benmişim gibi hissettim.

Demek hayatımı kendisine bağladığım kadının da kendisine ait gerçek bir hayatı vardı! Bu düşüncenin önemi o gece beni birçok kereler uyandırdı! Daha alçak olan öteki yatakta yatan Marceline’in, karımın, uyuyuşunu görmek için birçok kereler doğruldum yatağımda.

Ertesi gün gökyüzü pırıl pırıldı; deniz aşağı yukarı durgundu. Hiç de zorlama olmayan bir iki konuşma, huzursuzluğumuzu daha da azalttı. Evlilik gerçekten başlıyordu. Ekim ayının son gününün sabahında, Tunus’a çıktık.

Niyetim burada en fazla birkaç gün kalmaktı. Budalalığımı saklamayacağım sizden: bu yeni ülkede Kartaca ile birkaç Roma kalıntısından başka hiçbir şey çekmiyordu beni: Octave’ın bana sözünü ettiği Timgad, Suse mozaikleri, hepsinden önce de El-Cem amfiyatrosu; gecikmeden oraya koşmak düşüncesindeydim. Önce Suse’ye gitmek, sonra da Suse’den posta arabasına binmek gerekiyordu; burada hiçbir şey beni uğraştırmaya değmesin istiyordum.

Bununla birlikte Tunus beni çok şaşırttı. Yeni duyulara dokundukça, benliğimin uyumuş, ama hiç kullanılmadıkları için bütün gizemli gençliğini korumuş olan kısımları, duyuları coşuyorlardı. Eğlenmek şaşırt-

mış, aptallaştırmıştı beni, en çok hoşuma giden de Marceline'in sevinciydi.

Bu arada yorgunluğum her gün biraz daha artıyordu; ama ona boyun eğmek ayıp gibi geliyordu bana. Öksürüyordum, göğsümün yukarısında garip bir huzursuzluk duyuyordum. Güneye doğru gidiyoruz, diye düşünüyordum, sıcak beni düzeltir.

Sefakis posta arabası Suse'den akşam sekizde ayrılır; sabahın birinde El-Cem'den geçer. En iyi yerleri tutmuştuk. Rahatsız bir yük arabası bulacağımızı sanıyordum; tam tersine, oldukça rahat bir şekilde yerleştik. Ama soğuk!.. Güney havasının yumuşaklığına nasıl öyle çocukça güvenmiş de ikimiz de hafif giyinmiş, yanımıza bir tek şal almıştık? Suse'den ve tepelerin koruduğu yerlerden çıkar çıkmaz, rüzgâr esmeye başladı. Ovada oradan oraya esiyor, zıplıyor, uluyor, ısıklık çalıyor, pencerelerdeki her aralıktan içeriye sızıyordu; insanı hiçbir şey koruyamazdı ondan. Tamamıyla donmuş olarak vardık, üstelik ben, arabanın sarsıntılarıyla, bir de beni daha fazla sarsan öksürükle bitkin düştüm. Ne geceydi o!

El-Cem'e geldik, han yoktu, iğrenç bir izbe tutuyordu onun yerini. Ne yapacaktık? Araba da gitmek üzereydi. Köy uyumuştı; uçsuz bucaksız gibi gelen karanlıkta, yıkıntıların şekilsiz kitlesi bulanık bir şekilde, şöyle bir belli oluyordu; köpekler uluyordu. İçine iki sefil yatak kurulmuş, toprak bir odaya girdik. Marceline soğuktan titriyordu; ama rüzgâr burada bize ulaşamıyordu hiç değilse.

Ertesi gün kasvetli bir gündü. Dışarı çıkınca, her yanı aynı derecede kül rengi bir gök gördük, şaşırdık. Rüzgâr gene esiyordu, ama dünkü kadar şiddetli değildi. Posta arabası ancak akşam geçecekti... Dedim ya, kasvetli bir gündü bu. Amfitiyatroyu birkaç dakikada dolaştım, hayal kırıklığına uğrattı beni; hatta bu donuk gökyüzü altında, bana çirkin göründü. Belki, yorgunlu-

ğumun da yardımıyla, sıkıntımı artırıyordu. Gün ortasına doğru, yapılacak bir şey bulunmadığından, buraya geri döndüm, taşların üzerine yazılmış bir şeyler var mı diye aradım boşu boşuna. Marceline, rüzgârdan uzakta, şans eseri yanında getirdiği İngilizce kitabı okuyordu. Dönüp yanına oturdum.

“Ne hüzünlü gün! Canın çok sıkılıyor mu?” dedim.

“Hayır, görüyorsun: Okuyorum.”

“Ne yapmaya geldik buraya? En azından üşümüyorsundur umarım?”

“Pek değil. Ya sen! Pek solgunsun.”

“Hayır...”

Geceleyn rüzgâr gene şiddetlendi... En sonunda araba geldi. Yeniden yola çıktık.

Daha ilk sarsıntılarda kendimi bitmiş hissettim. Marceline çok yorgundu, çabucak uyuyuverdi omzumda. Ama öksürüğümden uyanacak diye düşündüm, usul usul, usul usul, sıyrıldım, arabanın iç bölmesine yasladım onu. Artık öksürmüyordum gerçi, ama tükürüyordum, yeni çıkmıştı bu da; kolayca geliyordu ağzıma; ufak ufak, düzenli aralıklarla geliyordu; bu öylesine garip bir duyuydu ki, ilkin neredeyse eğlendirdi beni, ama ağzımda bıraktığı bilinmedik tattan çabuk tiksindim. Az sonra mendilim kullanılmaz hale geldi. Şimdiden parmaklarıma bulaşmıştı bile. Marceline’i uyandırsam mı? Neyse ki, beline sardığı büyük atkıyı hatırladım. Usulca aldım bunu. Artık tutamadığım tükürükler daha da çoğaldı. Olağanüstü bir şekilde rahatlaştırmıştı bu beni. Bir nezlenin sonu, diye düşünüyordum. Birdenbire pek zayıf hissettim kendimi; her şey dönmeye başladı, fenalaşmak üzereyim sandım. Onu uyandırsam mı?... Adam sen de! (Sanırım sofucukluğumdan kalma bir duyguyla, zayıflık yüzünden her türlü boyun eğişe karşı bir kin kaldı içimde, bunu neredeyse korkaklık diye adlandırırım.) Kendimi

topladım, tutundum, en sonunda baş dönmemi yendim. Gene denizin üstünde sandım kendimi; tekerleklerin sesi de kürek sesine dönüşüyordu. Ama artık tükürmüyordum.

Sonra, bir çeşit uykuya daldım.

Bu uykudan sıyrıldığım zaman, gün ağarmaktaydı; Marceline hâlâ uyuyordu. Yaklaşıyorduk. Elimde tuttuğum atkının rengi pek koyuydu, öyle ki ilkin üzerinde hiçbir şey görünmüyordu; ama mendilimi çıkardığım zaman, şaşkınlık içinde, kanla kaplı olduğunu gördüm.

İlk düşüncem bu kanı Marceline'den saklamak oldu. Ama nasıl? Üstüm başım kan olmuştu; her yanıma bulaşan kanı görüyordum artık; özellikle de parmaklarımdakini... Burnum kanamış olabilirdi... Tamam; sorsarsa, burnumun kanadığını söylerim.

Marceline hâlâ uyuyordu. Geldik. İlkin onun inmesi gerekti, hiçbir şey görmedi. Bize iki oda ayırmışlardı. Kendi odama koştum, kanı temizledim, yok ettim. Marceline hiçbir şey görmemişti.

Gene de kendimi pek zayıf hissediyordum, ikimiz için de çay getirttim aşağıdan. Kendisi de biraz solgun olan Marceline sakın sakın, güler yüzle çayı hazırlarken, hiçbir şey görmedi diye bir çeşit kızgınlık uyandı içimde. Kendimi haksız buluyordum, orası öyle: iyi gizledim de ondan görmedi, diyordum kendi kendime; ne çıkar; hiçbir şeyi değiştirmede bu; benliğimde bir içgüdü gibi büyüdü bu, içimi kapladı... En sonunda iyice şiddetlendi, dayanamaz oldum; ilgisizce konuşur gibi:

“Bu gece kan tükürdüm,” dedim.

Çıglık koparmadı; daha çok sarardı yalnız, sendeledi, kendini tutmaya çalıştı, sonra külçe gibi yere yığıldı.

Bir çeşit öfkeyle ona doğru atıldım: “Marceline! Marceline!” Aman Tanrım! Ne yaptım ben! Benim has-

ta olmam yetmiyor muydu? Ama dedim ya, pek zayıftım; ben de fenalaşmakta gecikmedim. Kapıyı açtım; seslendim; koşup geldiler.

Valizimde, şehirdeki bir subaya verilecek tavsiye mektubu vardı; askeri doktoru çağırmak için bu mektuptan faydalandım.

Bu arada Marceline düzelmişti; içinde, ateşten titrediğim yatağımın başucundaydı şimdi. Doktor geldi, ikimizi de muayene etti: Marceline'in hiçbir şeyi yoktu, düşmesi de hiçbir iz bırakmamıştı üzerinde; ama ben ciddi biçimde hastaydım; hatta hekim konuşmak bile istemedi, akşam olmadan bir daha uğrayacağına söz verdi.

Gene geldi, bana gülümsedi, benimle konuştu, çeşitli ilaçlar verdi. Benden umudunu kestiğini anladım. – Söylesem mi size? Hiç sarsılmadım. Bitkindim. Kendimi kapıp koyuverdim, o kadar. – Zaten ne sunuyordu ki bana hayatım? Sonuna kadar çalışmışım pekâlâ, kararlılıkla, tutkuyla yapmışım görevimi. Gerisi... aman! Ne önemi var? diye düşünüyordum, oldukça güzel buluyordum metanetimi Ama bana asıl dokunan, çevrenin çirkinliğiydi. “Bu otel odası iğrenç” – ve ona baktım. Birdenbire, yanda, aynı böyle bir odada karımın, Marceline'in bulunduğunu düşündüm; konuştuğunu duydum. Doktor gitmemişti, karımla konuşuyordu; alçak sesle konuşmaya çalışıyordu. Biraz zaman geçti: Uyumuşum...

Uyandığımda Marceline yanımdaydı. Ağlamış olduğunu anladım. Kendi kendime acıyacak kadar sevmeydim hayatı; ama bu yerin çirkinliği beni rahatsız ediyordu; gözlerim onun üzerinde hazla dinleniyorlardı.

Şimdi ise, yanımda, yazı yazıyordu. Güzel görünüyordu bana. Birçok zarf kapattığını gördüm. Sonra kalkıp yatağıma yaklaştı, sevgiyle elimi tuttu:

“Şimdi nasıl hissediyorsun kendini?” dedi.

Gülümsedim, kederli kederli:

“İyileşecek miyim?” dedim. O da hemen cevap verdi bana: “İyileşeceksin!” Öyle tutkulu bir inanmışlıkla söyledi ki, neredeyse ben de inandım, hayatın girebileceği bütün şekillerin, onun aşkının belirsiz duygusu gibi bir şey duydum, iç ezici güzelliklerinin belirsiz görüntüsünü duydum, öyle ki, yaşlar boşandı gözlerimden, kendimi tutamadım, tutmak da istemeden, uzun uzun ağladım.

Alabildiğine büyük bir aşk şiddetiyle Suse’yi terk ettirdi bana; üzerime titredi, beni korudu, yardım etti, bekledi... Suse’den Tunus’a, sonra Tunus’tan Konstantin’e kadar. Marceline hayranlık vericiydi. Biskra’da iyileşecektim. Güveni tamdı; gayreti bir an bile zayıflamadı. Her şeyi hazırlıyor, yola çıkışları ayarlıyor, oturacağımız yerleri buluyordu. Yazık ki, bu yolculuğun dayanılmazlığını azaltmak için elinden hiçbir şey gelmiyordu. Birçok kereler artık durmak ve ölmek zorunda olduğumu sandım. Can çekişen bir insan gibi terliyordum, soluğum kesiliyordu, bazı bazı kendimi kaybediyordum. Üçüncü günün sonunda, bir ölü gibi, Biskra’ya geldim.

II

İlk günlerden ne diye söz edeyim ki? Ne kaldı onlardan geriye? Korkunç hatıralarımın sesi yok. Artık ne kim olduğumu bildiğim vardı, ne de nerede bulunduğumu. Yalnız, ölüm döşeginde başucumda, Marceline'in, karımın, hayatımın, eğilişi gözlerimin önüne geliyor. Beni kurtaranın onun özenli bakımı ve aşkı olduğunu biliyorum. En sonunda bir gün, karayı gören kaybolmuş bir denizci gibi, bir hayat parıltısının uyanıldığını hissettim; Marceline'e gülümseyebildim. – Ne diye anlatayım ki bütün bunları? Önemli olan, şu genel deyimle, ölümün kanadının bana dokunmuş olmasıydı. Önemli olan, yaşıyor olmamın benim için pek şaşırtıcı olmasıydı, günün benim için umulmadık bir ışık olmasıydı. Daha önce, yaşadığımın farkında değildim, diye düşünüyordum. Hayatın coşkunluk veren keşfini yapmam gerekiyordu.

Ayağa kalkabildiğim gün de geldi. Evimiz iyiden iyiye mest etmişti beni. Bir taraçadan ibaretti aşağı yukarı. Ama ne taraça! Benim odam da, Marceline'in odası da bu taraçaya açılıyordu; taraça çatılara bakıyordu. En yüksek yerine gelindiğinde, evlerin üzerinden hurma ağaçları görünüyordu; hurma ağaçlarının üzerinden de çöl. Taraçanın öbür yanı şehrin bahçelerine kadar uzanıyordu; son mimozaların dallarının gölgesi

vuruyordu üzerine; içine sırayla altı hurma ağacı dikilmiş, küçük, düzenli bir avlu boyunca uzanıyor, kendisini avluya bağlayan bir merdivenle sona eriyordu. Odam geniş, havadardı; duvarlar kireçle sıvanmıştı, hiçbir şey yoktu üzerlerinde; küçük bir kapıdan Marceline'in odasına geçiliyordu; büyük bir camlı kapı da tıraşaya açılıyordu.

Burada, zaman yoktu. Yalnız kaldığımda, ağır ağır geçen o günler defalarca canlanır gözümde!.. Marceline yanımda. Kitap okuyor; dikiş dikiyor; yazı yazıyor. Ben hiçbir şey yapmıyorum. Ona bakıyorum. Hey Marceline! Marceline!.. Bakıyorum. Güneşi görüyorum; gölgeyi görüyorum; gölge çizgisinin yer değiştirmişini görüyorum; düşüneceğim şey öylesine az ki, bunu inceliyorum. Daha pek zayıfım; pek güç soluk alıyorum; her şey yoruyor beni, okumak bile; neyi okursun zaten? Var olmak yeterince uğraştırıyor beni.

Bir sabah Marceline gülerek içeri girdi ve:

“Sana bir dost getirdim,” dedi; ardından esmer tenli küçük bir Arap'ın içeri girdiğini görüyorum. Adı Bachir, iri, sessiz gözleri var, bana bakıyorlar. Biraz huzursuz oldum, bu huzursuzluk bile yoruyor beni; hiçbir şey söylemiyorum, kızgın görünüyorum. Karşılaşımın soğukluğu karşısında keyfi kaçıyor çocuğun, Marceline'e dönüyor, hayvansı güzellikte, nazlı bir hareketle ona sokuluyor, elini tutuyor, çıplak kollarını açıkta bırakacak şekilde eğilip öpüyor onu. İnce, beyaz bir *gandura*¹ ile parça parça olmuş bir *bornozun*² altında çıtır çıtır olduğunu fark ediyorum. Huzursuzluğumu anlayan Marceline:

“Hadi! otur şuraya,” diyor çocuğa. “Sakin sakın eğlen.”

¹ İnce kumaştan yapılan, kolsuz bir tür tunik. (Y.N.)

² Kuzey Afrika'da Berberilerin giydiği başlıklı, geniş, kısa kollu bir üstlük. (Y.N.)

Küçük, yere oturuyor, bornozunun kukuletasından bir bıçak, bir de hurma dalı çıkarıp çalışmaya başlıyor. Galiba bir düdük yapmak niyetinde.

Bir zaman sonra, varlığı huzurumu kaçırmıyor artık. Ona bakıyorum; bulunduğu yeri unutmuşa benziyor. Ayakları çıplak, topukları çok güzel, bilekleri de öyle. Kötü bıçağını eğlendirici bir ustalıkla kullanıyor. Onunla ilgilenecek miyim şimdi sahiden? Saçları Arap usulünce kazınmış; püskül yerine bir deliği olan, eski bir *chechia*¹ giymiş başına. Gandura düşmüş biraz, minik omuzları görünüyor. Ona dokunmak ihtiyacı hissediyorum. Eğiliyorum; dönüyor, gülümsüyor bana. Düdüğünü bana vermesini işaret ediyorum, alıyorum, pek beğenmiş gibi yapıyorum. Şimdi gitmek istiyor. Marceline bir çörek veriyor ona, ben de iki kuruş veriyorum.

Ertesi gün, ilk defa olarak, canım sıkılıyor; bekliyorum; neyi bekliyorum? Kendimi işe yaramaz ve kaygılı hissediyorum. En sonunda, tutamıyorum kendimi:

“Bachir bu sabah gelmiyor mu Marceline?”

“İstersen gidip getireyim şimdi.”

Beni bırakıp aşağıya iniyor; az sonra yalnız olarak geri dönüyor. Hastalık ne hale getirmiş beni? Onun Bachir’siz döndüğünü gördükten sonra, ağlayacak derecede kederleniyorum.

“Geç olmuş” diyor bana; “çocuklar okuldan ayrıldılar, her yana dağıldılar. Pek sevimlileri var, biliyor musun? Artık hepsi beni tanıyor sanırım.”

“Hiç değilse yarın burada olmasını sağla.”

Ertesi gün, Bachir yine geldi. İki gün önceki gibi oturdu, bıçağını çıkardı, pek sert bir ağacı yontmak istedi, öyle bir uğraştı ki, bıçağı başparmağına sapladı. Dehşetten ürperdim; buna güldü, parıldayan kesiği

¹ Tunuslu erkeklerin giydiği, keçeden yapılan, kırmızı takke. (Y.N.)

gösterdi, kanın akışına bakarak eğlendi. Güldüğünde apak dişleri görünüyordu; yarasını zevkle yaladı; dili bir kedininki gibi pembeydi. Ah! Sağlığı ne kadar yerindeydi! Buydu onda tutulduğum: Sağlık. Bu küçük bedenin sağlığı güzeldi.

Ertesi gün, bilyeler getirdi. Benim de oynamamı istedi. Marceline yoktu; olsaydı engel olurdu buna. Duruladım, Bachir'e baktım; çocuk kolumu tuttu, bilyeleri avucuma koydu, beni zorladı. Eğildikçe soluğum kesiliyordu, gene de oynamaya çalıştım. En sonunda dermanım kalmadı. Yüzer gibiydim. Bilyeleri attım, kendimi bir koltuğa bıraktım. Bachir biraz kaygılanmıştı, bana bakıyordu.

"Hasta mısın?" dedi kibarca, sesi pek hoştu. Marceline geldi.

"Götür şunu," dedim, "yorgunum bu sabah."

Birkaç saat sonra, gene kan tükürdüm. Taraçada, güçlkle yürürken oldu bu iş; Marceline odasında bir şeyler yapıyordu; neyse ki hiçbir şey görmedi. Soluğum tıkanıdığından derin bir soluk almıştım, birdenbire gelivermişti. Ağzımı doldurmuştu... Ama ilk tükürüklerdeki, açık renk kan değildi artık bu; kocaman, iğrenç bir pıhtıydı, tiksintiyle yere tükürdüm.

Birkaç adım attım, sendeleyerek. Müthiş heyecanlanmıştım. Titriyordum. Korkuyordum; öfkeliydim. Çünkü o zamana kadar, iyileşmenin adım adım geleceğini, artık onu beklemekten başka bir şey kalmadığını düşünmüştüm. Bu ani kaza beni geriye atıyordu. İşin tuhafı ilk tükürmeler bu kadar etki yapmamıştı üzerimde; sakinliğimi koruduğumu anımsıyordum şimdi. Şu anki korkum, dehşetim nereden geliyordu öyleyse? Heyhat! Hayatı sevmeye başlamamdan kaynaklanıyordu bu korkum!

Geri döndüm, eğildim, tükürüğümü buldum, bir saman çöpü aldım, pıhtıyı kaldırıp mendilimin üstüne koydum. Baktım. Karaya çalan bir iğrenç kandı bu,

yapış yapıştı, tüyler ürpertici bir şeydi. Bachir'in güzel, kıpkırmızı kanını düşündüm. Sonra birdenbire bir arzu, bir hırs, o zamana kadar hissettiğim bütün duyduklarımdan daha azgın, daha zorlu bir şey sardı içimi: Yaşamak! Yaşamak istiyorum. Yaşamak istiyorum. Dişlerimi, yumruklarımı sıktım, varoluşa doğru bu çabada çılgınca, kederle topladım bütün benliğimi.

Bir gün önce T.'den bir mektup almıştım; Marceline'in sıkıntılı mektuplarına karşılık yazılmıştı, tıbbi öğütlerle doluydu; hatta T. mektubuna basitleştirilmiş birkaç tıp broşürüyle bir de özel kitap eklemişti, bunun için daha ciddi göründü bana. Mektubu hiç önemsemeden okumuştum, broşürlere de hiç bakmamıştım; bir kere bu broşürler, çocukluğumu tıka basa dolduran ahlak kitaplarına benziyorlardı, bu yüzden bana sevimsiz görünüyorlardı; ayrıca bütün öğütler de canımı sıkardı; "Veremlilere öğütler" in, "Pratik verem tedavisinin" benim durumuma uygulanabileceğini de düşünmüyordum. Veremli olduğumu sanmıyordum. İlk kan tükürmemi değişik bir sebebe bağlıyordum; daha doğrusu, gerçeği söylemek gerekirse, hiçbir şeye bağlamıyordum, bunu düşünmekten kaçınıyordum, pek düşünmüyordum da, kendimi iyileşmiş değilse bile, iyileşmeye pek yakın buluyordum... Mektubu okudum, kitabı, broşürleri de öyle. Sanki birdenbire, ürkütücü bir açıklıkla, kendime yeterince bakmadığımı anladım. O zamana kadar en belirsiz umuda güvenilerek yaşamaya bırakmıştım kendimi, birdenbire hayatım hücumu uğramış gibi, tam ortasından, dayanılmaz bir şekilde hücumu uğramış gibi göründü bana. Kalabalık, etkili düşmanlar yaşıyordu içimde. Dinledim; kulak verdim; duydum. Çarpışmadan yenemeyecektim düşmanı... Kısık sesle, kendimi daha iyi inandırmak istercesine, bu bir irade meselesidir, diye ekliyordum.

Savaş düzenimi kurdum.

Akşam oluyordu: stratejimi düzenledim. Bir süreliğine, bütün çabam iyileşmek için olmalıydı; görevim, sağlığımdı; iyi hüküm vermek, benim için kurtarıcı olan her şeyi *İyi* diye adlandırmak, beni iyileştirmeyecek her şeyi unutmak, tepmek gerekiyordu. Akşam yemeğinden önce, soluma, egzersiz, beslenme konularında kararlar almıştım.

Yemeklerimizi, taraçanın ortasında, bir çeşit ufak kulübede yiyorduk. Yalnızdık, sakindik, her şeyden uzaktık, yemek saatlerimizdeki samimiyetimiz pek hoştu. Yakındaki bir otelden ihtiyar bir zenci, pek de fena denilemeyecek yemekler getiriyordu bize. Marceline listelere bakıyor, bir yemek ısmarlıyor, başka bir yemeği istemediğini belirtiyordu... Genellikle fazla açlık duymadığımdan, ne geri çevrilen yemeklere aldır-dığım vardı, ne de yetersiz mönülere. Marceline de az yemeye alışmıştı, benim yeterince yemek yemediğimi bilmiyordu, fark etmiyordu. Çok yemek, kararlarımın başında geliyordu. Bunu hemen bu akşam uygulamaya başlamak düşüncesindeyim. Yapamadım. İçilmez bir çorbayla, şaşılacak şekilde fazla pişmiş bir kızartma vardı soframızda.

Öfkem öylesine ateşliydi ki, bunu Marceline'e yönelttim, ölçüsüz sözlerle boşalttım içimi. Onu suçladım; sözlerime bakılırsa, bu yemeklerin kötülüğünden kendini sorumlu tutması gerekirdi. Benimsemeyi kararlaştırdığım yaşayışta bu ufacık gecikme büyük bir önem kazanıyordu; önceki günleri unutuyordum; bu kaçınılmaz yemek her şeyi bozuyordu. İnat ettim. Marceline bir konserve, herhangi bir şeyden yapılmış bir börek bulmak için şehre inmek zorunda kaldı.

Çok geçmeden, ufak bir kavurma çanağıyla geldi, daha fazla yemeye ihtiyacım olduğunu her ikimize de ispat etmek istercesine, hemen hemen hepsini yedim.

Aynı akşam şunu kararlaştırdık: Yemekler çok daha iyi olacaktı, daha bol olacaktı, altı buçukta başla-

yıp her üç saatte bir yemek yiyecektim. Evde her çeşitten, bol bol konserve bulunacak, otelin alelade yemeklerini tamamlayacaktı.

O gece uyuyamadım, yeni erdemlerimin önsezisi öylesine sarhoş ediyordu beni. Biraz da ateşim vardı galiba; bir şişe maden suyu duruyordu yanımda; bir bardak, iki bardak içtim; üçüncü seferde bütün şişeyi bir dikişte boşaltıverdim. Tekrar tekrar gözden geçirilen bir ders gibi gözden geçiriyordum irademi; düşmanlığımı öğreniyor, onu her şeye yöneltiyordum; her şeye karşı savaşmak zorundaydım: Kurtuluşum yalnız bana bağlıydı.

En sonunda, gecenin solgunlaştığını gördüm; gün belirdi.

O gece silah bekleyişim oldu benim.

Ertesi gün pazardı. Ne yalan söylemeli, o zamana kadar Marceline'in inançlarına hiç kulak asmamıştım. İster ilgisizlikten ister hayâdan olsun, bu beni ilgilen-dirmezmiş gibime geliyordu; kaldı ki buna önem de vermiyordum. O gün, Marceline ayine gitti. Dönüşünde, benim için dua ettiğini öğrendim. Gözlerimi ayırmadan baktım ona, sonra elimden geldiğince yumuşak bir ifadeyle:

“Benim için dua etmemelisin, Marceline,” dedim.

“Neden?” dedi, şaşırmıştı biraz.

“Himaye edilmekten hoşlanmam.”

“Tanrı'nın yardımını tepiyor musun?”

“Sonra ona şükran borcum olur. Bu da zorunluluklar yaratır, istemem.”

Şakalaşır gibiydik ama sözlerimizin ciddiyeti konusunda da hiçbir şüphemiz yoktu.

“Kendi başına iyileşemezsin, zavallı dostum,” diye içini çekti.

“Öyle olsun, ne yapalım!” dedim... Sonra, kederlendiğini görünce, o kadar kaba olmayan bir sesle, “Sen bana yardım edersin,” diye ekledim.

III

Uzun uzun bedenimden söz edeceğim. O kadar söz edeceğim ki, ruhun payını unutuyorum gibi gelecek size. Bu hikâyede, ihmalim bile irademin eseridir; orada gerçektir. Çifte hayat sürmek için yeterli gücüm yoktu; ruh ile gerisini daha sonra, iyileşince düşünürüm, diyordum.

Henüz iyileşmekten uzaktım. Ufacık bir şey yüzünden kan ter içinde kalıyor, gene ufacık bir şeyden üşütüyordum; Rousseau'nun dediği gibi, "kısa solukluydum", bazen biraz ateşim çıkıyordu; çoğu zaman, daha sabahleyin, korkunç bir yorgunluk duygusu oluyordu içimde, o zaman, bir koltukta bitkin, ilgisiz, bencil, yalnız iyi soluk almaya çalışarak, öylece kalakalıyordum. Güçlkle, düzenli aralıklarla dikkatle soluk alıyordum; soluk verişlerim irademin tamamıyla tutamadığı iki sarsıntıyla oluyordu; uzun zaman sonra bile, bunlardan ancak dikkat ederek kaçınıbiliyordum.

Ama en çok canımı yakan, her türlü sıcaklık değişimi karşısındaki hastalıklı duyarlılığımı. Bugün düşünüyorum da, hastalığa bir de genel sinir bozukluğu ekleniyordu, diyorum; basit bir verem vakasında rastlanmayacak bir dizi olguyu başka türlü açıklayamıyorum. Her zaman ya fazla terliyor ya da fazla üşüyordum; gülünç bir abartıyla örtünüyordum hemen, ancak

terlemeye başlamak üzere diniyordu titremem, biraz açıyordum üstümü, terlemem kesilir kesilmez titremeye başlıyordum. Bedenimin kimi yerleri donuyor, tere rağmen, mermer gibi soğuk oluyorlardı; hiçbir şey ısıtamıyordu onları. Soğuk karşısında duyarlığım o kadar fazlaydı ki, elimi yüzümü yıkarken ayağıma dökülen azıcık su beni nezle ediyordu; sıcak basmasına da duyarlığım aynıydı. Bu duyarlığım kaldı, hâlâ da var, ama bugün, keyifle tadını çıkarıyorum onun. Pek canlı olan her duyarlık, öyle sanıyorum ki, bünyenin güçlü ya da zayıf oluşuna göre, haz ya da rahatsızlık sebebi olabilir. Eskiden huzurumu kaçıran, benim için pek zevkli bir şey oldu.

O zamana kadar, camlar kapalıyken nasıl uyuyabilmişim, bilmem; T.'nin öğütleri üzerine, geceleri camları açmayı denedim; ilkin azıcık; çok geçmeden de ardına kadar açtım hepsini; kısa zamanda bu öyle bir alışkanlık, öyle bir ihtiyaç haline geldi ki, pencere kapanır kapanmaz bunalıyordum. Gece yelinin, ay ışığının içeriye sızışını ne büyük zevkle duyacağım ileride...

Bu ilk sağlık denemeleri en sonunda bitti. Gerçekten de, sürekli bakımlar, temiz hava, iyi beslenme sayesinde iyileşmekte gecikmedim. O zamana kadar, merdiven soluğumu keser diye korkmuş, tараçadan ayrılmayı göze alamamıştım; en sonunda, ocak ayının son günlerinde, tehlikeyi göze aldım, indim, bahçeye gittim.

Marceline, elinde bir şal, benimle geliyordu. Akşamın üçüydü. Bu memlekette çoğu zaman şiddetli olan, son üç günde beni rahatsız etmiş olan rüzgâr dinmişti. Havanın yumuşaklığı pek hoştu.

Park. Çok geniş bir yol geçiyordu içinden, yol, iki yandan, *cassie*¹ denilen şu pek uzun mimozalarla göl-

¹ Kokulu sarı çiçekleri olan ve parfüm yapımında kullanılan bitki, mimozanın bir türü. (Y.N.)

gelenmişti. Bu ağaçların gölgesinde, banklar var. Kanallara ayrılmış, geniş olmaktan çok derin bir ırmak, sonra ırmağın suyunu bölen, onu bahçenin içerilerine, bitkilere doğru götüren, başka, daha küçük kanallar; ağır su toprak rengi, pembe ya da boz kil rengi. Hemen hemen hiç yabancı yok, birkaç Arap var; dolaşıyorlar, güneşten ayrıldılar mı, beyaz paltoları gölgenin rengine bürünüyor.

Bu garip gölgeye girdiğim zaman, bambaşka bir titremedir aldı beni; şalıma sarındım; gene de hiçbir rahatsızlık duymuyordum; tam tersine... Bir banka oturduk. Marceline susuyordu. Araplar geçtiler; sonra bir çocuk sürüsü geldi. Marceline birçoğunu tanıyordu, işaret etti onlara; yaklaştılar. Bana bazılarının adlarını söyledi; sorular, cevaplar, dudak büzmeler, ufak oyunlar oldu. Bütün bunlar beni biraz sinirlendiriyordu, huzursuzluğum geri döndü; yorgun ve terli hissettim kendimi. Ama ne yalan söylemeli, huzurumu kaçıran çocuklar değildi, oydu. Evet, her ne kadar az da olsa, onun varlığı huzurumu kaçırmıştı. Kalksam, ardımdan gelirdi; şalıma çıkarsam, taşımak isterdi; sonra tekrar şalıma sarılısam, “Üşümüyorsun ya?” derdi. Hem sonra, onun önünde, çocuklarla konuşmayı göze alamıyordum: Kendi himayesindeki çocuklar olduklarını görüyordum; elimde olmadan, ama tarafgirlikle, ben başkalarına ilgi duyuyordum.

“Dönelim,” dedim ve elimde olmadan, parka yalnız gelmeye karar verdim.

Ertesi gün, saat ona doğru sokağa çıkması gerekiyordu: bundan faydalandım. Sabahları bize uğramadığı pek ender olan Bachir, şalıma aldı, kendimi canlı, yüreğimi hafif hissediyordum. Yolda hemen hemen yalnızdık; ağır ağır yürüyordum, bir an oturuyor sonra gene yürümeye başlıyordum. Bachir ardımdan geliyordu, geveze; bir köpek gibi sadık ve çevikti. Kadınların çamaşır yıkadığı yerine geldim kanalın; akıntının orta-

sına düz bir taş konulmuştu; taşın üstüne küçük bir kız yatmıştı, yüzü suya doğru eğik, eli akıntıdaydı, suya ince dallar atıp yeniden yakalıyordu. Çıplak ayakları suyun içindeydi; bu batıştan ileri gelen ıslak iz duruyor, derisinin orası daha koyu görünüyordu. Bachir ona yaklaştı, konuştu onunla; o da dönüp bana gülümsedi, Bachir'e Arapça cevap verdi.

"Kız kardeşim," dedi Bachir bana; sonra anasının çamaşır yıkamaya geleceğini, küçük kız kardeşinin onu beklediğini açıkladı. Adı Rhadra'ydı, Arapçada Yeşil anlamına geliyordu. Bütün bunları hoş, duru, çocuksu bir sesle söylemişti, bundan duyduğum coşkunluk kadar...

"Kendisine iki kuruş vermeni istiyor," diye ekledi.

On kuruş verdim ona, gitmeye hazırlanıyordum, bu sırada anneleri, çamaşırcı kadın geldi. Hayranlık verici, ağır bir kadındı, geniş alnında mavi bir dövme vardı, ilkçağ *kanefor*'ları¹ gibi, başının üstünde bir çamaşır sepeti taşıyordu, gene onlar gibi, belde yükselen sonra birden ayaklara kadar inen, koyu mavi bir geniş kumaşa sarınmıştı. Bachir'i görür görmez sertçe çıktı ona. O da sertçe karşılık verdi; küçük kız da söze karıştı; üçünün arasında pek ateşli bir tartışma başladı. En sonunda Bachir, yenilmiş gibi, annesinin bu sabah kendisine ihtiyacı olduğunu anlattı bana; üzgün üzgün şalımı uzattı, yalnız dönmek zorunda kaldım.

Daha yirmi adım yürümeden, şalım dayanılmaz ağırlaştı gibi geldi bana; tepeden tırnağa ter içinde, ilk bulduğum banka oturdum. Beni bu yükten kurtaracak bir çocuğun çıkageleceğini umuyordum. Hemen sonra gelen, on dört yaşlarında, bir Sudanlı gibi kara, hiç de çekingen olmayan büyük bir oğlan çocuğuydu, kendiliğinden yardım teklifinde bulundu. Adı Ashour'du. Tek

¹ Yunan ayinlerinde başının üzerinde çiçek vs. sepeti taşıyan kız. (Ç.N.)

gözü kör olmasa, bana güzel görünebilirdi. Konuşmayı seviyordu, ırmağın geldiği yeri, parktan sonra vahaya doğru süzüldüğünü, onu bir baştan bir başa geçtiğini anlattı bana. Yorgunluğumu unutmuş onu dinliyordum. Bachir bana ne kadar tatlı görünürse görünsün, onu fazlasıyla tanıyordum artık, onu değiştirdiğim için mutluydum. Hatta başka bir gün parka yalnız inmeyi, bir banka oturup mutlu bir tesadüf eseri karşılaşmayı beklemeyi kararlaştırdım kendi kendime.

Ashour’la ben, yolda birçok kez mola vererek kapının önüne geldik. Onu yukarı çağırmak istiyordum ama Marceline’in buna ne diyeceğini bilmediğimden cesaret edemedim.

Yemek odasında, çok küçük bir çocukla uğraşırken buldum Marceline’i, çocuk öyle çelimsiz, öyle sıska görünüşlüydü ki, acımadan çok tiksinti duydum ilkin ona. Marceline endişe içinde:

“Biçare çocuk hasta,” dedi bana.

“Bulaşıcı değildir umarım? Nesi var?”

“Tam olarak bilmiyorum henüz. Her yanı ağrıyor sanki. Fransızca’yı pek kötü konuşuyor; yarın Bachir gelince, çevirmenlik eder ona. Biraz çay içiriyordum.”

Sonra özür dilemek istercesine, hem de ben hiçbir şey söylemeden durduğumdan:

“Epeydir tanırım onu,” diye ekledi; daha önce getirmeyi göze alamamıştım; seni yormaktan, belki de sıkmaktan korkuyordum.”

“Neden ama?” diye atıldım, “hoşuna gidiyorsa istediğin bütün çocukları getir buraya!” Sonra da Ashour’u pekâlâ yukarıya çağırabilirdim, diye düşündüm, bunu yapmayışma da biraz sinirlendim.

Bu arada karıma bakıyordum; bir anne gibi sevgi doluydu, sarıp sarmalıyordu. Sevgisi öyle dokunaklıydı ki, az sonra çocuk tamamıyla canlanmış bir halde gitti. Gezintimden söz ettim, sonra neden yalnız çıkmayı yeğlediğimi kabalaşmadan anlattım Marceline’e.

Gecelerim, genellikle beni donarak ya da sıırıslık-lam terlemiş olarak uyandıran çarpıntılarla kesiliyordu hâlâ. O gece neredeyse deliksiz bir uyku çektim. Ertesi sabah, daha saat dokuzda çıkmaya hazırdım. Hava güzeldi; kendimi iyice dinlenmiş, neşeli, daha doğrusu eğlenmiş buluyordum, hiç zayıflık duymuyordum. Hava durgundu, ılıktı ama şalıımı taşıyacak olan kişiyle tanışmama bahane olsun diye, gene de şalıımı aldım. Parkın taraçamızla bitişik olduğunu söylemiştim; hemen iniverdim bahçeye. Park gölgesine sevinçle girdim. Hava aydınlıktı. Çiçekleri yapraklarından çok önce açılan *cassie*'ler buram buram kokuyorlardı; dört bir yandan şu bilinmedik, hafif, birçok duyularımdan içime sızan, beni coşturan koku da gelmezse iyiydi. Öte yandan, daha kolay soluk alıyordum; yürümem de kolaylaşmıştı bu yüzden; gene de ilk banka oturdum ama yorgun olmaktan çok, sarhoştum, şaşkındım. Bak-tım. Gölge oynak ve hafıftı; toprağa düşmüyordu, şöyle bir yalayıp geçer gibiydi. Ah, ışıık! – Dinledim. Ne duy-dum? Hiç; her şey, her çıtırıtı beni eğlendiriyordu. – Bir küçük ağaç hatırlıyorum, kabuğu bana uzaktan öylesi-ne sağlam göründü ki, gidip elimle dokunmak için kalkmak zorunda kaldım. Okşar gibi dokundum ona; bundan bir haz, bir sevinç duyuyordum. Hatırlıyo-rum... Yoksa nihayet, o sabah mı doğacaktım?

Yalnız olduğumu unutmuşum, hiçbir şey bekle-miyordum, saati unutuyordum. Bana öyle geliyordu ki, o zamana dek çok düşündüğüm için o kadar az hisset-miştim ve sonunda da şuna şaşıyordum: Duyum bir düşünce kadar güçlü oluyordu.

“Bana öyle geliyordu ki,” dedim, çünkü çocukluk geçmişimin derinliklerinden, yolunu şaşırmış binlerce ışık, binlerce duyu uyanıp kalkıyordu en sonunda. Ye-niden duyularımın bilincine varmam, bunu kaygıyla anlamamı sağlıyordu. Evet, duyularım uyanmışlardı artık, kendilerine koca bir hikâye buluyorlardı yeni-

den, yeniden bir geçmiş kuruyorlardı. Yaşıyorlardı! Yaşamaya hiç ara vermemişlerdi, çalıştığım yıllarda bile, gizliden gizliye, için için yaşamışlardı.

O gün hiç kimseyle karşılaşmadım, bu da sevindirdi beni; Marsilya'dan yola çıkalı beri hiç açmadığım ufak bir Homeros baskısı çıkardım cebimden, *Odysseia*'nın üç cümlesini bir daha okudum, ezberledim sonra ahenklerinde yeterli gıdayı bularak, zevk alarak kitabı kapadım, öylece kaldım, titriyordum, ummadığım derecede canlıydım, aklım mutluluktan uyuşmuştu.

IV

Bu arada, artık sağlığımın düzeldiğini sevinçle gören Marceline, birkaç gündür vahadaki muhteşem meyve bahçelerinden söz ediyordu bana. Açık havayı ve yürüyüşü severdi. Benim hastalığımın kendisine sağladığı serbestlik uzun yürüyüşlere çıkmasına olanak tanıyor, bu yürüyüşlerden gözleri kamaşmış olarak dönüyordu; o şimdilik tadamayacağım hazların hikâyesiyle kederleneceğimden korkuyor, bunlardan pek söz etmiyordu. Ama şimdi daha iyiydim, tamamen iyileşmem için onların çekiciliklerine güveniyordu. Yürümekten, seyretmekten aldığım tat, beni o yerlere çağırmadaydı. Hemen ertesi gün birlikte çıktık.

Hiçbir memlekette bir benzerini görmediğim tuhaf bir yolda önümden yürüdü. Bu yol, yerden oldukça yüksek iki duvar arasında kaygısızca uzanır; bu yüksek duvarların sınırladığı bahçelerin şekli onu rahatlığa meylettirirler; bükülür ya da kırılır; daha girer girmez, bir dönemeç sizi görünmez eder; artık ne nereden geldiğini, ne de nereye gittiğini bilir insan. Irmağın sadık suyu patika boyunca ilerler, duvarlardan birinin dibinden uzanıp gider; duvarlar yolun, bütün vahanın toprağından yapılmıştır, pembemsi ya da tatlı boz bir kildir, su biraz daha koyulaştırır bunu, yakıcı güneş de çizgi biçiminde bir sır verir ona, sıcakta sertleşir, ama

daha ilk sağanakta yumuşar, lastik gibi bir toprak haline gelir o zaman, çıplak ayakların izleri üzerinde kazılı kalır. Duvarların yukarısında hurma ağaçları. Biz yaklaşınca kumrular havalandı. Marceline bana bakıyordu.

Yorgunluğumu, rahatsızlığımı unutuyordum. Bir çeşit esrime içinde, bir sessiz sevinç içinde, duyuların ve tenin coşkunluğu içinde yürüyordum. Bu sırada, hafif esintiler yükseldi: Bütün hurma dalları sallandı, en uzun hurma ağaçlarının eğildiklerini gördük; sonra hava yeniden durgunlaştı, duvarda bir gedik vardı; girdik.

Gölge dolu, ışık dolu bir yerdı burası; sakindi, zamandan uzak gibi görünüyordu; sessiz sedasızdı ve titreyişlerle doluydu, akan, hurmaları sulayan, ağağtan ağaca koşan suyun hafif şırıltısı, kumruların durup durup yeniden başlayan çağrısı, bir çocuğun çaldığı kavalın sesi. Çocuk bir keçi sürüsünü güdüyordu; hemen hemen çıplaktı, devrilmiş bir hurma ağacının gövdesine oturmuştu; biz yaklaşınca utanmadı, kaçmadı, yalnızca bir an ara verdi kavalını çalmaya.

Bu kısa sessizlik sırasında, uzaktan başka bir kavalın ona karşılık verdiğini fark ettim. Biraz daha ilerledik, sonra:

“Daha öteye gitmek faydasız,” dedi Marceline; “bu bahçeler hep birbirlerine benzerler; vahanın sonunda biraz daha genişlerler, hepsi bu...” şalını yere sererek:

“Dinlen,” dedi.

Ne kadar kaldık orada? Bilmem artık; saatin ne önemi vardı? Marceline yanımdaydı; uzandım, başımı dizlerine koydum. Kavalın türküsü hâlâ devam ediyordu, zaman zaman duruyor sonra yeniden başlıyordu; suyun sesi... Arada sırada bir keçinin sesi duyuluyordu. Gözlerimi yumdum; alnımın üstünde Marceline’in soğuk elini hissettim; dallar arasından usulca süzülen yakıcı güneşi duyuyordum; hiçbir şey düşünmüyör-

dum; ne önemi vardı düşüncenin? Olağanüstü bir şekilde hissediyordum ben.

Bazı bazı yeni bir ses; gözlerimi açıyordum; dallar arasında esen hafif yelin sesiydi bu; bize kadar inmiyordu; yüksek dalları sallıyordu yalnız...

Ertesi sabah, bu bahçeye Marceline'le gene geldim; aynı günün akşamı yalnız gittim oraya. Kaval çalan keçi çobanı oradaydı. Yanına yaklaştım, onunla konuştum. Adı Lossif'ti, en fazla on iki yaşındaydı, güzeldi. Keçilerinin adını söyledi bana, kanallara *seghia* denildiğini söyledi; hepsinin her gün akmadığını öğretti bana; bilgece, cimrice bölünmüş olan su, bitkilerin susuzluğunu giderir, sonra hemen çekilirdi bu kanallardan. Hurma ağaçlarının her birinin dibine, ağaç sulansın diye suyu tutan birer çukur açılmıştı; çocuğun bana anlattığı ustaca yapılmış bir bent düzeni, suyu gerektiği gibi tutuyor, onu susuzluğun pek fazla olduğu yere götürüyordu.

Ertesi gün, Lossif'in bir kardeşini gördüm; yaşı biraz daha büyüktü, daha az güzeldi; adı Lachmi'ydi. Daha önce kesilmiş dalların gövde boyunca meydana getirdiği bir çeşit merdivenin yardımıyla, tepesi budanmış bir hurma ağacının ta yukarısına tırmandı; sonra çevikçe indi; dalgalanan paltosunun altında yaldızimsı bir çıplaklık görünüyordu. Tepesi budanmış ağacın yukarısından, ufak bir toprak matara getiriyordu: hurmanın, Arapların pek hoşlandıkları tatlı bir şarap yapılan özsuğunu toplamak için, yeni yaranın yanına asılmıştı. Lachmi'nin daveti üzerine tadına baktım; ama bu yavan, kekre, şurubumsu tat hoşuma gitmedi.

Sonraki günlerde daha ötelere gittim; başka bahçeler, başka çobanlar, başka keçiler gördüm. Marceline'in söylediği gibi, bu bahçeler birbirlerinin aynıydılar hep; gene de her biri ötekinden farklıydı.

Marceline'in bana eşlik ettiği oluyordu hâlâ; ama çoğu zaman, bahçelere girer girmez, onu yorgun olduğuma, oturmak istediğime, kendisi daha fazla yürümek ihtiyacında olduğu için beni beklememesi gerektiğine inandırarak, ondan ayrılıyordum. Çocukların yanında kalıyordum. Az zamanda bir sürü çocuk tanıdım; uzun uzun konuşuyordum onlarla; oyunlarını öğreniyordum, başka oyunlar gösteriyordum, *tıpa* oyununda bütün bozukluklarımı kaybediyordum. İçlerinden bazıları benimle uzaklara geliyor (her gün uzatıyordum yürüyüşümü) dönüş için bana yeni bir geçit gösteriyor, ikisini de getirdiğim zamanlarda paltomu ve şalımı taşıyorlardı; ayrılmadan önce, bozukluk dağıtıyordum onlara; bazen, hep oynaya oynaya kapıma kadar peşimden geliyorlardı; bazen kapımdan içeri girdikleri de oldu.

Sonra Marceline de eve çocuklar getirdi. Okuldakileri getiriyor, onları çalışmalarında destekliyordu; derslerden sonra uslular, yumuşak başlılar yukarı çıkıyordu; benim getirdiklerim başka türlüydüler; ama oyunlar hepsini birleştiriyordu. Hazırda şuruplar, şekerler bulundurmaya her zaman dikkat ettik. Çok geçmeden başkaları da kendiliklerinden, davet edilmeden geldiler. Her birini hatırlıyorum; gözlerimin önündeler sanki.

Ocak ayının sonuna doğru, hava birdenbire bozuldu. Soğuk bir rüzgâr esmeye başladı, sağlığım da bunun etkisini hemen hissetti. Vahayı şehirden ayıran, büyük, açık alan, gene aşılmaz bir yol oldu benim için, gene parkla yetinmek zorunda kaldım. Sonra yağmur yağdı; buz gibi bir yağmurdu, kuzeyde, ufuk boyunca dağları kar kapladı.

Bu hüznü günleri ateşin başında, kaygılı bir halde, bu kötü havada ağır basan hastalıkla öfke içinde çarpışarak geçirdim. Kasvetli günler: Ne okuyabildi-

ğim, ne de çalışabildiğim vardı; en ufak bir çaba, rahatsızlık verici terlemelere yol açıyordu; dikkatimi bir şey üzerinde toplamak beni bitiriyordu; dikkatle soluk almayı unuttum mu bunalıyordum.

Çocuklar, bu hüznü günlerde, benim için biricik eğlenceydiler. Yağmurda, yalnız pek içli dışlı olduklarımız geliyorlardı; elbiseleri sıırıslıkam oluyordu; halka halinde, ateşin önüne oturuyorlardı. Onlara bakmaktan başka bir şey yapamayacak kadar yorgun, hastaydım ama onların sağlıklı oluşu beni iyileştiriyordu. Marceline'in seçtikleri zayıftı, siskaydı, fazla uslu; ona da, onlara da kızdım, en sonunda, kovdum böylelerini. Doğrusunu söylemek gerekirse, beni korutuyorlardı.

Bir sabah kendimde pek garip bir hal gördüm: Moktir, karımın himaye ettikleri arasında beni sinirlendirmeyen (belki de güzel olduğu için) tek çocuk, odamda benimle yalnızdı; o zamana dek pek az severdim onu ama ışıldayan, karanlık bakışları ilgimi çekti. Kendime de tam olarak açıklayamadığım bir merakla hareketlerini gözlerdim. Ateşin karşısında, dirseklerim şöminenin üzerinde, bir kitabın önünde, ayakta duruyordum, kitaba dalmış gibi görünüyordum ya, kendisine sırtım dönük olan çocuğun hareketlerinin aynada yansıyışını görebiliyordum. Moktir, gözetlendiğini bilmiyor, okumaya daldığını sanıyordu. Marceline'in dikilecek bir şeyin yanına, bir küçük makas koymuş olduğu masaya yaklaştığını, bunu gizlice alarak bir çırpıda *bornozuna* sokuşturduğunu gördüm. Yüreğim kuvvetle çarptı bir an ama en bilge düşünceler bile en ufak bir isyan duygusu uyandırmadılar içimde. İş bu kadarla da bitmiyordu! O zaman içimi dolduran duygunun coşkudan başka bir şey olabileceğini de kendi kendime ispat edemedim. Moktir'in malımı çalmasına gerekli zamanı bıraktıktan sonra, yenisinden ona döndüm, hiçbir şey olmamış gibi konuştum

onunla. Marceline bu çocuğu pek seviyordu; bununla birlikte, onu gördüğümde, Moktir'i ele vermeyip makasın yok oluşunu açıklamak için bir masal uydurmam, onu üzme korkusundan kaynaklanmıyordu.

O günden sonra, Moktir gözdem oldu.

V

Biskra'da daha fazla kalmamız gerekiyordu. Şubat yağmurları geçtikten sonra sıcak fena halde bastırdı. Sağanak yağmurla geçirdiğimiz birçok çekilmez günlerden sonra bir sabah birdenbire, mavilikler içinde uyandım. Kalkar kalkmaz en yüksek taraçaya koştum. Gök, bir uçtan bir uca dupduruydu. Daha şimdiden yakıcı güneş altında, buğular yükselmeye başlamıştı; vaha baştan başa tütüyordu; taşmış El-Ved'in homurtusu duyuluyordu uzaktan. Hava öylesine duru, öylesine hafıftı ki, daha iyi olduğumu hissettim hemen. Marceline geldi; dışarıya çıkmak istedik ama o gün çamur bizi evde bağladı.

Birkaç gün sonra, Lossif'in bahçesine dönüyorduk; saplar ağır, yumuşak, suyla şişmiş görünüyordu. Bekleyişini o zamanlar bilmediğim bu Afrika toprağı, uzun günler boyunca su altında kaldıktan sonra, şimdi suyla sarhoş, yeni özsularla pırıl pırıl, kış uykusundan uyanıyordu; yankısını ve bir benzerini içimde duyduğum, kendinden geçmiş bir ilkbaharın etkisiyle gülüyordu. Ashour ile Moktir de bizimle geliyorlardı ilkin; günde hepsi hepsi yarım franka mal olan hafif dostluklarından hâlâ tat alıyordum; ama çok geçmeden bıktım onlardan, artık örnek sağlıklarına ihtiyaç duyacak kadar zayıf olmadığımı, oyunlarında da se-

vincime gerekli gıdayı bulamaz olduğumdan, aklımın coşkunluğunu Marceline'e yönelttim. Bundan duyduğu sevince bakarak, daha önce kederlenmiş olduğunu fark ettim. Kendisini sık sık terk ettiğim için bir çocuk gibi özür diledim, değişken garip huyumu zayıflığıma yükledim, şimdiye kadar sevmek için fazla yorgun olduğumu ama bundan böyle sağlığımla birlikte aşkımın da gelişeceğini hissettiğimi belirttim. Doğru söylüyordum; ama henüz pek zayıftım şüphesiz, çünkü ancak bir aydan fazla bir zamandan sonra arzuladım Marceline'i.

Bu arada sıcak her gün artıyordu. Bizi Biskra'da tutan hiçbir şey yoktu – beni sonra gene buraya çağırarak güzelliğinden başka. Yola çıkmaya birdenbire karar verdik. Bavullarımız üç saatte hazırlandı. Tren ertesi gün şafakta kalkıyordu.

Son geceyi hatırlıyorum. Ay neredeyse dolunaydı; ardına kadar açılmış pencereden olduğu gibi odama giriyordu. Marceline uyuyordu sanırım. Ben yatmıştım, ama uyuyamıyordum. Bir çeşit mutlu ateşle yandığımı duyuyordum, bu da hayatın ateşinden başka bir şey değildi. Kalktım, ellerime, yüzüme su çarptım sonra camlı kapıyı iterek dışarı çıktım.

Vakit epeyce ilerlemişti; çıt yoktu; yaprak kımıldamıyordu; hava bile uyumuş gibiydi. Uzaklardan, Arap köpeklerinin sesleri duyuluyordu, çakallar gibi bağırlıyorlardı bütün gece. Önümde, küçük avlu; duvar, karşımda, buraya eğri bir gölge parçası yolluyordu; düzenli araklıklarla dikilmiş hurma ağaçları renksiz, cansızdılar; bir daha kımıldamamak üzere hareketsizleşmiş gibiydiler... Ama uykuda bile bir hayat vuruşu duyulur, – burada hiçbir şey uyur gibi değildi; her şey ölü gibiydi. Bu durgunluktan ürperdim; içimi hayatımın acılı duygusu doldurdu birdenbire, sanki karşı gelmek, varlık göstermek, sessizlikte kederlenmek içindi bu,

pek şiddetliydi, sızılı da denilebilirdi, hem de öyle hızlıydı ki, hayvanlar gibi bağırabilseydim, bağırırdım. Elimi tuttum, hatırlıyorum, sol elimi sağ elime aldım; onu başıma götürmek istedim ve bunu yaptım. Neden mi? Yaşadığımı kendi kendime ispatlamak ve bunu çok güzel bulmak için. Alnıma, gözkapaklarıma dokundum. Bir titremedir aldı beni. Bir gün gelecek, diye düşündüm, bir gün gelecek, susuzluğunu duymaz olacağım suyu dudaklarıma götürmek için bile yeterince gücüm olmayacak... Eve döndüm, ama tekrar yatmadım; bu geceyi sabitlemek, hatırasını düşünceme yerleştirmek, onu tutmak istedim; ne yapacağım konusunda kararsızdım, masanın üstünden bir kitap –İncil– aldım, gelişigüzel açtım; ay ışığına doğru eğilmiştim, okuyabiliyordum; İsa’nın Petrus’a söylediği şu sözleri, bir daha hiç unutmayacağım şu sözleri okudum: “Şimdi kendi kuşağını kendin bağlıyorsun ve gitmek istediğin yere gidiyorsun; ama ihtiyarladığın zaman ellerini uzatacaksın...” Ellerini uzatacaksın...

Ertesi gün, şafakta, yola çıktık.

VI

Yolculuğun her aşamasından söz etmeyeceğim. Kimileri bulanık bir hatıra bıraktı yalnızca; sağlığım bazen çok iyi, bazen çok kötüydü, hâlâ soğuk rüzgârda sendeliyor, bir bulutun gölgesiyle kaygılanıyordu, sinirsel durumum da sık sık huzursuzluklara yol açıyordu; ama hiç değilse ciğerlerim iyileşiyordu. Her yenisinden düşüşün süresi de, tehlikesi de azalmıştı; nöbetler eskisi kadar şiddetliydi ama bedenim onlara karşı daha iyi silahlanmıştı.

Tunus'tan Malta'ya, sonra da Siracusa'ya geçmiştik; dilini, geçmişini bildiğim klasik toprağa dönüyordum. Hastalığının başından beri, hayvanlar, çocuklar gibi hiç düşünmeden, kurallara aldırmadan, kendimi sadece yaşamaya vermiştim. Artık hastalıkla eskisi kadar ilgilenmediğimden, hayatım yeniden belirli ve bilinçli bir hal alıyordu. Bu uzun can çekişmeden sonra, aynı olarak yeniden doğduğumu, “şimdi”mi geçmişime bağladığımı sanmışım; yabancı, yeni bir evrenin ortasında kendimi aldatabilirdim; ama burada aldanmak olmazdı; burada, her şey beni hâlâ şaşırtan şeyi öğretiyordu bana: Değişmişim.

Siracusa'da ve daha uzaklarda, çalışmalarına yeniden başlamak, eskisi gibi geçmişi derinden derine inceleme işine yeniden dalmak istediğim zaman, içim-

de bir şeyin, bu işin zevkini silmemiş olsa bile, değiştirdiğini sezdim; şimdiki zaman duygusuydu bu. Geçmişin tarihi artık benim için, Biskra'nın küçük avlusundaki gece gölgelerinin durgunluğuna, tüyler ürpertici değişmezliğine, ölümün hareketsizliğine bürünüyordu. Önceleri zihnimi netleştiren bu değişmezliği severdım, her şeyden önce tarihteki bütün olaylar bana müzelerdeki eşyalar gibi, hatta bir ot koleksiyonundaki bitkiler gibi görünüyordu, bu bitkilerin iyice kurumuş olması, bir zamanlar bolca özsularının olduğunu, güneşin altında yaşamış olduklarını unutmama yaradı etmişti. Şimdi, tarihten hâlâ zevk alabiliyorsam, onu bugünde hayal ederek alabiliyordum. Böylece, büyük siyasi olayların bende uyandıracakları coşkunluk, şairlerin ya da bazı eylem adamlarının içimde yeniden hayat bulan coşkunluğundan çok daha aşağılarda kalacaktı. Siracusa'da, Theokritos'u yeniden okudum, onun güzel adlı çobanlarının, benim Biskra'da sevdiklerimin ta kendileri olduklarını düşündüm.

Her adımda uyanan derin bilgilerim aklımı karıştırıyor, sevincimi köstekliyordu. Bir Yunan tiyatrosu, bir tapınak gördüm mü, onu yeni baştan, soyut olarak kurmadan edemiyordum. Kalan yıkıntılar eski şenlikleri düşündürüyordu bana, eski şenliklerin ölmesi üzülmeme yol açıyordu; ölümden dehşet duyuyordum.

Yıkıntılardan kaçar oldum bu yüzden, Latomia diye adlandırılan, limonları, portakalların kekremsi tadını veren basık bahçeleri, papirüsler arasında, hâlâ Proserpina'ya ağlamak için aktığı günkü kadar mavi akan Kyane'nin kıyılarını, geçmişin en güzel anıtlarından üstün tutar oldum.

Eskiden koltuklarımı kabartan bilgimi küçümser oldum; eskiden bütün hayatım olan bu araştırmaların benimle tamamıyla tesadüf eseri ve anlaşmalı bir bağlantıları varmış gibiydi artık. Kendimi bambaşka bulu-

yordum ve ne kadar güzel ki, onların dışında yaşıyordum! Bir uzman olarak, budala olduğumu düşündüm. Peki ya insan olarak, kendimi tanıyor muydum? Daha yeni doğuyordum ve ancak doğmakta olduğumu bilebiliyordum şimdilik. Öğrenilmesi gereken buydu işte.

Ölümün kanat dokundurduğu kimse için, eskiden önemli görünen artık önemli değildir; başka şeyler önemlidir, eskiden önemli görünmeyen ya da var oldukları bilinmeyen şeyler. Zihnimizdeki sinilmiş bilgiler yığını bir fondöten gibi kavlanır sonra yer yer etin kendisini, gizlenen gerçek yaratığı gösterir.

O zamandan sonra, *bu kişiyi* keşfettiğimi ileri sürdüm: Gerçek yaratığı, “ihtiyar adamı” İncil’in istemediği kimseyi, çevremde her şeyin, kitapların, öğretmenlerin, büyüklerin ve benim ilkin yok etmeye çalıştığımız kimseyi. Fazla yük yüzünden daha güç keşfedilir gibi görünüyordu bana şimdiden, ama keşfi de bir o kadar faydalı ve değerliydi. O zamandan sonra, bu ikincil, bu yetiştirme, üzerine eğitimin damgası basılmış yaratığı küçümsedim.

Üzerindeki yazılar silinmiş kâğıtlara benzetiyordum kendimi: Aynı kâğıt üzerinde, yeni yazılmış olanların altında, son derece değerli, pek eski bir metin bulan bilim adamının sevincini tadıyordum. Neydi bu gizli metin? Bu metni okumak için yeni metinleri silmek gerekmez miydi her şeyden önce?

Tamamıyla katı ve sınırlayıcı olan önceki ahlakıma uygun düşen çelimsiz ve çalışkan insan da değildim artık. Bunda bir iyileşmeden de öte bir şeyler; hayatın çoğalması, hayatın coşması vardı, düşüncelerime dokunacak, birer birer dokunacak, hepsini işleyecek, hepsini coşturacak, varlığımın en uzak, en ince, en gizli liflerini renklendirecek olan, daha zengin, daha sıcak akan bir kan vardı. Güçlülüğe de, zayıflığa da alışılır çünkü; varlık, sahip olduğu güçlere göre şekillenir; ama gücüm artsın, daha fazlasını yapabilmeyi sağlasın,

ve... Bütün bu düşüncelere o zamanlar sahip değildim daha, burada çizdiğim resim de beni yanıltıyor. Doğrusunu söylemek gerekirse, hiç mi hiç düşünmüyordum ben, kendimi incelemiyordum; mutlu bir alinyazısı yol gösteriyordu bana. Çok hızlı bir bakış, ağır değişimin gizemini bozar diye korkuyordum. Silinmiş harflere, yeniden belirmeleri için zaman vermek gerekiyordu, onları biçimlendirmeye çalışmak değil. Böylece, beynimi terk etmedim ama nadasa bıraktım, kendimi kendime, nesnelere verdim şehvetle, bu da bana tanrısal göründü. Siracusa'dan ayrılmıştık, Taormina'yı La Môle'e bağlayan sarp yolda, bağırarak koşuyordum: Yeni bir varlık! Yeni bir varlık! Bu yeni varlığı çağırıyordum.

Yani yeni çabam, o zamanki sürekli çabam, eski eğitimime, ilk ahlakıma borçlu olduğuma inandığım her şeyi düzenli olarak yerden yere vurmak ya da yok etmektir. Bilimimi kararlı bir şekilde hor görerek, bilim adamı zevklerimi küçümseyerek Agrigento'yu görmeye yanaşmadım, birkaç gün sonra da Napoli'ye giden yolun üzerinde bulunan, hâlâ eski Yunan'ın soluk alıp verdiği Paestum Tapınağı'nda durmadım bile, ancak iki yıl sonra bilmem hangi tanrıya dua etmek için gittim oraya.

Yegâne çabadan söz etmek niye? Mükemmelleştirilebilir bir varlıkla ilgilenir gibi ilgilenmesem nasıl ilgilenebilirdim kendimle? İradem, bulanık bir şekilde hayal ettiğim bu bilinmedik mükemmelliğe uzanmak için coştığı kadar hiç coşmamıştı; bedenimi güçlendirmekte, tunçlaştırmakta kullanıyordum bütün iradem. Salerno yakınlarında, kıyı şeridini terk ederek Ravello'ya geldik. Burada hava daha keskindi, oyuklarla, sürprizlerle dolu kayaların çekiciliği, küçük vadilerin bilinmeyen derinlikleri, kuvvetime, sevincime yardım ederek hızımı artırdı.

Ravello kıyından ne kadar uzaksa gökyüzüne de o

kadar yakındır, dik bir yükseklik üstünden uzak ve düz Paestum kıyısına bakar. Norman egemenliği altındayken, önemli sayılabilecek bir kentti burası; şimdi artık ufak bir köyden başka bir şey değil; yabancı olarak da yalnız biz vardık sanırım. Otele dönüştürülmüş eski bir manastır konuk etti bizi; kayanın ucuna kurulmuştu, taraçaları, bahçesi havada durur gibiydi. Asma dallarıyla kaplı duvarın ardında, ilkin denizden başka hiçbir şey görünmezdi; Ravello'yu kıyıya patikalardan çok basamaklarla bağlayan ekili toprakların aşağıya inişini görebilmek için duvara yaklaşmak gerekirdi. Ravello'nun yukarısında ise dağ uzayıp giderdi. Zeytin ağaçları, kocaman keçiboynuzu ağaçları; gölgelerinde tavşankulakları; daha yukarıda bol miktarda kestane ağacı, serin bir hava ve Kuzey'e özgü bitkiler; daha aşağıda, denizin kıyısında ise limon ağaçları. Toprağın eğimine göre sıra sıra dizilmiş ufak tarlalarla, aşağı yukarı birbirlerinin aynı olan bahçeler basamak basamak sıralanmışlar; ortalarından, bir uçtan öbür uca uzayan dar bir yol geçiyor; sessizce, bir hırsız gibi girilir buraya. Bu yeşil gölgenin altında, düşlere dalınır; yapraklar sıktır, kalındır; bir tek ışık çizgisi bile dosdoğru geçemez aralarından; yoğun balmumu damlaları gibi limonlar sarkar, hoş kokulu limonlar; gölgede beyaz ve yeşilimsidirler; hemen elinizin altında, susuzluğunuzu giderebileceğiniz mesafededirler; tatlıdırlar, kekremesidirler; serinlik verirler.

Gölgeleri öylesine serindi ki, beni hâlâ terleten yürüyüşten sonra durmayı göze alamıyordum. Bununla birlikte basamaklar gücümü kesmiyorlardı; ağzım kapalı çıkıyordum bu basamakları; molalarımın arasını gittikçe uzatıyordum; şuraya kadar, durmadan gideceğim, diyordum kendi kendime; sonra, hedefime varınca, okşanan gururumu ödül kabul ederek uzun uzun, derin derin soluk alıyordum, hem öyle bir soluk alıyordum ki, havanın göğsüme daha etkili bir şekilde gir-

diğini duyar gibi oluyordum. Eski günlerdeki dikkatle süreklilikle bakıyordum gene bedenime. İlerliyordum.

Sağlığımı böylesine çabuk geri kazanmama şaşıyordum bazen. Başlarda, rahatsızlığımın ciddiyetini abarttığımı düşündüğüm oluyordu bu yüzden, çok hasta olduğumdan şüphe ettiğim, kan tükürüşüme güldüğüm, iyileşmemin daha güç olmayışına üzüldüğüm oluyordu.

İlkin, bedenimin ihtiyaçlarını bilmediğim için, kendime aptalca bir tedavi uygulamıştım. Sabırla inceledim bedenimi, tedbirli olmak ve bakım konusunda öyle istikrarlı bir ustalığa eriştim ki, oyun oynarcasına eğleniyordum. En ufak bir hava değişikliğine bile hastalıklı bir duyarlılık göstermem ise beni çok üzüyordu. Cığerlerim iyileştikten sonra bu fazla duyarlılığı sinirlerimin zayıflığıyla açıklıyordum artık, hastalığın kalıntısıydı bu. Bunu da yenmeye karar verdim. Tarlalarda göğsü bağı açık çalışan kimi kılıksız köylülerin güzel, yanmış, içlerine güneş sızmış tenlerini gördükçe, benim de onlar gibi yanmak geliyordu içimden. Bir sabah soyundum, kendime baktım; fazla zayıf kollarımı, en büyük çabaların bile yeterince geriye atamadıkları omuzlarımı, hele derimin aklığını, daha doğrusu solmuşluğunu görmek içimi utançla, gözyaşlarıyla doldurdu. Çabucak giyindim, her zamanki gibi Amalfi'ye doğru inecek yerde, kısacık otlarla, yosunlarla kaplı, evlerden uzak, yollardan uzak kayalara doğru yöneldim, burada beni kimsenin göremeyeceğini biliyordum. Vardığımda, ağır ağır soyundum. Hava serin gibiydi ama güneş yakıcıydı. Bütün bedenimi onun alevine sundum. Oturdum, yattım, döndüm. Altımdaki sert toprağı hissediyordum; yabancı otlar kımıldadıkça bedenime sürtünüyorlardı. Rüzgâr almayan bir yerde bulunduğum halde, titriyor, her esintide ürperiyordum. Az sonra, hoş bir yanma hissi kapladı bedenimi; bütün varlığım derime hücum ediyordu.

Ravello'da on beş gün kaldık; her sabah bu kayalıklara gelip yanıyordum. Çok geçmeden, üzerime giydiklerim fazla gelmeye, rahatsız etmeye başladı; güçlenen derim artık terlemez oldu, kendi sıcaklığıyla korunmasını bildi.

Son günlerden birinin sabahında (nisan ayının ortasıındaydık) daha fazlasını da göze aldım. Sözünü ettiğim kayalıkların girintilerinden birinde, duru bir kaynak suyu akıyordu. Çağlayan halinde düşüyordu, suyu pek fazla değildi, orası öyle, ama çağlayanın altında, daha derin bir havuz oymuştu, çok berrak olan su burada biraz oyalanıyordu. Üç kere gelmişim buraya, eğilmişim, kıyıya uzanmışım, susuzlukla, arzuyla dolu; kayganlaşmış, düzleşmiş kayanın dibini uzun uzun seyretmişim, ne bir pislik, ne de bir ot görünüyordu üzerinde, güneş titreyerek, nakışlanarak sızıyordu buraya. Dördüncü gün, önceden verilmiş bir kararla geldim, her zamankinden de duru suya doğru ilerledim, bu kez hiç düşünmeden, bir çırpıda dalıverdin suya. Hemen üşüdüm, sudan çıktım, otların üzerine, güneşe uzandım. Etrafta hoş kokulu naneler vardı; bunlardan topladım, yapraklarını buruşturdum, ıslak ama ateş gibi yanan bütün bedenimi ovdum bunlarla. Uzun uzun kendimi seyrettim, artık utanç duymuyordum, sevinçliydim. Şimdilik pek güçlü değilsem de, güçlenebilecek gibiydim, ahenkli, şehvetli, hatta neredeyse yakışıklı buluyordum kendimi.

VII

Böylece tüm etkinliğimi, tüm çalışmamı bedensel faaliyetlere indirgedim, bunlar, değişen ahlakımdan ileri geliyorlardı şüphesiz, ama bana, daha şimdiden, yalnızca bir alıştırma, bir araç gibi görünüyorlardı, beni bir hedef olarak tatmin etmiyorlardı artık.

Bu arada, başka bir icraatım daha oldu, belki size gülünç gelir ama, ben ne kadar çocuksu olursa olsun, varlığımın özündeki değişimi dışarıya vurmak ihtiyacımı belirttiği için söyleyeceğim: Amalfi'de saçlarımı kazıtmıştım.

O güne kadar, saçlarım neredeyse kazınmış gibiydi, sakalım uzundu. Saçlarımı pekâlâ başka bir şekle sokabileceğim aklımın ucundan geçmiyordu. Kayanın üstüne ilk defa çıplak oturduğum gün, birdenbire, bu sakal beni rahatsız etti; çıkarıp atamadığım son elbise gibiydi; iğreti gibi geliyordu bana özenle, sivri değil de dört köşe kesilmişti, tiksinti verici ve gülünç göründü bana. Otel odasına dönünce aynaya baktım, hiç beğenmedim halimi; o zamana kadar ne olmuşsam ona benziyordum: bir *chartist*.¹ Öğle yemeğinden hemen sonra, kararımı vermiş olarak Amalfi'ye indim. Şehir pek küçüktü: meydandaki sıradan dükkânla yetinmem

¹ (Fr.) İngiltere'de 19. yüzyılda demokrasiye uygun bir yasa isteyenlerden yana olanlara denir. (Ç.N.)

gerekti. Pazarın kurulduğu gündü, dükkân doluydu; uzun uzun beklemek zorunda kaldım; ama ne endişe verici usturalar, ne sararmış fırça, ne koku, ne de berberin sözleri kararımдан döndürebildi beni. Sakalının makasın her dokunuşuyla yere düştüğünü hissettim, bir maskeyi yüzümden çıkarır gibiydim. Olsun varsın! Tıraştan sonra kendimi gördüğümde içimi dolduran ve elimden geldiği kadar bastırmaya çalıştığım duygu, sevinç değil korku oldu. Bu duyguyu tartışmıyorum; üzerine parmağımı basıyorum. Hatlarımı oldukça güzel buluyordum... hayır, korkum, zihnimin çırılçıplak görünüyor olduğunu düşünmemden ve düşüncelerimin bana aniden tekinsiz gibi görünmüş olmasından kaynaklanıyordu.

Buna karşılık, saçlarımı uzatıyordum.

İşte, hâlâ işsiz olan yeni varlığımın bulabildiği bütün iş buydu. Bu yeni varlıktan benim için şaşırtıcı eylemler doğacağını düşünüyordum; ama daha sonra; daha sonra, diyordum kendi kendime, varlık iyiden iyiye oluşunca. Bekleyerek yaşamak zorundaydım. Descartes gibi, geçici bir ağırlık içindeydim. Marceline bu yüzden aldandı bu konuda. Bakışımın değişmesi, hele sakalsız göründüğüm gün, hatlarımın yarattığı yeni ifade belki de kaygılandırabilirdi onu ama daha şimdiden, iyi göremeyecek kadar fazla seviyordu beni; hem de onu elimden geldiği kadar rahatlatıyordum. Kendimi yeniden keşfetmeme ket vurmaması önemliydi; bunu ona fark ettirmemek için gizlemek zorundaydım.

Kısacası, Marceline'in sevdiği kişi, evlendiği kişi, "yeni ben" değildim. Bunu saklayayım diye kendi kendime tekrarlayıp duruyordum. Böylece, istikrarlı olmak ve geçmişe sadık kalabilmek için çizdiğim görüntü, günden güne daha da yanıltıcı bir hal alıyordu.

Marceline'le ilişkim –her gün biraz daha büyük bir aşkla coşmuş olsa da– aynı kaldı. Kendimi gizleyişim

bile (düşüncemi, vereceği hükümden koruma ihtiyacı-
na bu adı vermek doğru olur mu bilmem), kendimi
gizleyişim bile aşkımı şiddetlendiriyordu. Bu oyunun,
beni sürekli Marceline'le ilgilenmek zorunda bıraktığı-
nı söylemek istiyorum. Belki de yalan söylemek zorun-
da kalmak biraz güç gelmişti bana; ama en kötü sayı-
lan şeylerin (yalnız yalanı örnek alalım) hiç ya-
pılmadıkları için zor olduklarını; ama tekrarlandıkça
kolay, hoş, eğlenceli olduklarını, çok geçmeden de do-
ğalmış gibi göründüklerini çabucak anladım. Böylece,
kendilerine duyduğumuz ilk tiksintiyi yendiğimiz her
şeyden olduğu gibi, bu kendimi gizleme işinden de
zevk almaya, oyalanmaya başladım, bilinmeyen yete-
neklerimle oynadığım oyun gibi. Ve her gün, daha
zengin, daha dolu bir hayat yaşamaya başlamıştım,
daha lezzetli bir mutluluğa doğru ilerliyordum.

VIII

Ravello'dan Sorrento'ya giden yol öylesine güzeldir ki, o sabah yeryüzünde daha güzel bir şey görebileceğimi ummuyordum. Kayanın sıcak sarplığı, havanın bolluğu, duruluğu, kokular, her şey, her şey, beni yaşamının tapılası büyüyle dolduruyordu ve bana o kadar yetiyordu ki, içimde sevinçten başka bir şey yokmuş gibiydi; hatıralar ya da özlemler, umut ya da arzu, geçmiş ve gelecek susuyordu; yalnız anın getirdiği, götürdüğü şeylerini tanıyordum hayatın. – Ey bedensel sevinç! diye haykırıyordum; kaslarımın şaşmaz ahengi! Sağlık!

Ağır yürüyüşü yürüyüşümü ağırlaştırdığı gibi, fazla durgun sevinci de benim sevincimi hafifletecek olan Marceline'den önce, sabahleyin erkenden yola çıkmıştım. O, Positano'ya, öğle yemeğini yiyeceğimiz yere, ardımdan arabayla gelecekti.

Positano'ya yaklaşıyordum, garip bir şarkıya eşlik eden bir tekerlek gürültüsü duyunca hızla arkama döndüm. Kayalık uçurumun çevresini dolaşan dönemeç yüzünden hiçbir şey göremedim ilkin; sonra sabit hızla ilerlemeyen bir araba belirdi birdenbire; Marceline'in arabasıydı bu. Arabacı avazı çıktığı kadar bağırarak türkü söylüyor, büyük el kol hareketleri yapıyordu, oturduğu yerden ayağa kalkmıştı, deliye dön-

müş atı vahşice kamçılıyordu. Ne kaba herifti o öyle! Önümden geçti, kenara çekilecek zamanı güç buldum, seslendim, durmadı. İleriye fırladım: Ama araba çok hızlı gidiyordu. Hem Marceline'in aniden arabadan atlayışı, hem de adamın olduğu yerde kalışı beni titretmişti; Marceline atın sıçramasıyla birlikte denize yuvarlanabilirdi. At aniden yere yığıldı, Marceline indi, kaçmak istiyor ama ben yanına vardım bile. Arabacı, beni görür görmez iğrenç küfürler etmeye başladı. Adama çok kızdım; daha ilk küfrünü duyar duymaz üzerine atılıp oturduğu yerden haşince aşağıya fırlattım onu. Ben de onunla birlikte yere yuvarlandım ama üstün durumumu kaybetmedim; düştüğü için afallamışa benziyordu, az sonra, beni ısırmak istediğini görünce, suratının ortasına yerleştirdiğim yumrukla bütünü afalladı. Gene de bırakmadım onu, dizlerimle göğsüne çöktüm, ellerini iyice tutmaya çalıştım. Yumruğumdan sonra daha da çirkinleşen iğrenç yüzüne bakıyordum; tükürüyordu, salyalar akıyordu ağzından, kan akıyordu, küfrediyordu, ah, iğrenç yaratık! Doğru! Onu boğmak pek doğru görünüyordu bana; belki de yapardım bunu... Hiç değilse yapabileceğimi hissettim; sanıyorum, polisi düşündüğüm için durdum yalnızca.

Biraz güç de olsa öfkeden kuduran adamı bağlamayı başardım. Bir çuval gibi arabanın içine attım.

Ah! Sonrasında Marceline'le nasıl da bakiştık, nasıl öpüştük! Tehlike büyük değildi; ama gücümü göstermem gerekmişti, hem de onu korumak için. Onun için canımı verebilirim gibi gelmişti, hem de zevkle... At ayağa kalkmıştı. At arabasının arkasını ayyaşa bırakarak ikimiz peykeye oturduk, arabayı iyi kötü sürek önce Positano'ya sonra da Sorrento'ya varmayı başardık.

Marceline'e de o gece sahip oldum işte.

Sevişme konusunda acemi olduğumu anladınız mı, yoksa belirtmem gerekir mi? Belki de düğün gece-

miz, güzelliğini yeniliğine borçluydu. Çünkü bugün hatırladığım kadarıyla, bana öyle geliyor ki, bu ilk gece tek ve benzersiz bir gece oldu, sevişmenin beklenişi, şaşkınlığı öyle büyük hazlar ekliyordu şehvete – büyük aşk olarak anılması için bir tek gece yeter, hafızam da bana yalnızca o geceyi hatırlatmakta öylesine kararlı ki! Ruhlarımızın birleştiği anlık bir gülüş oldu bu. Ama sanıyorum, aşkın bir tepe noktası vardır ki tektir ve ruh ileride bunu aşmak için boşuna çırpınır; mutluluğunu yeniden canlandırmak için harcadığı çaba ruhu yıpratır; mutluluğu, mutluluğun hatırası kadar baltalayan bir şey yoktur. Heyhat! O geceyi hatırlıyorum.

Otelimiz şehrin dışındaydı, bahçelerle, yemişliklerle çevriliydi; odamız çok geniş bir balkona açılıyordu; dallar sarkıyordu balkona. Sabah güneşi ardına kadar açık pencerelerimizden özgürce içeri girdi. Usulca kalktım ve şefkatle Marceline'in üzerine eğildim. Uyuyordu; uyurken gülümser gibiydi. Daha güçlü olduğum için, onun daha zayıf olduğuna, güzelliğinin de kırılgan olduğuna dair bir duygu uyandı içimde. Beynimde gürültülü düşünceler döndü durdu. Benim kendisi için her şey olduğumu söylerken yalan söylemediğini düşündüm, hemen sonra aklımdan geçenler ise şunlardı: “Onun sevinci için ne yapıyorum ki ben? Hemen hemen gün boyu ve her gün yalnız bırakıyorum onu; her şeyi benden bekliyor, bense onu yüzüstü bırakıyorum! Ah! Zavallı, zavallı Marceline!” Gözlerim yaşlarla doldu. Geçmişte kalan düşkünlüğümü bir mazeret olarak görmeye çalıştım boşu boşuna; sürekli bakımla ve bencillikle artık ne işim vardı benim? Şimdi, ondan daha güçlü değil miydim?

Yanaklarındaki gülümseme silinmişti; şafak her şeyi altın parıltısına bürüdüğü halde, onu bana hüzünlü ve solgun olarak gösterdi birdenbire; – belki de sabahın yaklaşması sıkıntıya hazırlıyordu beni: “Bir gün ben de sana bakmak zorunda kalacak mıyım? Senin

için kaygılanacak mıyım Marceline?” diye haykırdım içimden. Titredim; aşktan, acıma duygusundan, şefkatten buz kesmiş olarak, yumuk gözlerinin arasına öpüşlerin en şefkatlisini, en aşk dolusunu, en ulvisini konurdum usulca.

IX

Sorrento'da kaldığımız birkaç gün hoş ve çok sakin geçti. Böylesi bir mutluluğu, dinginliği daha önce tatmış mıydım hiç? Bundan sonra da böyle günler yaşayacak mıydım?... Hep Marceline'in yanındaydım; kendimle daha az ilgilendim, onunla daha çok ilgileniyordum, eski günlerde susmaktan aldığım zevki, şimdi onunla konuşmaktan alıyordum.

Beni tamamıyla tatmin ettiğini ileri sürdüğüm göçebe hayatımızın, onun yalnızca geçici bir durum olarak hoşuna gittiğini sezince şaşıtm önce; ama hemen sonra, bu hayatın boş olduğunu fark ettim; bunun yalnızca bir süre devam edeceğini kabul ettim ve bana sağlığını kazandıran bu avarelik içimde bir çalışma arzusu uyandırdığından, ilk defa, ciddi olarak dönmekten söz ettim; Marceline'in sevincini görünce, onun bunu çoktandır düşündüğünü anladım.

Öte yandan, yeniden ele almayı düşünmeye başladığım birkaç tarih araştırması bana aynı hazzı vermiyordu artık. Söylemiştim size: Hastalığımдан beri, soyut ve tatsız tuzsuz geçmiş bilgisi bana boş görünüyordu, eskiden olsa filoloji araştırmalarıyla, örneğin Latin dilinin bozuluşunda Got etkisinin payını belirlemeye çalışarak, Theoderich'in, Cassiodorus'un, Amalasuntha'nın tasvirlerini, hayranlık verici tutkularını

küçümseyerek, ihmal ederek, yalnız işaretler üzerinde, hayatlarının özü üzerinde coşarak uğraşabilmişim ama bu işaretler ve bütün filoloji, vahşi güzelliğini, soyluluğunu gördüğüm şeyi daha iyi anlamak için bir yoldan başka bir şey değildi artık. Bu çağla daha fazla ilgilenmeye, bir süre yalnızca Got İmparatorluğu'nun son yıllarıyla uğraşmaya, imparatorluğun can çekişmesine sahne olan Ravenna'dan geçişimizden de bu anlamda faydalanmaya karar verdim.

Ama ne yalan söyleyeyim, beni en çok çeken, genç kral Athalaric'in tasviriydi. Gotların için için kıskırttığı bu on beş yaşındaki çocuğun, annesi Amalasuntha'ya karşı ayaklanışını, Latin eğitimine ayak diremesini, koşumunu silkip atan bir at gibi kültürü atışını, pek bilge ve ihtiyar Cassiodorus'un dostluğunu hiçe sayıp serseri Got toplumunun dostluğunu yeğleyerek daha on sekiz yaşında, sefahate dalıp bozulmuş olarak ölmek üzere, birkaç yıl, kaba gözdeleriyle birlikte, zorlu, şehvetli, dizginsiz bir hayatı tadışını hayal ediyordum. Daha vahşi, daha el değmemiş bir duruma doğru bu trajik atılışa, Marceline'in gülümseyerek "benim buhranım" olarak adlandırdığı şeyden bir şeyler buluyordum. Artık bedenimi bir yana bıraktığına göre, hiç değilse aklımı bu işe adamaktan bir memnuniyet duyuyordum; Athalaric'in korkunç ölümünden ders almak gerektiğine inandırmaya çalışıyordum kendimi.

On beş gün kalacağımız Ravenna'dan önce Roma ve Floransa'yı da şöyle bir görecektik, sonra Venedik'ten ve Verona'dan ayrılıp yolculuğumuzu bir an önce bitirmek üzere Paris'e kadar durmayacaktık. Marceline'le geleceği konuşmaktan yepyeni bir zevk alıyordum; yazı nasıl geçireceğimiz konusunda hâlâ kararsızdık; ikimiz de bıkmıştık yolculuklardan, gene yola çıkmak istemiyorduk; incelemelerime girişmek için sonsuz bir sakinlik istiyordum; Normandiya'nın en yeşil bölümünde, Lisieux ile Pont-l'Évêque arasında bulunan

malikâne geldi aklımıza – eskiden annemindi bu malikâne, çocukluğumda onunla birlikte birkaç yaz geçirmiştim orada, ama ölümünden sonra bir daha hiç gitmemiştim. Babam, buranın bakımını ve yönetimini artık yaşlanmış olan korucuya bırakmıştı, adam kendi hakkını aldıktan sonra, kiraları düzenli bir şekilde yol-luyordu bize. Akarsularla kesilmiş bir bahçe içinde büyük bir evdi, büyü-lü hatıralar bırakmıştı bende; malikânenin adı Morinière idi; orada kalmak iyi olacak gibi geliyordu bana.

Gelecek kışı da Roma'da geçirmekten söz ediyordum; bu kez turist olarak kalmayacak, çalışacaktım orada. Ama bu son tasarı çabucak bozuluverdi: Napoli'de uzun zamandır bizi bekleyen bir sürü mektuptan biri, Collège de France'ta boş bir kürsü bulunduğunu, bu kürsü için benim adımın birçok kereler anıldığını bildiriyordu bana; vekâleten yapacağım bir görevdi ama böyle olması da ileride özgür olmamı sağlayacaktı; bana bu durumu haber veren dost, kabul etmek istersem yapmam gereken bazı kolay işlemleri belirtiyor, kabul etmem için de ısrar ediyordu. İlkin, her şeyden önce bunu bir tutsaklık olarak görerek duraladım; sonra derslerimde Cassiodorus üzerine yaptığım çalışmalar ortaya çıkarmanın ilgi çekici bir şey olabileceğini düşündüm. Sonunda, Marceline'in ne kadar hoşuna gideceğini düşünerek kararımı verdim. Kararımı verdikten sonra bu işin yalnızca iyi yanlarını görür oldum.

Roma'daki ve Floransa'daki bilimsel çevrelerde babamın çeşitli dostları vardı, ben de onlarla mektuplaşmaya girişmiştim. Bu ilişkiler Ravenna'da ve başka yerlerde, istediğim araştırmaları yapmam için bütün kolaylıkları sağladılar; yalnızca çalışmayı düşünüyordum artık. Marceline üzerime titriyor, bu konuda beni desteklemek için elinden geleni yapıyordu.

Yolculuğun bitimi sürecindeki mutluluğumuz öyle

değişmez, öyle dingindi ki, bu konuda anlatacak bir şey bulamıyorum. İnsanların en güzel eserleri acılı eserler olmuştur hep. Mutluluğun nasıl bir hikâyesi olabilir ki? Mutluluğu hazırlayan, sonra da yıkan şeylerden başka hiçbir şey anlatılamaz. Ben de şimdi size mutluluğu hazırlamış olan şeyleri anlattım.

İKİNCİ BÖLÜM

I

Paris'te gerekli öteberiyi satın almak ve tek tük ziyaretlerde bulunmaya yetecek kadar kaldık yalnızca, temmuzun ilk günlerinde Morinière'e geldik.

Morinière, önce de söylediğim gibi, Lisieux ile Pont-l'Évêque arasındadır, gördüğüm en gölgeli ve sulak topraklarda yer alır. Hafif eğimli, daracık birçok vadıcık, birdenbire düzleşip denize kadar uzanan Auge Vadisi'nin yakınlarında sona erer. Ufuk çizgisi görünmezdi; esrarengiz baltalık korular; birkaç tarla ama her şeyden önce çayırlar, otlaklar, otları iki kere biçilen, güneş alçaldığında üzerlerinde sayısız elma ağacının gölgesinin birleştiği, içlerinde başıboş sürülerin otladığı otlaklar vardı; her çukurda su bulunurdu, küçük bir göl, bir su birikintisi ya da ırmak olurdu. Sürekli şırıltılar duyulurdu.

Ah! Evi nasıl da tanıdım! Mavi çatılarını, tuğladan, taştan duvarlarını, hendeklerini, uyuyan sulardaki yansımaları nasıl tanıdım... On iki kişiden fazla insanı rahat rahat barındırabilecek eski bir evdi; Marceline, hizmetçi, arada sırada da ben, evin bir kısmını canlandırabilmek için epeyce çalışmıştık. Bocage adındaki ihtiyar kâhyamız da, birkaç parça eşyayı elinden geldiğince parlatmış, eski mobilyaları yirmi yıllık uykularından uyandırmıştı; her şey hatırladığım gibi kalmış-

tı, tavan kaplamaları pek de fazla harap olmamıştı, odalarda rahatça yaşanabilirdi. Bocage bizi daha iyi karşılamak için, bulduğu bütün vazoları çiçeklerle doldurmuştu. Büyük avluyu, bahçedeki iki yanı ağaçlı yolların eve en yakın olanlarını temizletmişti. Oraya vardığımızda, ev güneşin son ışıklarını alıyordu, önündeki vadiden kalın bir sis tabakası yükseliyor, ırmağı hem perdeliyor hem de varlığını vurguluyordu. Malikâneye varmamıza az kala, aniden ot kokusunu tanıdım; evin çevresindeki kırlangıçların tiz çığlıklarını işitince de, bütün geçmiş ayaklanıverdi birdenbire, sanki beni bekliyorlardı, beni tanıyor, yaklaşmamın üzerine kapanmak istiyorlardı.

Birkaç gün sonra, ev aşağı yukarı rahatça yaşanır duruma geldi; çalışmaya başlayabilirdim, gecikiyordum, geçmişimin kendini inceden inceye hatırlatışını dinlemedeydim, sonra da pek yeni bir heyecana kapılmıştım: Marceline, gelişimizden bir hafta sonra, gebe olduğunu bildirmişti.

O günden sonra, ona daha iyi bakmak zorundaymışım, daha fazla sevgiyi hak ediyormuş gibi bir duygu uyandı içimde; hiç değilse sırrını açışını izleyen günlerde, neredeyse bütün zamanımı onun yanında geçirdim. Korunun kıyısına gidiyor, eskiden annemle oturduğum banka oturuyorduk; burası her an daha bir şehvetle sunuyordu bize kendini, saatler fark etmeden geçip gidiyordu. Kafamda hayatımın bu döneminden apaçık hiçbir hatıra belirmemesi pek aklımda kalmadığından değil, bu günlerde her şey birbirine karıştığından, akşamın sabahla birleştiği, günlerin günlere bağlandığı, tek biçimli bir huzur içinde eridiğinden.

Kafam sakindi, hazırdım, gücünden emindim, iradem yumuşamış gibi, bu ılık toprağın öğüdünü dinler gibi, geleceğe güvenle, telaşsızca bakarak yavaş yavaş yeniden çalışmaya başladım.

Hiç şüphe yok ki, diye düşünüyordum, her şeyin

meyve vermeye, yararlı ekinler vermeye hazırlandığı bu toprağın verdiği örnek en iyi etkiyi yapacak üzerimde. Bu güçlü öküzlerin, bu verimli çayırarda dolgunlaşmış ineklerin alabildiğine sakın bir gelecek vaat edişine hayran kalıyordum. Tepelerin elverişli eğimlerine sırayla dikilmiş elma ağaçları bu yaz pek güzel ürünler müjdeliyorlardı; çok yakında meyve yüklü dallarını nasıl eğeceklerini hayal ediyordum. Bu ahenkli bereketten, bu sevinçli kulluktan, bu güleç tarlalardan, bir düzen, artık gelişigüzel değil, dayatılmış bir düzen, bir ahenk, hem insanca hem doğal bir güzellik kurulu-yordu, bunun içinde neye hayran kaldığını bilmez oluyordu insan, çünkü bu düzeni sağlamak için özgür doğanın bereketli çatlayışıyla insanın ustaca gayreti mükemmel bir uyumla birbirine karışmıştı. Hükmettiği kudretli vahşilik olmasa insanın çabası ne olurdu diye düşünüyordum. Kendisini engelleyen, gülerek lükse götüren akıllı çaba olmasa, bu taşkın özsuynun vahşi atılışı ne olurdu? – Bütün güçlerin böylesine iyi ayarlanacağı, bütün çabaların böylesine karşılık bulacağı, bütün değiş tokuşların böylesine titizce yapılacağı, öyle ki verilen en ufak firenin bile hissedilir hale geleceği toprakların hayaline bırakıyordum kendimi böylece; sonra hayalimi hayata geçirip kendi kendinden tam olarak faydalanmak için zekânın zorlanmasıyla oluşan bir ahlak kuruyordum kendime.

Eski huzursuzluklarım nereye kayboluyor, nereye saklanıyorlardı peki? Öylesine sakindim ki, hiç var olmamış gibiydim. Aşkımın dalgası her şeyi örtmüştü...

Bu arada ihtiyar Bocage çevremizde pervane olmuştu; her şeyi yönetiyor, her şeye göz kulak oluyor, öğütler veriyordu; kendisini vazgeçilmez bir adam gibi gösterme isteği fazlasıyla seziliyordu. Onu kırmamak için hesapları gözden geçirmek, sonsuz açıklamalarını dinlemek gerekti. Bununla da yetinmedi; kendisiyle birlikte arazileri gezmek zorunda kaldım. Gösterişli

dürüstlüğü, hiç bitmeyen söylevleri, kendi kendinden açıkça memnun oluşu, yaptığı doğruluk gösterileri, çok geçmeden beni sinirlendirdi; gittikçe daha çok rahatsız edici oldu, yeniden huzura kavuşmak için her şeyi yapabilirdim artık. Ama bu sırada beklenmedik bir olay, onunla olan ilişkiye farklı bir çehre kazandırdı: Bir akşam Bocage, oğlu Charles'ın ertesi gün çiftliğe geleceğini bildirdi.

“Ya, öyle mi?” dedim ilgisizce, Bocage'ın çoluğuna çocuğuna pek aldırmış etmemiştim o zamana kadar; sonra, ilgisizliğimin onu üzdüğünü, benden ilgi, bir şaşkınlık belirtisi beklediğini görerek:

“Neredeydi?” diye sordum.

“Alençon yakınlarında, bir örnek çiftlikte,” diye cevap verdi Bocage.

“Şimdi yaşı aşağı yukarı...” diye başladım, o zamana kadar varlığından habersiz olduğum bu oğulun yaşını tahmine çalışıyor, Bocage'ın sözümü kesmesine zaman bırakmak için de yeterince yavaş konuşuyordum.

“On yedisini bitirdi,” dedi Bocage. “Anneniz öldüğü zaman, Charles dört yaşını yeni tamamlamıştı. Ah! Kocaman adam oldu şimdi; pek yakında babasından çok daha bilgili olacak.” Bocage bir kere konuşmaya başladı mı, yorgunluğum ne kadar belirgin olursa olsun, hiçbir şey onu durduramazdı.

Ertesi gün çoktan unutmuştum bunu, akşama doğru, yeni dönen Charles, Marceline'le bana saygılarını sunmaya geldi. Yakışıklı bir delikanlıydı, öylesine sağlıklı, öyle esnek, öyle sağlam yapıydı ki, şerefimize giydiği pek çirkin şehirli kıyafeti bile onu fazla gülünçleştirememişti; utangaçlığı yüzünün doğal pembeliğine pek az şey ekliyordu. Ancak on beşinde gösteriyordu, bakışlarındaki ışıltı çocuksuluğundan hiçbir şey kaybetmemişti; kendini sahte bir utanç göstermeden, net biçimde ifade ediyordu, hem de babasının ter-

sine, boş konuşmuyordu. O ilk akşam neler konuştuğumuzu hatırlamıyorum; onu seyretmeye dalmıştım, söyleyecek hiçbir şey bulamıyordum, Marceline konuşuyordu onunla. Ama ertesi gün, ilk defa olarak, çalışmaların başladığını bildiğim çiftliğe gitmek için ihtiyar Bocage'ın beni almaya gelmesini beklemedim.

Bir su havuzu onarılacaktı, havuz bir gölet kadar büyüktü, su kaçıırıyordu; kaçağın yeri biliniyordu ve çimentoyla kapatılması gerekiyordu. Bunun için de işe havuzun suyunu boşaltmakla başlamak gerekiyordu, on beş yıldır yapılmamıştı bu iş. Havuz sazanlarla, yeşil sazanlarla doluydu, bazıları çok büyüktü, artık suyun dibinden ayrılmaz olmuşlardı. Bunları su dolu hendeklere alıştırmayı, bir kısmını da işçilere vermeyi çok istiyordum, böylece bu sefer işe, çiftlikteki olağanüstü canlılıktan da anlaşıldığı gibi, bir de balık avı zevki eklenmişti; yakın çevreden gelen birtakım çocuklar da işçilere katılmışlardı. Marceline de biraz sonra gelecekti.

Ben geldiğimde su çoktan alçalmaya başlamıştı bile. Bazen büyük bir titreme birdenbire yüzeyini kırıştırıyor, sonra suyun içinden huzursuzlanan balıkların esmer sırtları görünüyordu. Suyun kıyısındaki çocuklar parlak bir marya yakalamışlar, temiz suyla dolu kovalarına atıyorlardı. Balıkların telaşı suyu bulandırmıştı, toprak rengiydi, çamurluydu, gittikçe de koyulaşıyordu. Umduğumuzdan daha çok balık vardı; çiftlikte çalışan dört uşak, ellerini gelişigüzel daldırarak yakalıyorlardı. Marceline'in gecikmesine üzüliyordum, koşup onu çağırmayı düşündüğüm sırada duyduğum çığlıklar yılanbalıklarının görüldüğünü haber verdi. Bir türlü tutamıyorlardı balıkları; parmaklarının arasından kayıveriyorlardı. O zamana kadar kıyıda, babasının yanında duran Charles, dayanamaz oldu; birdenbire pabuçlarını ve çoraplarını çıkardı, ceketini, yeleğini attı, sonra paçalarını ve gömleğinin kollarını ta yu-

karılara kadar sıvayarak kararlı bir biçimde çamurlu suya girdi. Ben de hemen arkasından onu izledim.

“Hey Charles!” diye bağırdım, “Dün gelmekle iyi etmediniz mi?”

Hiç cevap vermedi ama bana gülerek baktı, balık avına şimdiden kaptırmıştı kendini. Az sonra, iri bir yılanbalığını kısırtmak için bana yardım etsin diye çağırdım onu, balığı yakalamak için ellerimizi birleştireyorduk. Ardından bir başkasını kısırdık; çamurlu su yüzümüze sıçırıyordu; bazen birdenbire batıyorduk, su kalçalarımıza kadar çıkıyordu, çok geçmeden iyice ıslandık. Oyunun harareti içinde birkaç çığlık, birkaç cümle çıkıyordu ancak ağızlarımızdan ama günün sonunda, Charles’a artık “sen” dediğimi fark ettim, buna ne zaman başladığımı da pek bilmiyordum. Birlikte iş yapmak, birbirimiz hakkında uzun bir konuşmanın öğretebileceğinden çok daha fazlasını öğrenmemizi sağlamıştı. Marceline hâlâ gelmemişti, zaten hiç gelmedi ama onun yokluğuna üzülmüyordum artık; hatta neşemizi biraz bozardı gibi geliyordu.

Hemen ertesi gün, çiftlikte Charles’la buluşmaya gittim. İkimiz de koruya doğru yöneldik.

Sahip olduğum toprakları iyi tanımiyordum, bundan da bir rahatsızlık duymuyordum; Charles’ın çiftlik kiralalarının dağılımı gibi bunları da iyi bildiğini görünce çok şaşırdım, aklımın köşesinden bile geçmeyen şeyleri, altı çiftçim olduğunu, on altı-on yedi bin frank çiftlik kirası alabileceğimi, bunun ancak yarısını alabilmemin, neredeyse tüm paranın onarımlara, araçlara yapılan ödemelere gitmesinden kaynaklandığını anlattı bana. Ekinleri incelerken arada sırada gülümsemesi, topraklarımın önceleri umduğum gibi, Bocage’ın anlatmaya çalıştığı kadar iyi olduklarından şüpheyi düşürdü beni. Charles’ı bu konuya yönelttim, Bocage’da beni sinirlendiren bu pratik zekâ, bu çocukta hoşuma gitti. Her gün gezmeye başladık, topraklarım genişti,

köşe bucak araştırdıktan sonra, daha yöntemli bir şekilde yeniden başladık işe. Charles, iyi işlenmemiş bazı tarlaları, katırtırnaklarıyla, yabancı otlarla, devedikenleriyle dolmuş toprakları görünce duyduğu öfkeyi saklamıyordu; toprağı boş bırakmaya duyduğu öfkeyi bana da geçirmeyi, kendisiyle birlikte, daha iyi özenle ekilmiş tarlalar hayal etmemi sağladı.

“Ama,” diyordum ona ilk günlerde, “bu yetersiz bakımın zararı kime dokunuyor? Yalnızca çiftçiye, öyle değil mi? Gelirin değişmesi kira bedelini değiştirmez nasıl olsa.”

Charles biraz sinirlenmişti:

“Bu işten hiç anlamıyorsunuz,” demeye cüret etti. Ben de ona gülümsedim. “Siz yalnız geliri göz önünde bulunduruyor, sermayenin bozulduğunu görmek istemiyorsunuz. Topraklarınız gerektiği gibi ekilmezse, değerleri gitgide düşer.”

“Daha iyi ekilebilseler, daha fazla gelir getirebilselerdi, çiftçi de bu işe girişirdi herhalde; ellerinden geldiği kadar fazla ürün almaya yan çizemeyecek kadar düşkündürler çıkarlarına.”

“Ama işçiliğin artacağını hesaba katmıyorsunuz,” diye devam etmişti Charles. “Bu topraklar bazen çiftlikten uzak olur. Ekilince hiçbir şey getirmezler ya da pek az getirirler ama ekilseler bozulmazlardı hiç değilse.”

Konuşma böylece devam ediyordu. Bazen, bir saat boyunca tarlaları adımlarken aynı şeyleri tekrarlayıp duruyor gibi olurduk; ama dinlerdim, yavaş yavaş bilgimi artırırdım.

“Her neyse, bu babanı ilgilendirir,” dedim ona bir gün, sabrım tükenmişti. Charles biraz kızardı:

“Babam yaşlı,” dedi, “binaların bakımını, kiraların zamanında alınmasını sağlamak bile fazla onun için. Burada yenilik yapacak biri değil o.”

“Peki, sen hangi yenilikleri önerirsin?” diye de-

vam ettim lafa. Ama o zaman da karşılık vermekten kaçındı, bu işten anlamadığını ileri sürüyordu, uzun ısrarlardan sonra düşüncesini açıklamak zorunda bıraktım onu.

“Ekmedikleri bütün toprakları çiftçilerin elinden almalı,” diye öğütledi en sonunda. “Çiftçilerin bazı tarlaları boş bırakmaları, size verdikleri kiradan çok daha fazlasını kazandıklarını gösterir; toprakların kendilerinde kalmasını isterlerse, kira bedellerini yükseltmeliyiz,” dedi. “Bu ülkedeki bütün çiftçiler tembel,” diye de ekledi.

Sahibi olduğum altı çiftlikten gezmeyi en çok sevdiğim Morinière’e bakan tepede bulunandı; Valterie’ydi adı; onunla ilgilenen çiftçi fena biri değildi, seve seve konuşurdum onunla. Morinière’e daha yakın olan “Şato Çiftliği” ortakçılık sistemiyle kiralanmıştı, sahibi ortalarda olmadığından bu çiftliğin hayvanlarının bir kısmı Bocage’a aitti. İçime kuşku düşmüştü bir kere, Bocage’ın dürüstlüğünden de şüphe etmeye başlamıştım artık, beni aldatmasa bile, birçoklarının aldatmasına göz yumuyordu. Bana bir at, bir de inek ahırını ayrılmıştı, orası öyle, ama çok geçmeden bu da çiftçi benim yulafımla, benim otumla kendi ineklerini, kendi atlarını beslesin diye yapılmış gibi geldi bana. O zamana kadar Bocage’ın arada sırada verdiği en tuhaf haberleri iyi niyetle dinlemiştim; ölümleri, şekil bozukluklarını, hastalıkları, her şeyi, her şeyi kabul ediyordum. Çiftçinin ineklerinden birinin benim ineğim oluvermesi için hayvanın hastalanmasının yeteceğinin mümkün olabileceğini düşünmemiştim hiç; benim ineklerimden birinin çiftçinin ineği oluvermesi için çok sağlıklı bir inek olmasının yettiği de aklıma gelmemişti; bununla birlikte, Charles’ın ağzından kaçıracağı kimi sözler, bazı kişisel düşünceleri beni aydınlatmaya başlamıştı; aklım başıma geldikten sonra hızlı çalışmaya başladı.

Benim sözüm üzerine Marceline bütün hesapları

inceden inceye gözden geçirdi ama hiçbir hata bulamadı; Bocage'ın dürüstlüğü de buna sığınyordu. – Ne yapmalı? – Oluruna bırakmalı. – Ama hiç değilse, için için kızdığımın, şimdi pek belli etmesem de hayvanlara dikkat ediyordum.

Dört atım, on ineğim vardı; kaygılanmam için bu kadarı yeterliydi. Bu dört attan biri, üç yaşını geçtiği halde hâlâ “tay” diye adlandırılıyordu; onu terbiye etmeye başlayacağımız sırada, atın dik başlı olduğunu, hiçbir şey yapılamayacağını en doğrusunun ondan kurtulmak olduğunu söylediler. Şüpheleneceğimi bilmişçesine, ona küçük bir arabanın ön kısmını kıldırarak ayak bileklerini kanatmasını da sağlamışlardı.

O gün öfkeme gem vurmakta güçlük çektim, beni tutan şey de, Bocage'ın huzursuzluğu oldu. Ne olursa olsun, kötü niyetten çok zayıflık onunki, diye düşünüyordum, kabahat uşaklarda; birinin emrinde olduklarını hissetmiyorlar.

Avluya tayı görmeye çıktım. Onu döven bir uşak, yaklaştığını görünce okşamaya başladı; hiçbir şey görmemiş gibi davrandım. Attan anlamazdım pek ama bu tay bana güzel görünüyordu; açık doru bir yarım kandı, boylu bosluydu, pek canlı gözleri, kuyruğu gibi neredeyse sarı bir yelesi vardı. Yaralı olmadığını görünce içime su serpildi, sıyrıklarının sarılmasını söyledim, başka bir şey eklemekten uzaklaştım.

Akşam, Charles'ı görür görmez at hakkındaki düşüncelerini öğrenmeye çalıştım.

“Bence çok iyi huylu bir hayvan,” dedi; “ama ona nasıl davranacaklarını bilmiyorlar; çığına döndürecekler zavallıyı.”

“Sen olsan nasıl davranırdın?”

“Atı, sekiz günlüğüne bana emanet eder misiniz, Beyefendi? Bütün sorumluluğu üzerime alıyorum.”

“Ne yapacaksın?”

“Göreceksiniz.”

Ertesi gün, Charles tayı çayıra, çok güzel bir ceviz ağacının gölgelediği, yanından da bir ırmağın geçtiği bir köşeye götürdü, ben de Marceline'i alıp geldim. En canlı hatıralarımdan biridir bu. Charles, birkaç metrelik bir iple, sağlamca toprağa çakılmış bir kazığa bağlamıştı tayı. Tay pek sinirliydi, bir süre azgınca çırpınmıştı anlaşılan, şimdi durulmuştu, yorgundu, daha sakin, çember çizerek dönüyordu; yürüyüşü şaşırtıcı derecede çevikti, seyredilmesi hoştu, bir dans gibi çekiyordu insanı. Charles çemberin ortasında, ipin dönüşlerinden ani sıçrayışlarla kaçarken, bir yandan da atı konuşarak kışkırtıyor ve yatıştırıyordu; uzun bir kırbaç tutuyordu elinde ama kullandığını görmedim. Haliyle, tavıyla, gençliğiyle, neşesiyle, insanı zevkle coşturan bir çehre veriyordu bu işe. Birdenbire, nasıl oldu bilmem, hayvanın sırtına biniverdi; hayvan yürüyüşünü yavaşlatmış sonra da durmuştu; o da onu okşamıştı biraz; sonra birdenbire atın üstünde gördüm onu, kendinden emindi, yelenin üstünde pek iğreti bir duruşu vardı, eğilmişti, gülüyor, tayı okşamaya devam ediyordu. Tay bir an tepinir gibi olmuştu; şimdi eşkin yürüyüşüne devam ediyordu, öyle güzel, öyle çevikti ki Charles'ı kıskanıyordum, kendisine de söyledim bunu.

“Birkaç gün daha alıştırdık mı eyere sinirlenmez olur; iki hafta kadar sonra hanımefendi bile ona binmeyi göze alacaktır. Bir dişi kuzu gibi yumuşak başlı olacak.”

Doğru söylüyordu; birkaç gün sonra at kendini okşattırır, eyerlettirir olmuştu, sürülebiliyordu, hiç çekindiği yoktu; durumu elverseydi Marceline bile binebilirdi ona.

“Beyefendi bir denese iyi olacak,” dedi Charles bana.

Daha önce hiç tek başıma yapmadığım bir şeydi bu; ama Charles çiftlikteki başka bir atı da kendisi için

eyerleyeceğini söyledi; onunla dolaşmak keyfine yenik düştüm.

İlk gençliğimde beni maneje götürmüş olduğu için anneme son derece minnet duydum! O ilk derslerin uzaklarda kalan hatırasının yardımı dokundu bana. At üstünde olmaktan fazla bir şaşkınlık duymuyordum; kısa süre sonra hiç korkum kalmadı, rahatladım. Charles'ın bindiği at daha şişmandı, cins değildi ama çirkin de sayılmazdı; Charles da ata iyi biniyordu doğrusu. Her gün biraz gezmeyi alışkanlık haline getirdik; daha çok sabahleyin erkenden, çiylere parlattığı otların üzerinde gidiyorduk; korunun sonuna kadar gidiyorduk; sırlıklam olmuş fındık dalları sallanınca bizi ıslatıyorlardı; ufuk birdenbire açılıyordu; geniş Auge Vadisi'ydik karşımızdaki; uzakta, denizin varlığı seziliyordu. Attan inmeden önce bir an duruyorduk; doğan güneş sisleri renklendiriyor, aralıyor, dağıtıyordu; sonra atları dörtlüye, yeniden sürüyorduk; çiftlikte oyalanıyorduk; iş yeni başlıyordu; işçilerden önce gelmenin, onlara hükmetmenin o mağrur sevincini duyuyorduk; sonra, ansızın ayrılıyorduk onlardan; ben Morinière'e dönüyordum, Marceline de tam bu sıralarda kalkıyordu.

Havadan sarhoş, hızdan şaşkın, ellerim ayaklarım şehvetli bir yorgunluk yüzünden biraz uyuşmuş, aklım sağlıklı, iştahla, tazeliğe dolu dönüyordum. Marceline hevesimi takdir ediyor, destekliyordu. Döndüğümde, beni bekleyerek oyalandığı yatağın yanına ıslak bir yaprak kokusu getiriyordum, pek hoşlanıyordu bundan, öyle söylüyordu. Gezintimizi, tarlaların uyanışını, çalışmanın başlayışını anlatıyordum, dinliyordu. Benim yaşadığımı duymaktan, o da yaşamış kadar zevk alıyordu, öyle görünüyordu. – Çok geçmeden bu keyfini kötüye kullandım; gezintilerimiz uzadı, bazı günler ancak öğleye doğru döner oldum.

Bununla birlikte, gün sonunu ve akşamı derslerimi hazırlamaya ayırıyordum elimden geldiği kadar.

Çalışmam ilerliyordu; bu çalışmadan memnundum, ileride derslerimi bir kitapta toplamayı da yersiz bulmuyordum artık. Doğal bir çeşit tepkiyle, hayatım düzene girip kurala bağlanırken, çevremdeki her şeyi düzenleyip kurala bağlamaktan hoşlanırken, Gotların silinmiş ahlakına gittikçe daha çok vuruluyordum, çalışmam boyunca, ileride çok başıma kakılan bir cesaretle, kültürsüzlüğü övmekle, onun savunmasını yapmakla uğraşırken, benliğimde olduğu gibi çevremde de bana onu hatırlatabilecek her şeyi silmeye değilse bile, hükmüm altına alabilmeye çalışıyordum. Bu bilgeliği ya da bu çılgınlığı nereye kadar götürecektim?

Kira anlaşmaları Noel’de bitecek olan iki çiftçim, anlaşmayı yenilemek isteğiyle beni görmeye geldiler; usulen, “kira akti” denilen kâğıdı imzalamak söz konusuydu. Charles’ın verdiği güvencelerle kendimi güçlü hissediyordum, her günkü konuşmaları da beni kışkırtıyordu. Çiftçileri kararlılıkla bekliyordum. Onlar ise bir çiftçinin yerini doldurmanın güçlüğüne güveniyorlardı, kiranın düşürülmesini istediler ilkin. Bu yüzden, onlara kendi elimle yazdığım “vaatleri” okuduğum zaman çok şaşırdılar, burada yalnız kiraların indirilmesini reddetmekle kalmıyor, hiç ekmediklerini gördüğüm bazı toprakları da ellerinden geri alıyordum... Önce bunu gülerek karşılar gibi davrandılar: Şaka ediyordum. Bu toprakları ne yapacaktım? Hiçbir değerleri yoktu; bu toprakları ekmemelerinin nedeni, ekilemeyecek durumda olmalarıydı... Sonra, ciddi olduğumu görünce, dayattılar; ben de dayattım. Gideceklerini söyleyerek beni korkutacaklarını sandılar. Benim de beklediğim buydu.

“Pekâlâ, istiyorsanız gidin! Sizi tutan yok,” dedim. Kira akitlerini alıp gözlerinin önünde yırttım.

Elimde yüz hektardan fazla toprakla öylece kalamadım. Bir süredir, onları dolaylı olarak da olsa Charles’a vereceğimi düşünerek, yönetimlerini Bocage’a

bırakmayı tasarlıyordum: Kendim de bu işle uğraşmak niyetindeydim; öte yandan çok da fazla düşünmemiştim: İşin tehlikesi bile çekiyordu beni. Çiftçiler Noel'de gideceklerdi; o zamana kadar bir yolunu bulurduk. Charles'ı haberdar ettim; sevinci keyfimi kaçırdı hemen; sevincini saklayamamıştı, bu sevinç bana fazla genç olduğunu da göstermişti. Zaman şimdiden daralmaya başlamıştı; toprağın sürülmesi için ilk ürünlerin tarlalardan kaldırıldığı günlerdeydik. Yerleşik bir düzenlemeye göre, giden çiftçinin faaliyetleriyle yeni çiftçininkiler birlikte yürür, birincisi, hasatı kaldırılır kaldırılmaz toprağı parça parça bırakır. Kovulan iki çiftçinin, bir çeşit öç duygusuyla hırçınlık göstermelerinden korkuyordum; tam tersine, bana kusursuz bir nezaket gösterdiler (bundan ne çıkar sağladıklarını da sonradan öğrendim). Pek yakında benim kontrolüme girecek olan topraklar üzerinde sabah akşam dolaşıp durmak için bu durumdan faydalandım. Güz başlıyordu; toprağın sürülmesini, tohumların ekilmesini hızlandırmak için daha fazla adam tutmak gerekti; tapanlar, merdaneler, sabanlar, satın almıştık; at üstünde dolaşıp duruyor, çalışmaları yönlendiriyordum, yönetmekten, emir vermekten zevk alıyordum.

Bu arada komşu çiftliklerde çiftçiler elma topluyorlardı; elmalar yere düşüyor, sık çimenlerin içinde yuvarlanıyorlardı, önceki yıllarda hiç böylesine bol olmamışlardı; işçiler toplamaya yetişemiyordu; komşu köylerden işçiler geliyordu, sekizer günlüğüne tutuyorlardı onları; bazen Charles'la ben de onlara yardım ederek eğleniyorduk. Kimileri, henüz düşmemiş olanları düşürmek için dalları sırkılarla dövüyorlardı; fazla olgunlaşarak kendiliğinden düşen ve çoğu zaman çimenlerin arasında ezilmiş olan meyveler ayrı toplanıyordu; bunları çiğnemedен yürümek mümkün değildi. Çayırdan yükselen koku kekre ve tatlımsıydı, sürülen toprakların kokusuna karışıyordu.

Güz yaklaşıyordu. Son güzel günlerin sabahları, en serin, en duru sabahlardır. Kimi zaman nemli hava uzakları mavileştiriyor, daha da uzaklaştırıyor, küçük bir gezintiyi bir yolculuk haline getiriyordu; topraklar genişlemiş gibi görünüyordu; kimi zamansa tersine, havanın olağandışı berraklığı ufku daha da yakınlaştırıyordu; bir kanat yuruşu mesafedeydi neredeyse; hangisi daha yorucuydu bilmiyorum. Araştırmam neredeyse bitmişti; ya da en azından çalışmayı savsaklamak için böyle söylüyordum. Çiftlikte geçirmediğim zamanları Marceline'in yanında geçiriyordum artık. Birlikte bahçeye çıkıyorduk; ağır ağır yürüyorduk, o bitkindi, koluma giriyordu; gidip bir banka oturuyorduk; akşamın ışıkla doldurduğu küçük vadi olduğu gibi görünüyordu oradan. Omzuma öyle bir şefkatle yaslanışı vardı ki; içimizde günün eridiğini duya duya, kılmıdamadan, konuşmadan akşama kadar öylece duruyorduk... Sessizlik daha önce de defalarca aşkımızı sarıp'sarmalamıştı! Marceline'in aşkı kelimelere dökebileceğinden daha güçlüydü, öyle ki bu aşk zaman zaman beni neredeyse boğuyordu. Bazı bazı bir esintinin sakin bir suyu dalgalandırması gibi, alnında hafif bir heyecanın izleri okunuyordu; içinde yeni bir hayatın gizemli bir biçimde titreyişini dinliyordu; derin, duru bir suya eğilir gibi üzerine eğiliyordum, burada ta derinlere kadar aşk görünüyordu. Ah! Eğer bu da mutluluksa, akan bir suyu tutmak ister gibi avuçlarımı açarak onu boş yere hemen tutmak istediğimi biliyordum; ne var ki daha şimdiden, aşkımı renklendiren ama güz gibi renklendiren mutluluğun yanında, mutluluktan başka bir şeyin varlığını hissediyordum.

Güz yaklaşıyordu. Her sabah biraz daha ıslak olan otlar artık güneş doğar doğmaz kurumuyordu; şafakla birlikte beyazlaşıyordu. Ördekler hendeklerdeki sular da kanat çırpıyorlardı; vahşice çırpınıyorlardı; bazı bazı doğruldukları, çığlıklar koparak Morinière'in

evresini dolaştıkları görülüyordu. Bir sabah onları göremedik; Bocage içeriye kapatmıştı onları. Charles böyle her sonbahar, kuşların g zamanında kapatıldıklarını söyledi. Birkaç gün sonra hava değişti. Bir akşam birdenbire, bir esinti, bir denizden gelen bir esinti çıktı, güçlü, kuzeyi ve yağmuru getiren, göçmen kuşları götüren bir esintiydi. Marceline'in durumu, yeni yerleşiyor olmanın gerektirdiği işler, derslerim hakkındaki ilk kaygılarım bizi şimdiden şehre çağırır olmuştu. Erken başlayan kötü mevsim bizi kovdu.

Çiftlik işleri kasımda geri dönmemi gerektiriyordu, orası yle. Bocage'ın kış hazırlıklarını öğrenince çok kızmıştım; Charles'ı gene model çiftliğe yollamak düşüncesinde olduğunu söyledi bana, söylediğine göre, orada öğreneceği çok şey vardı; uzun uzun konuştum, bulduğum bütün gerekçeleri kullandım ama caydıramadım onu; Charles'ın biraz erken dönebilmesi için eğitimini biraz kısa tutmasını kabul etti yalnızca. Bocage büyük çabalar harcamadan iki çiftliğin işletilemeyeceğini saklamıyordu benden; ama söylediğine göre, güvenilir iki köylü kestirmişti gözüne, onları emrine alacaktı; yarı ifti, yarı ortakçı, yarı uşak olacaktı bunlar; bu yöntem buralarda çok yeni olduğu için iyi bir sonuç alacağını düşünmüyordu; ama bunu isteyen bendim, öyle söylüyordu. – Bu konuşma ekim sonlarında olmuştu. Kasımın ilk günlerinde, Paris'e dönüyorduk.

II

Passy yakınlarındaki S... Sokağı'na yerleştik. Marceline'in erkek kardeşlerinden birinin salık verdiği, bizim de Paris'e son uğrayışımızda gördüğümüz daire, babamın bıraktığı daireden çok daha büyüktü. Marceline biraz kaygılandı, yalnız kiranın yüksekliğinden değil, bu yüzden yapacağımız masraflar yüzünden de. Onun bütün endişelerinin yapmacık, geçici bir korku olduğunu ileri sürüyordum; kendimi de buna inandırmaya çalışıyor, bile bile abartıyordum. Taşınma masrafları bu yıl bütçemizi aşacaktı şüphesiz; ama zaten yüklüce olan servetimiz daha da artacaktı nasıl olsa; bunun için de derslerime, kitabımın yayımlanmasına, hatta -ne de çılgınca!- çiftliklerimin daha verimli çalışacak olmasına güveniyordum. Böylece, hiçbir masraftan kaçınmadım, her birinde kendimi biraz daha fazla bağladığımı düşündüm, hissedebileceğim ya da hissetmekten korktuğum her türlü avarelik duygusunu böylece sileceğimi düşündüm.

İlk günlerde, sabahtan akşama kadar bütün zamanımızı alışverişlerle geçiriyorduk; Marceline'in erkek kardeşi çok kibar davranıp bizi birçok alışverişten kurtarsa da, Marceline kendini yorgun hissetmekte gecikmedi. Sonra, yerleşir yerleşmez, dinlenmesi şart olduğu halde, misafir üstüne misafir kabul etmek zorunda kaldı; o zamana kadar uzakta yaşamış olmamız, ziya-

retleri büsbütün çoğaltıyordu, Marceline de toplum hayatı alışkanlıklarını yitirmişti, ne ziyaretlerin kısa tutulmasını sağlayabiliyor, ne de kapısını kapatmayı göze alabiliyordu; akşamları, onu bitkin buluyordum; sebebini bildiğim bir yorgunluk yüzünden kaygılanmadım ama hiç değilse bu yorgunluğu hafifletmeye çalıştım, onun yerine misafir kabul ediyordum, hiç eğlendirmiyordu bu iş beni, ya da ziyarete gidiyordum, bu da hiç mi hiç eğlendirmiyordu beni.

Hiçbir zaman parlak bir sohbet adamı olmadım; salonların hafifliği, ruhu hoşlanamayacağım bir şeydi; bununla birlikte eskiden sıkça uğradığım bazı salonlar da olmuştu; ama o günler çok geride kalmıştı! O zamandan bu yana ne değişmişti? Başkalarının yanında kendimi durgun, üzgün, küskün hissediyordum, hem rahatsız ettiğimi hem de rahatsız olduğumu düşünüyordum. Ne talihsizliktir ki, daha o zamanlarda bile gerçek dostlarım saydığım sizler de Paris'te değildiniz, daha uzun zaman da dönmeyecektiniz. Sizlerle daha iyi mi konuşturdum? Beni benden daha iyi mi anladınız? Ama içimde büyüyenler ve bugün size anlattıklarım hakkında o zamanlar ne biliyordum ki? Gelecek son derece güven vericiydi benim için, kendimi geleceğe öylesine hâkim sandığım hiç olmamıştı.

Hem daha anlayışlı olsam bile, kendim için, Hubert'de, Didier'de, Maurice'te, benim kadar sizin de tanıyıp yargıladığınız daha birçoklarında nasıl bir destek bulabilirdim. Ne var ki, onlara kendimi anlatmanın imkânsızlığını çabucak anladım. Daha ilk konuşmalarımızda, sahte bir kişi rolü oynamak, yapmacık görünmek korkusuyla, hâlâ "ben" sandıklarına benzemek zorunda olduğumu gördüm, beni zorlayanlar da onlardan başkası değildi; rahat etmek için, bana atfettikleri düşünce ve zevklere sahipmiş gibi göründüm. İnsan aynı anda hem samimi olup hem de samimiymiş gibi görünemez.

Aynı alanda çalıştığım insanlarla, arkeologlarla, filologlarla, biraz daha gönüllü olarak görüştüm ama onlarla konuşmaktan da, iyi tarih kitapları karıştırmanın verdiği zevkten, heyecandan daha büyük bir zevk, bir heyecan duyamadım. İlkin, bazı romancılarda, bazı şairlerde daha dolaysız bir yaşama anlayışı bulabileceğimi ummuştum; ama bu anlayışa sahip olsalar bile pek gösterdikleri yoktu; bana öyle geliyordu ki, birçokları hiç yaşamıyor, yaşar gibi görünmekle yetiniyordu, hayatı yazı yazma konusunda sıkıcı bir engel gibi görüyorlardı neredeyse. Bundan dolayı onları ayıplamadım da; hatanın bende olmadığını söylemiyorum... Zaten ben “yaşamak”tan ne anlıyordum ki? – Bana öğretilmesini istediğim de buydu işte. – Şunlar ya da bunlar hayatın çeşitli olaylarından söz ediyorlardı, bu olaylara sebep olan şeyden söz ettikleri yoktu hiç.

Beni aydınlatmaları gereken birkaç filozofa gelince, onlardan ne beklenebileceğini çoktandır biliyordum; ister matematikçi, ister yeni eleştiri akımından olsunlar, hayatın akıllara şaşkınlık veren gerçeğinden olabildiğince uzak duruyorlar, cebircinin ölçtüğü miktarların varlığıyla ilgilenmediği gibi onlar da bu gerçeikle ilgilenmiyorlardı.

Marceline’in yanına döndüğümde, böyle kişilerle düşüp kalkmaktan duyduğum sıkıntıyı hiç saklamıyordum.

“Hepsi birbirine benziyor,” diyordum. “Her biri ötekilerin yaptığını yapıyor. Biriyle konuştum mu, hepsiyle konuşmuşum gibi geliyor.

“Ama dostum, her birinden bütün ötekilerden farklı olmasını isteyemezsiniz ki,” diye cevap veriyordu Marceline.

“Birbirlerine ne kadar benziyorlarsa, benden de o kadar ayrılıyorlar.”

Sonra daha kederli bir halde devam ediyordum:

“Hiçbiri hasta olmasını bilemedi. Yaşıyorlar, yaşı-

yor gibiler ve yaşadıklarını bilmez bir halleri var. Öte yandan, onlarla yakınlaşalı beri ben de yaşamıyorum artık. Aynı diğer günler gibi, bugün ne yaptım? Saat dokuz der demez sizden ayrılmak zorunda kaldım: Gitmeden önce azıcık kitap okumaya ancak zaman bulabildim; günün en iyi dakikaları bunlardı. Kardeşiniz beni noterde bekliyordu; noterden sonra da bırakmadı; onunla birlikte halıcıya gitmek zorunda kaldım; mobilyacı da huzurumu kaçırdı; ancak Gaston'da ayrıldım kendisinden; mahallede Philippe'le yemek yedim, sonra kahvede beni bekleyen Louis'le buluştum: Onunla birlikte Théodore'un saçma dersini dinledim, çıkışta da tebrik ettim; pazar günkü davetini reddedebilmek için kendisiyle Arthur'e gitmek zorunda kaldım: Arthur'le bir suluboya sergisine gittim; Albertine'in, Julie'nin evlerine kart bıraktık. Bitkin bir halde dönüyorum işte, sizi de kendim kadar yorgun buluyorum, öyle ya, Adeline'i, Marthe'ı, Jeanne'ı, Sophie'yi gördünüz. Akşamleyin, şimdi, bugün yaptıklarımı gözden geçirince, günümü öylesine anlamsız buluyorum, bana öylesine boş görünüyor ki, günü yeniden yakalayivermek, onu saati saatine yeniden yaşamak isteği doğuyor içimde, ağlayacak derecede kederliyim bu yüzden."

Bununla birlikte, *yaşamak*'tan ne anladığımı da, daha serbest, daha havadar, daha az zorlama, başkaları ne düşünür diye kaygılanmadığım bir hayattan aldığım zevkin, huzursuzluğumun temelindeki sır olup olmadığını da bilmiyordum; bu sır çok daha esrarlı gibi geliyordu bana: Bir hortlağın sırrı, diye düşünüyordum, çünkü ölümler arasından gelmiş biri kadar yabancı kalıyordum başkalarının arasında. İlkın oldukça acı verici bir huzursuzluk duydum; ama çok geçmeden yepyeni bir duygu gün ışığına çıktı. Emin olun, göklere çıkarılmama yol açan çalışmaların yayımlanması beni hiç gururlandırmadı. Peki şimdi duyduğum gurur muydu? Belki de; ama hiç değilse hiçbir kuruntu bulu-

tu karışmıyordu içine. İlk defa olarak, kendi değerimin bilincine varmamdandı bu: Beni ötekilerden ayıran, farklı kılan şey, önemliydi; benden başka hiç kimsenin söylemediği, söyleyemeyeceği şey, benim söyleyeceğim şeydi.

Çok geçmeden derslerim başladı; konu beni sürüklediği için ilk dersimi bütün yeni tutkumla şişirdim. Son Latin uygarlığını anlatarak sanat kültürünü çizdim, bunun için halkın temeline kadar indim, kültür önce kanlı canlı, çok sağlıklı olduğunu gösterir sonra donar, sertleşir, aklın doğayla kurduğu kusursuz bağıntılarına karşı koyar, yaşam devam ediyormuş gibi gözükür ama bunun altında yaşamın eksilmesini gizler, huzuru kaçmış aklın içinde sararıp solduğu kını meydana getirir, akıl bu kının içinde ışıksızlıktan solar, sonra da ölür. En sonunda düşüncemi bir sonuca bağlayarak, Kültür hayattan doğar, hayatı öldürür, diyordum.

Tarihçiler, kendi deyimleriyle, çabucak genelleme eğilimlerini kınarlar. Başkaları da yöntemimi kınadılar; beni alkışlayanlarsa, beni en az anlayanlardı.

Ménalque'ı dersimden çıkınca gördüm ilk defa. Onunla fazla düşüp kalkmışlığım yoktu, evlenmeden kısa süre önce de, bizi bazen kendisinden bir yıl yoksun bırakan şu uzak ülke seyahatlerinden birine çıkmıştı yine. Eskiden pek hoşlanmazdım ondan: pek kibirli görünürdü bana ve hayatımla ilgilenmezdi. Bunun için onu ilk dersimde görünce şaşırdım. Önceleri beni kendisinden uzaklaştıran saygısızlığı bile hoşuma gitti, bana gülümsemesi de pek ender gülümsediğini bildiğim için, daha sevimli göründü gözüme. Kısa bir süre önce, saçma, utanç verici, skandal yaratan bir dava, gazetelerin onu kirletmesi için kusursuz bir fırsat vermişti; hor görmesi ve üstünlük taslaması yüzünden kırılan kişiler hınçlarını almak için bu bahaneye

sarıldılar; en çok kızdıkları şeyse, onun bunlara hiç al-dırmamasıydı.

“Bırakalım, başkaları da haklı çıksınlar,” diye ce-vap veriyordu hakaretlere, “başka hiçbir şeye sahip olmamanın verdiği üzüntüyü bununla giderirler.”

Ama “iyi toplum” sinirlendi ve şu beylik deyimle, “kendilerine saygısı olanlar” ondan yüz çevirmek, böy-lece de hor görmesini iade etmek gerektiğine inandı-lar. Bu da fazladan bir sebep oldu benim için: Beni ona çeken gizli bir güç vardı, onu herkesin önünde dostça öptüm.

Kiminle konuştuğumu görünce, can sıkıcı son ki-şiler de çekildiler; Ménéalque’la yalnız kaldım.

Sinir bozucu eleştirilerden, budalaca iltifatlardan sonra, dersim konusunda söylediği birkaç söz beni din-lendirdi.

“Eskiden hayran olduğunuzu şimdi yakıyorsunuz,” dedi. “Bu iyi. Bunu gecikmeli olarak yapıyorsunuz; ama ateş iyice harlanmış. Daha sizi iyice tanıyıp tanı-madığımı bilmiyorum; ama merak uyandırıyorsunuz bende. Konuşmayı pek sevmemekle birlikte sizinle ko-nuşmak isterim. Bu akşam yemeği benimle yiyin.”

“Sevgili Ménéalque, evli olduğumu unutmuşa ben-ziyorsunuz,” diye cevap verdim ona.

“Evet, doğru,” dedi; “bana yaklaşmanızdaki dosta-ne samimiyeti görünce daha özgür olduğunuzu düşün-müştüm.”

Onu kırmış olmaktan, en çok da zayıf görünmek-ten korktum; yemekten sonra kendisiyle buluşabilece-ğimi söyledim.

Ménéalque Paris’e uğradığında hep otelde kalırdı; konaklayacağı birçok odayı bir daire gibi düzenletmiş-ti; yanında uşakları vardı, ayrı yemek yiyor, ayrı yaşı-yordu, duvarları, çirkinliğinden rahatsız olduğu mobil-yaları, Nepal’den getirdiği bazı kumaşlarla kaplamıştı,

bunları bir müzeye armağan etmeden önce kirlettiğini söylüyordu. Onunla buluşmak için o kadar acele etmişim ki, geldiğimde hâlâ sofrada buldum kendisini; yemeğine engel olduğum, rahatsız ettiğim için özür dilediğimde:

“Zaten yemeğime ara vermek niyetinde değilim, sizin de yemeğimi bitirmeme ses çıkarmayacağınızı umarım,” dedi. “Akşam yemeğine gelseydiniz Şiraz şarabı ikram ederdim size. Hafız’ın terennüm ettiği şarabı, ama artık çok geç; bu şarabı içmek için aç olmak gerekir; likör içer misiniz?”

Kendisinin de içeceğini düşünerek kabul ettim; bir tek kadeh getirildiğini görünce şaşırdım.

“Kusura bakmayın,” dedi, “hemen hemen hiç içmem ben.”

“Sarhoş olmaktan mı korkuyorsunuz?”

“Yo!” diye yanıtladı, “tam tersine! Daha güçlü bir sarhoşluk için saklarım kendimi; uyanıklığımı ona saklarım.”

“Ve başkalarına içirirsiniz.”

Gülümsedi.

“Herkesten benim kadar erdemli olmasını bekleyemem,” dedi. “Onlarda kendi kusurlarımı bulayım, yeter.”

“Hiç değilse sigara içiyorsunuzdur herhalde?”

“Ondan da hoşlanmam. Kişiliksiz, olumsuz bir sarhoşluktur o, kazanılması da fazla kolay bir alışkanlıktır; sarhoşlukta coşkunculuk ararım ben, hayata kasıt değil. Bu konuyu kapatalım. Ben nereden geliyorum, biliyor musunuz? Biskra’dan. Bir süre önce sizin de oralara uğradığınızı öğrenince, izlerinizi bulmak istedim. O kör bilgin, o kitap kurdu Biskra’ya ne yapmaya gelmişti? Yalnızca bana verilen sırlar söz konusu olduğunda ketumumdur; kendi kendime öğreneceğim şeylere karşı merakım sınırsızdır, ne diye saklayayım. Her yerde araştırmalar, soruşturmalar yaptım. Ölçüsüzlü-

ğüm bana sizi yeniden görme arzusunu verdiğine göre, işime yaradı demektir, öyle ya, eskiden sıradan bir bilgin olarak tanıyordum sizi, şimdi ise sizi görmem gerektiğini biliyorum... Bunun nedenini bana siz açıklayacaksınız.”

Kızardığımı hissetmiştim.

“Hakkımda neler öğrendiniz, Ménalque?”

“Bilmek mi istiyorsunuz? Ama hiç kaygılanmayın! Kendi dostlarınızı da, benimkileri de tanıdığınıza göre, sizden hiç kimseye söz etmeyeceğimi bilmeniz gerekir. Dersiniz anlaşıldı mı, anlaşılmadı mı gördünüz!”

“Ama şimdilik hiçbir şey, sizinle başkalarıyla olduğundan daha fazla konuşabileceğimi göstermiyor,” dedim sabırsızlıkla. Hadi söyleyin! Hakkımda ne öğrendiniz?”

“Öncelikle, hasta olduğunuzu öğrendim.”

“Bunun hiç...”

“Yo! Bu bile çok önemli. Sonra bana, daha çok yalnız ve kitapsız olarak dışarı çıktığınızı (işte bu noktada hayranlık duymaya başladım size) ya da yalnız çıkmadığınız zamanlarda karınızdan çok, çocuklarla dolaştığınızı söylediler. Kızarmayın, yoksa gerisini anlatmam.”

“Bana bakmadan anlatın.”

“Çocuklardan biri –adı Moktir’di galiba– ender rastlanır güzellikte, eşi bulunmaz bir hırslı ve düzenbaz bir çocuk, hakkınızda çok şeyler bilir gibi göründü bana; güvenini kazandım, satın aldım, bu da, bildiğiniz gibi kolay olmadı, çünkü yalan söylemediğini söylerken bile hâlâ yalan kırıyordu sanırım... Hakkınızda anlattıkları doğru muydu, siz söyleyin.”

Ménalque bu sırada ayağa kalkmış, çekmecedен küçük bir kutu çıkarmıştı, kutuyu açtı.

“Bu makas sizin miydi?” dedi, şekilsiz paslı, kırık dökük bir şey uzattı bana; Moktir’in benden aşırıldığı küçük makası tanımakta güçlük çekmedim.

“Evet, karımın makası.”

“Bunu onunla odada yalnız olduğunuz bir gün, başınızı çevirdiğiniz sırada aldığını ileri sürüyor, ama ilgi çekici olan bu değil; söylediğine göre, bunu bornozunun içine sakladığı anda, aynadan kendisini seyrettiğinizi anlamış, bakışınızın aksini kendisini gözetirken yakalamış. Çaldığını görmüş ve hiçbir şey söylememişsiniz! Mektir bu suskunluğa pek şaşmışa benziyordu... Ben de şaşıtm.”

“Ben de sizin söylediklerinize bir o kadar şaşırdım. Nasıl olur! Onu yakaladığımı biliyordu demek!”

“Orası önemli değil; birbirinizi kandırmaya çalışıyordunuz; bu oyunda, bu çocuklar bizi hep yeneceklerdir. Onu yakaladığınızı sandınız oysa o sizi yakalamıştı... Burası önemli değil. Susmanızın sebebini açıklayın bana.”

“Biri bana da açıklasın isterdim.”

Bir süre konuşmadık, Ménalque bir aşağı bir yukarı yürüyordu odada, dalgın dalgın bir sigara yaktı, sonra hemen attı.

“Burada, başkalarının deyimiyle, bir ‘duygu’ var,” dedi. “Sizde eksik gibi görünen bir ‘duygu’ sevgili Michel.”

Gülümsemeye çalıştım:

“Belki de ahlak duygusu,” dedim.

“Hayır, sadece sahiplenme duygusu.”

“Bu duygu sizde de pek fazla değil gibi geliyor bana.”

“Bende öylesine azdır ki, görüyorsunuz, buradaki hiçbir şey bana ait değil; içinde yattığım yatak bile, hepsinden önce yatak. Dinlenmekten nefret ederim; sahiplenme duygusu uykuyu kışkırtır, insan da güven içinde uyur; uyanık yaşamak amacını güdecek kadar severim yaşamayı, böylece zenginliklerimin ortasında bile, hayatımı zorlaştırmama, en azından yüceltmeme yarayan bu iğreti durum duygusunu devam ettirtirim.

Tehlikeyi sevdiğimi söyleyemem ama gelişigüzel yaşamayı severim, hayat benden her an, bütün cesaretimi, bütün mutluluğumu, bütün sağlığını istesin isterim.”

“Öyleyse başıma kaktığınız nedir?” diye sözünü kestim.

“Of! Beni ne kadar yanlış anlıyorsunuz, sevgili Michel; kendi inancımı uzun uzun anlatmak budalalığına düşeceğim nerdeyse! İnsanların beğenmelerine ya da beğenmemelerine kulak asmayıışım, kendi beğendiklerimi ya da beğenmediklerimi ileri sürmek isteyişimden değil; bu kelimelerin fazla bir anlamı yok benim için. Az önce pek fazla söz ettim kendimden; anlaşıldığımı sanmak beni kışkırttı. Sahiplenme duygusu olmayan birine göre, çok fazla şeye sahip olduğünüzü söylemek istiyordum sadece; tehlikeli bir şey bu.”

“O kadar çok neyim varmış?”

“Meseleyi böyle ele alırsanız, hiç... Ama kendi sınıfınızı açmadınız mı? Normandiya’da mülk sahibi değil misiniz? Passy’ye, hem de lüks bir daireye yerleşmediniz mi? Evlisisiniz. Bir çocuk beklemiyor musunuz?”

“İyi ya!” dedim sabırsızca, “Bu da, kendime sizinkinden daha ‘tehlikeli’ (siz öyle söylemişsiniz) bir hayat kurmayı bildiğimi gösterir sadece.”

“Evet, sadece onu gösterir,” dedi Ménéalque alaylı alaylı, sonra birdenbire dönüp elini uzattı bana.

“Neyse, güle güle,” dedi; “bu akşamlık bu kadar yeter, daha iyi bir şey konuşamayız nasıl olsa. Ama yakında görüşürüz.”

Onu bir süre göremedim.

Yeni işler, yeni kaygılar uğraştırdı beni; bir İtalyan bilim adamı gün ışığına çıkardığı yeni belgelere dikkatimi çekti, ben de derslerim için uzun uzun inceledim bunları. İlk dersimin yanlış anlaşıldığını sezince, son-

rakileri daha farklı, daha güçlü bir şekilde aydınlatma arzumu şahlanmıştı; böylece ilkin ancak akıllıca bir varsayım gibi ortaya attığım şeyi, öğreti haline sokmaya yöneldim. Yeni doktrin üreten birçok insan, güçlerini bu yarım yamalak anlaşılma şansına borçludurlar. Bana gelince, ne yalan söylemeli, çabamda doğal bir kafa tutma ihtiyacının da payı büyüktü belki de. Söyleyeceğim yeni şey, ben söylemekte, hele anlatmakta güçlük çektiğçe daha elzem gibi göründü bana.

Gel gör ki, kelimeler eylemin yanında silikleşiyorlardı! Ménalque'ın hayatı, en ufak bir davranışı, benim derslerimden daha güzel anlatmıyor muydu birçok şeyi? Ah! İşte o zaman, hemen hemen hepsi ahlak eğitimi alan büyük İlkçağ filozoflarının, sözleri kadar, hatta sözlerinden fazla, hayatlarının örnek oluşturdıklarını ne kadar iyi anladım!

Ménalque'ı ilk karşılaşmamızdan üç hafta kadar sonra, kendi evimde gördüm. Fazla kalabalık bir toplantının hemen hemen sonunda karşılaştım onunla. Marceline ile ben, her gün rahatsız edilmekten kurtulmak için perşembe akşamları kapılarımızı ardına kadar açıyorduk; öbür günlerde kapıları daha kolay kapatıyorduk böylece. Dostlarımız olduklarını söyleyenler her perşembe geliyorlardı; salonlarımızın genişliği çok sayıca insan kabul etmemizi sağlıyor, toplantı gecenin geç vakitlerine kadar uzuyordu. Öyle sanıyorum ki, onları buraya çeken şey, her şeyden önce Marceline'in güzelliği, bir de kendi aralarında sohbet etmek zevkiydi, çünkü ben, daha bu akşamların ikincisinde, dinleyecek, söyleyecek hiçbir şey bulamamıştım, sıkıntımı da güç saklıyordum. Sigara odasından salona, dış odadan kitaplığa gidip geliyordum, bazen bir cümleye takılıyordum, etrafımla pek ilgilenmiyor, tesadüfen bakar gibi yapıyordum.

Antoine, Étienne ve Godefroy karımın zarif kol-

tuklarına uzanmışlar, meclisteki son oylamayı tartışıyorlardı. Hubert ile Louis, babamın koleksiyonundaki baskı resimlere teklifsizce dokunuyor, onları buruşturuyorlardı. Sigara odasında Mathias, Leonard'ı daha iyi duyabilmek için, yanan sigarasını gül ağacından bir masanın üzerine koymuştu. Halının üstüne bir bardak portakal çiçeği likörü dökülmüştü. Bir sedirin üzerine saygısızca yatmış olan Albert'in çamurlu ayakları kumaşı kirletiyordu. Solunan toz, nesnelerin korkunç derecede aşınmasından doğmuştu... Bütün davetlilerimi omuzlarından itmek için korkunç bir arzu duydum. Mobilyalar, kumaşlar, baskı-resimler, daha ilk lekede değerlerini yitiriyorlardı benim için; lekelenmiş nesneler, hastalığa yakalanmışa, ölümün damgasını yemişe benzeyen nesneler. Her şeyi korumak, yalnız kendim için kilit altına almak isterdim. Ménéalque ne kadar mutlu! diye düşünüyordum, onun hiçbir şeyi yok! Ben saklamak, alıkoymak istediğim için acı çekiyorum. Aslında ne önemi var bütün bunların?

Daha az aydınlatılmış, sırsız bir ayna ile ayrılmış küçük salonda, Marceline yalnızca bazı yakın dostlarını ağırlıyordu; minderlerin üzerine yarım uzanmıştı; müthiş solgundu, bana öylesine yorgun göründü ki, birdenbire ürperdim; bu geceden sonra davet düzenlemeye karar verdim. Vakit epeyce ilerlemişti. Saati me bakacağım sırada, yeğimin cebinde Mektir'in küçük makasını hissettim.

Hemen bozacak, kıracak olduktan sonra ne diye çalmıştı bunu?

Bu sırada, biri omzuma vurdu. Aniden arkama döndüm: Ménéalque'tı.

Neredeyse bir tek o uzun ceket giymişti. Yeni gelmişti. Kendisini karımla tanıştırmamı rica etti; kendiliğimden yapmazdım bunu şüphesiz. Ménéalque şıktı, hatta yakışıklı bile denebilirdi; uzun, şimdiden kırılmış bıyıkları, korsana benzer yüzünü ikiye bölüyordu;

bakışından fişkırان soğuk alev iyilikten çok cesaret ve kararlılık belirtiyordu. Marceline'in yanına gelir gelmez, ondan hoşlanmadığını anladım. Sıradan bir iki kibar söz söylediler birbirlerine, sonra hemen sigara odasına götürdüm onu.

Sömürge Bakanlığı'nın kendisine yeni bir görev verdiğini daha o sabah öğrenmiştim; çeşitli gazeteler, bu konudaki macera dolu kariyerini hatırlatıyor, dünkü bayağı hakaretlerini unutmuşa benziyorlardı, onu övecek kelime bulamıyorlardı. Son araştırmalarındaki faydalı buluşlarıyla memlekete, bütün insanlığa yaptığı hizmetleri, birbirleriyle yarışırasına şişiriyorlardı, sanki yalnız insanlık yararına girişiyordu bu işe: Bir de üstüne onun fedakârlığından, bağlılığından, ustalığından söz edip övüyorlardı, sanki o, bu övgüleri birer mükâfat sayacaktı.

Tam onu kutlamak üzere ağzımı açmışım ki, daha ilk kelimemde sözümü kesti.

"Daha neler! Siz de mi, sevgili Michel; üstelik bana önceden hakaret edenlerden de değilsiniz," dedi. "Gazetelere bırakın bu saçmalıkları. Davranışlarıyla gözden düşmüş bir adamın her şeye rağmen bazı erdemleri olabileceğine şaşmış gibi bir halleri var bugün. Yerleştirdiklerini ileri sürdükleri kibarlıkları ve ihtiyatlı davranışları göstermeyi bilmiyorum, bir bütün olarak yaşıyorum ben. Doğallıktan başka hiçbir şeyde gözüm yok benim ve ancak yapmaktan zevk alacağım izlenimine kapılırsam bir iş yaparım."

"Bu insanı çok uzaklara götürebilir," dedim ona.

"Ben de buna güveniyorum," dedi Ménalque. "Ah! Çevremizdeki herkes buna inanabilseydi keşke! Ama çoğu, ancak kendilerini zorlayarak iyi bir şey çıkarabileceklerini umuyorlar. Kimse kendine benzemek istemiyor. Herkes bir kalıp seçiyor, ona özeniyor; tamamıyla seçilmiş bir kalıbı kabulleniyor. Bununla birlikte, insanoğlunda okunacak başka şeyler var, buna ina-

nyorum. Cesaret edemiyorlar. Sayfayı çevirmeye cesaret edemiyorlar. Taklit kanunları; ben bunlara korku kanunları diyorum. Kendilerini yalnız bulmaktan korkuyorlar, ama kendilerini hiç bulamıyorlar. Bu ahlaki agorafobi bana iğrenç geliyor; korkaklıkların en kötüsü bu. Oysa insan hep yalnızken yaratmıştır. Ama burada yaratmak isteyen kim? İnsanın kendi içinde ayrı, farklı hissettiği şey, ender sahip olunan şeyin, herkese kendi değerini sağlayan şeyin ta kendisidir; işte bunu yok etmeye çalışıyorlar. Şuna buna özeniyorlar. Bir de yaşamayı sevdiklerini ileri sürüyorlar.”

Ménalque’ın konuşmasına izin verdim; söyledikleri, benim de geçen ay Marceline’e söylediklerimdi; öyleyse ona hak vermem gerekirdi. Ne diye, hangi korkaklıkla sözünü kestim de, aynı Marceline’in o zaman sözümü keserek söylediği gibi, kelimesi kelimesine aynı şeyleri söyledim ona.

“Ama, sevgili Ménalque, herkesten bütün ötekilerden farklı olmasını isteyemezsiniz ki?”

Ménalque birdenbire sustu, sonra garip garip yüzüme baktı. Eusébe vedalaşmak üzere yanıma yaklaştığı sırada, bana pervasızca sırtını döndü, Hector’la konuşmaya gitti.

Daha ağzımdan çıkar çıkmaz saçma bulmuştum sözlerimi; özellikle de Ménalque’ın, sözlerinden alındığımı düşünebilecek olması üzdü beni. Geç olmuştu, davetlilerim gidiyorlardı. Salon neredeyse tamamen boşaldığı sırada, Ménalque yanıma geldi:

“Sizden böyle ayrılamam,” dedi bana. “Herhalde yanlış anladım sözlerinizi. Hiç değilse bırakın da böyle olduğunu umut edeyim.”

“Hayır,” diye yanıtladım onu. “Yanlış anlamadınız ama hiçbir anlamı yoktu o sözün; söyler söylemez saçmalığının acısı çöktü içime, özellikle de beni sizin gözünüzde, az önce eleştirdiğiniz insanlardan biri yapacağını hissedince çok üzüldüm, inanın bana, benim

gözümde de iğrenç insanlar onlar. İlkeli insanlardan nefret ederim.”

“Onlar bu dünyadaki en nefret uyandırıcı şeylerdir,” dedi Ménalque gülerek. “İçtenliğin hiçbir çeşidi beklenemez onlardan; çünkü ancak ilkelerinin gerekli gördüğü şeyleri yaparlar, böyle olmazsa yaptıklarının kötü olabileceğinden şüphelenirler. Onlardan biri olabileceğinizden şüphelendiğim anda sözcükler boğazımda düğümlendi. Az önce içimi saran keder, size olan sevgimin ne kadar canlı olduğunu gösterdi; yanılmış olmayı diledim, size duyduğum sevgide değil, vardığım hükümde yanılmış olmayı.”

“Gerçekten de, hükmünüz yanlıştı.”

“Ya! Sahi mi?” dedi, birdenbire elimi tuttu. “Dinleyn; pek yakında gitmek zorundayım, ama sizi tekrar görmek isterim. Bu seferki yolculuğum bütün ötekilerden daha uzun, daha tehlikeli olacak; ne zaman döneceğimi bilmiyorum. On beş güne kadar yola çıkmam gerek; burada, yola çıkış tarihimin bu kadar yakın olduğunu hiç kimse bilmiyor; size bunu bir sır olarak veriyorum. Şafak söker sökmez yola çıkacağım. Yola çıkmadan bir önceki gece, her zaman korkunç sıkıntı verici olmuştur benim için. Bana ilke adamı olmadığınızı ispat edin; bu son geceyi benim yanımda geçireceğinize güvenebilir miyim?”

“Ama daha öncesinde de görüşürüz,” dedim, biraz şaşırmıştım.

“Hayır. Bu on beş gün boyunca, bana kimse ulaşamaz, Paris’te bile olmayacağım. Yarın Budapeşte’ye gidiyorum, altı güne kadar Roma’da olmam gerek. Her iki şehirde de, Avrupa’dan ayrılmadan önce kucaklamak istediğim dostlar var. Bir başkası da beni Madrid’de bekliyor.”

“Anlaştık, o geceyi sizinle geçireceğim.”

“Ve Şiraz şarabı içeceğiz,” dedi Ménalque.

O geceden sonra, Marceline'in durumu kötüleşti. Sık sık yorgun düştüğünü söylemiştim; ama sızlanmaktan kaçınıyordu, ben de bu yorgunluğu durumuna verdiğimden, pek doğal buluyor, kaygılanmak istemiyordum. Oldukça aptal ya da işinin ehli olmayan yaşlı bir hekim, önceleri bizi fazlasıyla yatıştırmıştı. Bununla birlikte, ateşle bir arada gelen yeni rahatsızlıklara bakarak, o zamanlar işinin ehli bir uzman olarak tanınan Doktor Tr.'yi çağtırmaya karar verdim. Kendisini daha önce aramamama çok şaşırdı, aslında uzun zaman önce başlaması gereken sıkı bir rejim verdi Marceline'e. Marceline son derece ihtiyatsız davranarak, o güne kadar fazla yormuştu kendini, ocak ayının sonunda beklenen doğuma kadar şezlongdan kalkmaması gerekiyordu. Biraz kaygılandığından ve açığa vurmak istediğinden daha fazla acı çeken Marceline, en zorlu emirlere bile pek uysal bir şekilde boyun eğdi. Doktor Tr... kinin içmesini söylediğinde, karnındaki çocuğun zarar görebileceğini söyleyerek biraz direndi. Üç gün boyunca, ilacı içmeyi inatla reddetti; sonra ateşi yükselince buna da boyun eğdi; dindarca bir boyun eğiş, o zamana kadar direnmesini sağlayan iradeyi kırdı, öyle ki, son birkaç günde birdenbire kötüleşiverdi.

Daha çok üzerine titredim onun, durumunda hiç de öyle tehlikeli bir şey görmeyen Tr.'nin sözlerini kullanarak ona elimden geldiği kadar güven vermeye çalıştım; ama çok korkması en sonunda beni de telaşlandırdı. Ah! Mutluluğumuz şimdiden bir umuda bağlı duruma gelmişti! Gelecek ne kadar belirsizdi! Bir zamanlar yalnız geçmişten keyif alırdım ben, anın beklenmedik tadı da beni sarhoş edebilir, diye düşündüm, ama gelecek, şimdiki zamanın büyüsünü bozuyor, bugünün geçmişin büyüsünü bozduğundan da fazla bozuyor; Sorrento'daki ilk gecemizden beri, bütün aşkım, bütün hayatım geleceğe dayanıyordu.

Derken Ménéalque'a vaat ettiğim gece de gelip çat-

tı; Marceline'i bütün bir kış gecesi yalnız bırakmanın verdiği sıkıntıya rağmen, randevumun önemini, vaadin ciddiyetini elimden geldiği kadar kabul ettirdim ona. Marceline o akşam biraz iyiceydi, ben yine de kaygılıydım; yanındaki yerimi bir hastabakıcıya bıraktım. Ama sokağa çıkar çıkmaz, kaygım yeniden şiddetlendi; kaygımı geri püskürttüm, onunla çarpıştım, ondan kurtulamadığım için kendi kendime kızıyordum. Böylece yavaş yavaş bir aşırı gerginlik, görül-medik bir coşkunluk hissetmeye başladım, hem onu doğuran acılı kaygıdan çok farklı, hem de ona çok benzerdi ama mutluluğa daha yakındı. Vakit epeyce geçti; büyük adımlarla yürüyordum; kar yağışı hızlandı; sonunda ciğerlerime daha serin bir hava çektiğim, soğu-ğa karşı savaştığım için mutluydum, rüzgâra, geceye, kara karşı durmaktan mutluydum; gücümün tadını çıkarıyordum.

Ménalque geldiğimi duymuştu, merdivenin sabah-lığında göründü. Sabırsızlıkla bekliyordu. Yüzü sol-gundu, biraz kırıışmış gibiydi. Paltomu aldı, ıslak ayak-kabılarımı çıkarıp yumuşak Acem terlikleri giymeye zorladı beni. Ateşin yanındaki yuvarlak masanın üstü-ne şekerlemeler konulmuştu. Odayı iki lamba aydınla-tıyordu, ateş daha iyi aydınlatıyordu. Ménalque, ben kapıdan girer girmez Marceline'in sağlığını sordu. Sözü uzatmamak için, çok iyi olduğunu söyledim.

"Çocuğunuzun doğumu yakın mı?" dedi.

"İki ayı var."

Ménalque ateşe doğru eğildi, yüzünü saklamak istiyordu sanki. Suskunluğu o kadar uzun sürdü ki, sonunda huzurum kaçtı, ona ne diyeceğimi de bilemi-yordum artık. Kalkıp birkaç adım yürüdüm, sonra ya-nına yaklaştım, elimi omzuna koydum. O zaman, kafa-sındaki düşünceye devam edercesine:

"Seçmek gerek," diye mırıldandı. "Önemli olan, ne istediğini bilmektir."

“Ne o! Yoksa gitmek istemiyor musunuz?” diye sordum, sözlerini nasıl yorumlayacağımı bilememiştim.

“Öyle görünüyor.”

“Çekiniyor musunuz yoksa?”

“Gitsem ne olacak ki? Sizin karınız, çocuğunuz var, burada kalıyorsunuz... Herkes, hayatın binlerce şeklinden yalnız birini tanıyabilir. Başkasının mutluluğunu kıskanmak çılgınlıktır; insan o mutluluktan faydalanamaz ki. Mutluluk hazır bir şey değildir, herkes kendi şekillendirir. Yarın yola çıkıyorum, biliyorum: Bu mutluluğu kendi boyuma göre biçmeye çalıştım. Aile ocağının durgun mutluluğu sizin olsun.”

“Ben de mutluluğumu kendi boyuma göre biçmiştim,” diye atıldım. “Ama büyüdüm. Şimdi mutluluğum dar geliyor, beni sıkıyor. Bazen boğulacak gibi oluyorum.”

“Boş verin! Alışırırsınız!” dedi Ménéalque; sonra önüne durdu, gözlerini gözlerime dikti, ben söyleyecek hiçbir şey bulamayınca, biraz kederli bir halde gülümsedi. “İnsan sahip olduğunu sanır, oysa asıl sahip olunan kendisidir,” diye devam etti. “Kendinize Şiraz şarabı doldurun, sevgili Michel; pek bulamazsınız bu şaraptan; şu pembe ezmelerden de yiyin, Acemler bu içkiyle yerler bunları. Bu akşam sizinle içmek, yarın yola çıkacağımı unutmak, bu gece uzunmuşçasına konuşmak istiyorum. Günümüzde şiiri, şiirden çok da felsefeyi birer ölü sanat haline getiren nedir biliyor musunuz? Hayattan kopmuş olmaları. Eski Yunan’da şairin hayatı bile şiirseldi; filozofun hayatı, felsefesinin hayata geçirilmiş haliydi; böylece hayata karışırldı, birbirlerini görmezden gelmezlerdi, felsefe şiiri besledi, şiir felsefeyi anlatırdı, hayranlık verici bir inandırıcılığa ulaşırlardı. Bugün güzelliğin hiçbir etkisi yok; eylem de güzel olup olmamaya aldırıyor artık; bilgelik ayrı oluşuyor.”

“Kendi bilgeliğinizi yaşayan siz, düşüncelerinizi neden yazmıyorsunuz?” dedim, sonra, gülümsediğini görünce, “ya da sadece yolculuk hatıralarınızı?” diye ekledim.

“Hatırlamak istemiyorum da ondan,” diye cevap verdi. “Bunu yapsam, geleceğin gelmesini önlediğimi, geçmiş i ezdirdiğimi sanabilirdim. Ben, yaşadığım her yeni saati dünü tamamen unutarak yaratırım. Mutlu olmuş olmak hiçbir zaman yetmez bana. Ölmüş şeylere inanmam, artık var olmamayı da hiçbir zaman var olmamış olmakla bir görürüm.”

Sonunda bu sözlere sinirlendim, benim düşüncelerimin çok ilerisindeysiler; onu geriye çekmek durdurmak isterdim; ama onun söylediğinin tersini söylemeye çalışmam boşunaydı; zaten Ménéalque’dan çok kendime kıızıyordum ben. Sesimi çıkarmadım. O ise, kafese konulmuş vahşi bir hayvan gibi dört dönüyordu, bazen ateşe doğru eğilerek uzun uzun susuyor, bazen de ansızın konuşmaya başlıyordu.

“Vasat beyinlerimiz hiç değ ilse hatıraları mumyalamasını bilselerdi! Ama iyi saklanamaz hatıralar! En güzelleri uçup gider; en şehvetlileri çürür; en tatlıları ise sonrasında en tehlikelileri olurlar. Şimdi pişman olduklarımız, eskiden en tatlı hatıralardı.”

Yine uzun bir sessizlik oldu; sonra yine devam etti.

“Özlemler, acılar, pişmanlıklar, bunlar hep geçmiş in nimetleri, arkalarından bakılan nimetler... Geriye bakmaktan hoşlanmam ben, kuşun havalanmak için gölgesini bırakması gibi ben de geçmiş i uzaklarda bırakırım. Ah! Michel, nimetler her an bekler bizi, ama her zaman da yatağı boş bulmak, yalnız olmak ister, yanına bir dul gibi gelinsin ister. Ah! Michel, sevinç çölde bir gün içinde bozuluveren o helvaya benzer; Amélès kaynağının suyu gibidir, Platon’un anlattığına göre hiçbir kapta tutulamayan su gibidir. Her an, bü-

tün getirdiğini geri götürür.”

Ménalque daha uzun zaman konuştu; bütün sözlerini anlatamam şimdi; oysa birçoğu benliğime kazındı, hem de öylesine derinlere kazındı ki, elimden geldiği kadar çabuk unutmak isterdim onları; yeni hiçbir şey öğretmediklerinden değildi bu, benim düşüncemi, üstünü kat kat örtülerle örttüğüm, neredeyse boğduğumu umduğum bir düşünceyi birdenbire, çırılçıplak ortaya çıkarttıkları içindi. Yolculuktan önceki gece böyle geçti.

Sabahleyin, Ménalque’ı trene kadar geçirdikten sonra, tren Ménalque’ı alıp götürdükten sonra, Marceline’in yanına dönmek için tek başıma yürürken, içimi ürkütücü bir kederle, Ménalque’ın kinik sevincine karşı öfke dolu hissediyordum; bu sevinç yapmacık olsun isterdim; bu sevinci inkâr etmeye çabalıyordum. Ona hiçbir cevap vermeyişime kızılıyordum: onu, mutluluğum hakkında, aşkım hakkında şüphe duymaya iten birkaç söz söylediğim için kızılıyordum. Ve şüpheli mutluluğuma, Ménalque’ın deyiimiyle “dingin mutluluğuma” sıkı sıkı yapışıyordum; ne var ki, bu mutluluktan kaygıyı bir türlü uzaklaştıramıyordum ama bu kaygının da aşkımı besleyeceğini ileri sürüyordum. Minicik çocuğumun daha şimdiden gülümsediği geleceğe doğru eğiliyordum; ahlakım onun için yeniden şekilleniyor, güçleniyordu. Kararla, sağlam adımlarla ilerliyordum.

O sabah, eve adım atar atmaz karşılaştığım alışılmadık telaş beni altüst etti. Beni hastabakıcı karşıladı, kelimeleri seçerek konuşmaya özen göstererek, gebeliğinin sonuna daha epeyce zaman olduğunu sanmasına rağmen geceleyin karımı korkunç bulantıların ve sancıların tuttuğunu; kendini çok kötü hissedince doktor çağır்த்தığını, onun da geceleyin aceleyle gelmiş olmasına rağmen, hastanın başından hâlâ ayrılmadığını anlattı: sonra, galiba yüzümün solgunluğunu gördüğün-

den, durumunun iyiye gittiğini söyledi hemen, beni yatıştırmaya çalıştı... Marceline'in odasına koştum.

Odada fazla ışık yoktu; hekimi görmedim ilkin, eliyle ses çıkarmamamı işaret etti; sonra gölgede, tanımadığım bir çehre gördüm. Sıkıntı içinde, sessizce yatağa yaklaştım. Marceline'in gözleri kapalıydı; yüzü öylesine sararmıştı ki, ölmüş olduğunu sandım önce; ama gözlerini açmadan, başını benden yana çevirdi. Odanın karanlık köşesinde, tanımadığım bir yüz çeşitli nesneleri yerleştiriyor, saklıyordu; parlak âletler gördüm, pamuklar gördüm; kanlı bir çamaşır görür gibi oldum... Sendelediğimi hissettim. Hekimin üstüne düşecektim nerdeyse, beni tuttu. Anlıyordum; anlamaktan korkuyordum.

"Ya bebek?" diye sordum sıkıntıyla.

Doktor hüzünlü bir edayla omuzlarını silkti. - Ne yaptığımı bilmez halde, nıçkırarak yatağa attım kendimi. Ah! Beklenmedik gelecek! Bastığım yerin ayaklarım altından kaydığını hissediyordum; içinde bütün varlığımla sendelediğim, boş bir oyuktan başta hiçbir şey yoktu artık önümde.

Burada her şey karanlık bir hatıra halinde birbirine karışıyor. Oysa, Marceline başlangıçta çabucak toparlanır gibiydi. Yılbaşı tatili dolayısıyla boş olduğumdan, neredeyse bütün günü onun yanında geçirebiliyordum. Onun yanında okuyor, yazıyordum ya da ona usul usul bir şeyler okuyordum. Dışarıya çıktığımda ise, hiç elim boş dönmüyor, ona mutlaka çiçek getiriyordum. Hasta olduğum zamanlarda bana şefkatle baktığını hatırlıyordum, ben de onun üzerine öyle bir aşkla titriyordum ki, bazen mutlu mutlu gülümsüyordu. Umutlarımızı solduran üzücü kaza üzerinde bir kelime bile konuşulmadı.

Sonra flebit çıktı ortaya: kötüleşmeye başlayınca, bir damarın tıkanması Marceline'i birdenbire hayatla

ölüm arasındaki sınıra getirdi. Geceydi; üzerine eğilişim gözlerimin önüne geliyor, kalbimin onunkiyle birlikte durduğunu ya da yeniden attığını duyuyorum. Kim bilir kaç gece başında bekledim böyle! Gözlerimi ısrarla üzerine ona dikmiş olarak, aşkın gücüyle, ömrümün birazını ona verebilmeyi umarak! Artık mutluluğu pek düşündüğüm yoktu, hüznün dolu tek sevincim, arada sırada Marceline'in gülümsediğini görmektir.

Derslerim yeniden başlamıştı. Bu dersleri hazırlamak, anlatmak gücünü nerden bulmuştum? Aklım karışıyor, haftaların birbiri ardına nasıl gelip geçtiklerini bilemiyorum. Ama size anlatmak istediğim küçük bir olay var:

Damar tıkanmasından kısa süre sonra, bir sabah, Marceline'in yanındaydım; daha iyice görünüyordu, ama hâlâ hiç kıpırdamaması gerekiyordu, kolunu bile oynatmaması lazımdı. Ona su içirmek için eğildim, onun su içtiği, benim de hâlâ onun üzerine eğilmiş olduğum sırada, kaygıdan daha da zayıflamış bir sesle, bakışlarıyla işaret ettiği yerdeki kutuyu açmamı rica etti, kutu orada, masanın üstündeydi, kutuyu açtım; kurdelelerle, bezlerle, ufak tefek, değersiz mücevherlerle dolu. Ne istiyor? Kutuyu yatağın yanına getirdim, içindeki her şeyi bir bir çıkardım. Bu mu? Yoksa bu mu? Hayır, değil, o da değil, biraz kaygılandığını sezdirdim. – Ah! Marceline! Şu küçük tespih miydi istediğin! Gülümsemeye çalışıyor.

“Sana iyi bakamıyorum diye mi endişeleniyorsun?” dedim.

“Ah! Dostum!” diye mırıldandı. – Biskra'daki konuşmamızı, “Tanrı'nın yardımı” denilen şeyi istemediğimi duyduğu zamanki kaygı dolu serzenişini hatırladım. Biraz sert bir ifadeyle:

“Ben pekâlâ tek başıma iyileştim,” dedim.

“Senin için o kadar dua ettim ki,” diye yanıtladı. Sevgiyle, hüznle söyledi bunu, bakışında yakarış dolu

bir sıkıntı sezdim. Tespihi aldım, çarşafın üstünde, göğsünde duran, incelmış eline verdim. Gözyaşlarıyla, aşkla dolu bir bakışla ödüllendirdi beni ama ona karşılık vermedim, bir an daha durdum, ne yapacağımı bilmiyordum, huzursuzdum; en sonunda dayanamadım.

“Allahısmarladık,” dedim ona ve kovulmuşçasına odadan çıktım.

Bu arada, damar tıkanması oldukça tehlikeli durumlara yol açmıştı; yüreğin attığı korkunç kan pıhtısı, ciğerleri yoruyor, kan toplamasına yol açıyordu, soluk alıp verirken zorlanıyor, hırıltılar çıkarıyordu. Hastalık Marceline’in içine işlemişti, onun içinde yaşıyordu artık, onu damgalıyor, lekeliyordu. Berbat bir durumdu.

III

Havalar düzeliyordu. Doktor büyük tehlikenin atlatıldığını ve tamamen iyileşmesi için en önemli şeyin daha iyi bir hava olduğunu söylediğinden, derslerim biter bitmez Marceline'i Morinière'e götürdüm. Benim de çok ihtiyacım vardı dinlenmeye. Hemen hepsine kendi başıma katlanmakta ısrar ettiğim o gece nöbetleri, o uzadıkça uzayan sıkıntı, her şeyden önce de Marceline'in damar tıkanması sırasında, bana onun yüreğinin korkunç çarpıntılarını içimde duyurmuş olan şu bir çeşit bedensel kaynaşma, sanki kendim hastalanmışım gibi yormuştu beni.

Bana kalsa, Marceline'i dağa götürürdüm ama Normandiya'ya dönmek için son derece istekli davranırdı, kendisine hiçbir iklimin daha iyi gelemeyeceğini ileri sürdü, bir de, biraz pervasızca üzerime aldığım şu iki çiftliği yeniden görmem gerektiğini hatırlattı. Bu çiftliklerin sorumluluğunu yüklendiğime, bu işi başarmam gerektiğine inandırdı beni. Böylece, daha gelir gelmez, toprakları dolaşmaya zorladı beni... Dostça ısrarına, biraz fazla mı özveri karışıyordu bilmiyorum, yoksa hâlâ bakıma ihtiyacı olduğundan yanından ayrılmadığımı düşünüyor ve kendimi yeterince özgür bulmuyorum diye mi korkuyordu? Marceline her şeye rağmen iyiydi; yanaklarına yeniden kan gelmişti, gü-

lümsemesindeki hüznün azaldığını hissetmekten daha çok dinlendiren bir şey yoktu beni, onu gönül rahatlığıyla yalnız bırakabilirdim.

Çiftliklere döndüm böylece. Otları toplamaya başlamışlardı. Polenlerle, kokularla yüklü hava, beni başa vuran bir içki gibi şaşkına çevirdi ilkin. Geçen yıldan beri soluk almamışım, aldıysam da ciğerlerime yalnız toz çekmişim gibi bir duygu uyandı içimde, hava öylesine tatlılıkla giriyordu içime! Oturduğum yokuşun başından, sarhoş gibi bakıyor, Morinière’i bütünüyle görüyordum; mavi çatılarının, hendeklerinde uyuyan suyu görüyordum; etrafta bazıları biçilmiş, bazıları otlarla dolu tarlalar vardı; biraz ötede, kıvrılan ırmak; daha ötede ise geçen yıl Charles’la at gezintileri yaptığım koru vardı. Birkaç saniyedir kulağıma çalınan şarkılar yaklaştırmaya başladı; şarkıları söyleyenler, omuzlarında yabaları ya da tırmıklarıyla işten dönen ot topalayıcılar. Neredeyse hepsini tanıdığım bu işçiler, bana hüzünlü bir şekilde, burada hayranlıktan donakalmış bir yolcu olarak değil, mal sahibi olarak bulunduğumu hatırlattılar. Yaklaştım, onlara gülümsedim, onlarla konuştum, uzun uzun, ayrı ayrı hatırlarını sordum. Bocage daha o sabah, ekinlerin durumu konusunda bilgi vermişti bana; zaten, düzenli ve sürekli mektuplaşarak çiftliklerde meydana gelen en ufak olaydan bile haberdar etmişti beni. İşler fena gitmiyordu; ilk günlerde durum Bocage’ın söylediğinden de iyiydi. Bununla birlikte, bazı önemli kararların alınması için bekliyordlardı, birkaç gün boyunca hiç zevk almadan ama bozguna uğramış hayatımı, bu göstermelik işe sarılarak elimden geldiğince yönetmeye çalıştım.

Marceline misafir ağırlayabilecek kadar iyileşince, bazı dostlar bizimle oturmaya geldiler. Şefkatli ve gösterişsiz arkadaşlıkları Marceline’in hoşuna gitti, benim de evden daha kolay, daha istekli ayrılmama yol açtı. Ben çiftlik çalışanlarının arkadaşlığını daha üstün tu-

tuyordum; onlardan öğreneceğim şeyler çok daha fazla gibi geliyordu bana; çok fazla soru da sormuyordum onlara, hayır. Yanlarında duyduğum sevinci açıklamak çok güç: onların içinden hissediyormuşum gibi geliyordu bana; dostlarımızın konuşmaları ise, daha konuşmaya başlamalarından önce, baştan sona bildiğim şeylerdi, oysa bu baldırı çıplakları görmek bile hiç bitmeyen bir hayranlık uyandırıyordu içimde.

Önceleri beni soru sormaktan alıkoyacak kadar nazik cevaplar veriyorlardı, ama çok geçmeden varlığıma alıştılar. Onlarla ilişkim gittikçe artıyordu. Çalışmalarını seyretmekle yetinmiyor, onların yaşamlarını da gözlemlemek istiyordum; saçma sapan düşünceleri pek ilgilendirmiyordu beni ama yemeklerine eşlik ediyor, şakalarını dinliyor, nelerden zevk aldıklarını şefkatle gözlemliyordum. Bir çeşit duygudaşlık kurdum onlarla, aynı Marceline'in kalp çarpıntılarını hissettiğim gibi onları da hissediyordum. Aşına olmadığım her duygu, hiçbir belirsizliğe saplanmadan, apaçık ve tam olarak hemen karşılığını buluyordu bende. Orakçının yorgunluğunu kollarımda hissediyordum, o yorulunca ben de yoruluyordum, içtiği bir yudum elma şurubu susuzluğumu gideriyordu, gırtlığından akışını duyuyordum; bir gün, orağını bilirken başparmağını derinlemesine kesti aynı acıyı ben de duydum, ta kemiğime kadar.

Bu yüzden, geniş resmi yalnızca bakışlarımla değil, bu tuhaf duygudaşlığın sınırlarını yok ettiği bir tür dokunuşla da kavırıyordum sanki. Bocage'ın varlığı huzurumu kaçırıyordu, o geldiği zaman mal sahibi rolü oynamam gerekiyordu, bundan da hiçbir tat almıyordum artık. Hâlâ emir vermeye devam ediyordum, bu gerekliydi, işçileri de bildiğim gibi yönetiyordum, ama onlara fazla hükmeder görünmek korkusuyla artık ata binmiyordum. Ama artık varlığımdan rahatsız olmamaları, yanımda kendilerini sıkmamaları için aldığım

bütün tedbirlere rağmen, yine eskisi gibi, kötücül bir merakla doluymuşum gibi geliyordum onlara. Her birinin yaşamı benim için hâlâ bir sırdı. Hayatlarının bir kısmı gizleniyormuş gibi geliyordu hep. Ben gittiğim zaman ne yapıyorlardı? Az eğleniyor olmalarını kabul edemiyordum. Her birine, inatla öğrenmek istediğim bir sır atfediyordum. Çevrelerinde dolaşüyor, onları izliyor, gözetliyordum. En silik yaratılışlı olanlara bağlanıyordum daha çok, aydınlanmak için bir ışık bekliyordum sanki karanlıklarından.

Hele biri içlerinden biri beni çok çekiyordu: Odukça yakışıklıydı, iriydi, hiç de aptal değildi, ama yalnızca içgüdüleriyle yaşıyordu, o an hissettiği gibi davranıyordu, geçici itkilerine bırakıyordu kendini. Buralı değildi, tesadüfen almışlardı onu işe. Bir gece gizlice samanlığa, onu görmeye gittim, otların içine yan gelip yatmıştı; top patlasa uyanmayacak gibi derin bir uykuya dalmıştı. Uzun uzun seyrettim onu... Günün birinde, geldiği gibi gitti. Hangi yolları tuttu, bilmek isterdim. Aynı akşam, onu Bocage'ın kovduğunu öğrendim. Çok kızdım Bocage'a, yanıma çağırttım.

"Pierre'i kovmuşsunuz galiba," diye başladım. "Neden, söyler misiniz?"

Bocage, elimden geldiği kadar bastırmaya çalıştığım öfkemi görünce biraz şaşırmıştı.

"Beyefendi, en iyi işçileri baştan çıkaran pis bir ayyaş çiftliğinde alıkoymak istemezdi herhalde," dedi.

"Kimleri alıkoymak istediğimi ben sizden daha iyi bilirim."

"Bir serseri! Nerden geldiği bile belli değil. Burarlarda hiç de hoş karşılanmıyordu. Bir gece samanlığı ateşe verseydi, beyefendi daha memnun olurdu belki de."

"Orası herhalde beni ilgilendirir, çiftlik de benim sanırım; canımın istediği gibi yönetmek isterim onu."

İleride, birine yol vermeden önce, bunun sebeplerini bana da bildirirseniz sevinirim.”

Bocage’ın beni çocukluğumdan beri tanıdığını daha önce söylemiştim; konuşurken kullandığım ifade ne kadar kırıncı olursa olsun, buna fazla kızamayacak kadar çok severdi beni. Hatta beni yeterince ciddiye bile almadı. Normandiya köylüsü, sebebini kavrayamadığı şeylere, yani çıkar duygusunun yönetmediği şeylere itibar etmez çoğunlukla. Bocage bu tartışmayı bir kapris olarak görüyordu.

Bununla birlikte, konuşmayı onu azarlayarak bitirmek istemedim, fazla sert davrandığımı hissetmiştim, durumu kurtaracak bir şey arıyordum. Bir anlık bir sessizlikten sonra:

“Oğlunuz Charles pek yakında döner, öyle değil mi?” diye sormaya karar verdim.

Bocage hâlâ kırgındı.

“Beyefendinin ona pek aldırmadığını görünce unuttuğunu sanmıştım,” dedi.

“Onu nasıl unuturum, Bocage! Geçen yıl birlikte yaptığımız onca şeyden sonra onu nasıl unuturum? Kaldı ki, çiftlik konusunda da her şeyden önce ona güveniyordum.”

“Beyefendi çok nazik. Charles sekiz güne kadar gelecek.”

“Çok memnun oldum, Bocage,” dedim; sonra onu başımdan savdım.

Bocage haksız sayılmazdı: Charles’ı unutmamıştım elbette, ama ona pek de aldırmadığım yoktu artık. Öylesine samimi bir dostluğun ardından, onunla ilgili hissettiğim tek şeyin hüznünlü bir kayıtsızlık olmasını nasıl açıklamalı? Belki de tek açıklaması, ilgi alanlarımın ve zevk aldığım şeylerin geçen yıllarla aynı olmayışı. Kendimden de saklayamıyordum artık, iki çiftliğim, oralarda çalışan insanlar kadar ilgilendirmiyorlardı artık beni; onlarla düşüp kalkarken Charles’ın

yanımda olması rahatsızlık verecekti. Fazla makuldü, kendini fazla saydırtırdı. Bunun için, hatırasının içimde uyandırdığı güçlü heyecana rağmen, dönüşünü korkuyla bekliyordum.

Döndü. Ah! Korkmakta ne kadar da haklıydım ve Ménalque her türlü hatırayı inkâr etmekle ne iyi ediyordu! Charles yerine, başına gülünç bir mölon şapka geçirmiş, budala bir beyin içeriye girdiğini gördüm. Tanrım! Ne kadar da değişmişti! Huzurum kaçtı, yine de beni görmekten duyduğu sevince fazla kayıtsız kalmamaya çalıştım; ama bu sevinç bile midemi bulandırdı; iğretiydi, samimi görünmedi bana. Onu salona almıştım, vakit geç olduğu için yüzünü seçemiyordum, ama lambayı getirdiklerinde, favori bıraktığını tiksintiyle fark ettim.

Tatsız tuzsuz bir sohbet ettik o akşam; sonra hep çiftlikte olacağını bildiğim için, sekiz gün kadar oralara gitmekten kaçındım, çalışmamla ve arkadaşlarımla ilgilendim. Sonra, dışarı çıkmaya başlar başlamaz da yeni bir ilgi alanı buldum.

Koruları oduncular doldurmuştu. Her yıl bir kısmı satılıyordu; birbirine eşit on iki kesim bölgesine ayrılmış olan korular, artık büyümeleri beklenmeyen bazı ağaçlarla birlikte, on iki yıllık bir baltalık meydana getiriyorlardı, bunlar kesilip bir araya getiriliyordu.

Bu iş kışın yapılıyordu, bahardan önce de satış şartlarına göre, kesim alanının boşaltılması gerekiyordu. Ama bu işe bakan odun tüccarı Heurtevent Baba öyle ihmalkârdı ki, ilkbahar geldiğinde kesim alanı hâlâ ağaçlarla dolu oluyordu, ölü dallar arasından, yeni, zayıf filizlerin uzandığı görülüyordu, oduncular alanı boşaltmakta bu kadar geç kalınca, birçok yeni sürgün de mahvoluyordu.

O yıl, Heurtevent Baba'nın ihmalkârlığı tahmin ettiğimizin de ötesine geçti. Başka pazarlığa giren olmadığı için, kesim alanını pek düşük bir fiyata bırak-

miştım ona; bunun için her zaman kârlı çıkacağını biliyordu, böylesine ucuza mal ettiği odunları elden çıkartmakta hiç de acele etmiyordu. Bir kere işçi olmadığını, başka bir kere havanın kötü olduğunu, sonra bir atın hastalandığını, yol vergilerini... daha ne bileyim, bir sürü başka şeyi bahane ederek, işi haftalarca geciktirdi. Yaz ortasına gelindiğinde, daha henüz hiçbir şey kaldırılmamıştı.

Geçen yıl beni alabildiğine sinirlendirebilecek olan bu mesele, bu yıl pek de huzurumu kaçırmıyordu; Heurtevent'ın bana yaptığı haksızlığı yadsımıyordum ama bu yerle bir edilmiş korular güzeldi, zevkle dolaşıyordum aralarında, avları gözetliyor, yılanları buluyor, bazen de, hâlâ canlı gibi görünen, yarıklarından bazı yeşil filizler çıkmış, yan yatmış gövdelerden birinin üzerinde uzun uzun oturuyordum.

Sonra birden, ağustosun ilk yarısında, Heurtevent adamlarını yollamaya karar verdi. Altı kişi birden geldi, bütün işi on gün içinde bitirmeyi vaat ediyorlardı. Kesilecek kısım La Valterie'ye kadar uzanıyordu; oduncuların işini kolaylaştırmak için yemeklerin çiftlikten getirilmesini kabul ettim. Bu işle görevlendirilen adam Bute adında bir soytarıydı, ordudan posası çıkmış olarak dönmüştü, bu söylediğim sadece akıllı için geçerli çünkü vücuduna diyecek yoktu, seve seve konuştuğum adamlardandı. Böylece, çiftliğe inmeme gerek kalmadan görebildim onu. Çünkü tam da o sıralarda evden çıkıp dolaşmaya başlamıştım. Birkaç gün boyunca, korudan pek ayrılmadım. Morinière'e yemek saatlerinde döndüm ancak, çoğu zaman da kendimi beklettirdim. İşlere göz kulak olur gibi davrandım ama aslında gözüm ırgatlardan başka bir şey görmüyordu.

Kimi zaman, bu altı kişilik topluluğa Heurtevent'ın iki oğlu da katılıyordu; biri yirmi, öbürü on beş yaşındaydı, fidan boylu, yay gibi çocuklardı, sert hatları vardı. Yabancı bir ırktan gibiydiler, gerçekten de anne-

lerinin İspanyol olduğunu öğrendim daha sonra. İlk kadının buralara kadar gelebilmiş olmasına şaşıtm, ama anlaşıldığına göre gençliğinde yaman bir serseri olan Heurtevent, onunla İspanya'da evlenmişti. Bu yüzden de pek sevilmezdi memlekette. Küçük oğluyla ilk karşılaşmam yağmur altında oldu, hatırlıyorum; yalnızdı, bir arabanın üzerinde, çalı çırpı demetinin tepesinde, dalların arasında yan gelmiş yatıyordu, bu civarda hiç işitmediğim cinsten, garip bir şarkı söylüyordu, bağıırıyordu daha doğrusu. Arabayı çeken atlar yolu biliyorlar, sürülmeden ilerliyorlardı. Bu şarkının üzerimde uyandırdığı etkiyi anlatamam; çünkü böylesini bir tek Afrika'da duymuştum. Çocuk coşmuştu, sarhoş gibiydi; yanından geçerken bana bakmadı bile. Heurtevent'in çocukları yalnızca üç kere geldiler. Mağrur görünüyorlardı, bir kelime bile alamadım ağızlarından.

Bute ise tam tersine, konuşmayı pek seviyordu; öyle bir davrandım ki, benimle neler konuşabileceğini çok geçmeden anladı; o andan itibaren hiç rahatsız olmadı ve ne var ne yok anlattı. Sırrını öğrenmek için dizginlenemez bir istek duyuyordum. Hem umduğumu da aşıyor hem de bana az geliyordu. Bu muydu görünenin altındaki? Yoksa bu da yeni bir ikiyüzlülük müydü? Ne çıkar! Gotların günlüklerini araştırdığım gibi Bute'ü de sorguladım. Bu hikâyelerden pis kokular yükseliyordu, şimdiden burnuma geliyordu, kaygıyla içime çekiyordum onu. Heurtevent'in kendi kızıyla yattığını ondan öğrendim. Kınadığımı açığa vuracak en ufak bir şey yapsam, konuşmayı bırakır diye korkuyordum; bu yüzden gülümsedim; merak beni dürtüyordu.

“Ya kızın annesi? Hiçbir şey demiyor mu?”

“Annesi mi? O öleli on iki yılı geçti... Herif çok döverdi kadını.”

“Kaç kişilik bir aileler?”

“Beş çocuk var. Büyük oğluyla küçük oğlunu gördünüz. Biri de on altı yaşında, kuvvetli bir çocuk değil, papaz olmak istiyor. Bir de, büyük kızın babasından iki çocuğu var...”

Yavaş yavaş daha bir sürü şey öğrendim; Heurtevent’in evi, yakıcı, pis kokular yükselen bir yerdi, hayal gücüm bu evin çevresinde bir et sineği gibi dönüyordu: Bir akşam, büyük oğlan genç bir hizmetçi kızın ırzına geçmeye kalktı; kız çırpınca, baba işe karıştı, oğluna yardım etti, o kocaman elleriyle sımsıkı tuttu kızı, bu arada ortanca oğul, üst katta bütün benliğiyle dua etmeye devam ediyordu, en küçük oğlan ise faciayı seyrederek eğleniyordu. Irza geçme işine gelince, çok da zorlanmadıklarını sanıyorum çünkü Bute, hizmetçinin, bu işin tadını aldıktan sonra, çok geçmeden küçük papazı baştan çıkarmaya çalıştığını da anlatıyordu.

“Başarabildi mi bari?” diye sordum.

“Çocuk hâlâ direniyor, ama artık eski dayanma gücü kalmadı,” diye cevap verdi Bute.

“Bir kızı daha olduğunu söylememiş miydin?”

“Kimi bulsa koynuna alır, hiçbir şey de istemez karşılığında. Hoşuna gitse, üste para da verir, belki. Ama babasının evinde yatmaya gelmez; görür adamın hesabını. Aile içinde insanın aklına eseni yapabileceğini, bunun başkalarını ilgilendirmediğini söyler. Pierre, sizin kovduğunuz çiftlik uşağı, buna kulak asmadı, bir gece kafasında kocaman bir delikle çıktı o evden, o zamandan beri, işler şatonun korusunda görülüyor.”

Bunu duyunca bakışlarımla cesaretlendirdim onu.

“Sen de denedin mi?” diye sordum. Saygıyı elden bırakmamak için gözlerini yere dikti ve alaylı alaylı:

“Birkaç kez,” dedi. Sonra çabucak kaldırdı gözlerini.

“Bocage Baba’nın ufaklığı da öyle,” diye ekledi.

“Bocage Baba’nın hangi ufaklığı?”

“Alcide, çiftlikte kalan. Beyefendi onu tanıyor mu yoksa?”

Bocage’ın bir oğlu daha olduğunu öğrenince şaşırıp kalmıştım.

“Var, geçen yıl amcasının yanındaydı daha,” diye devam etti Bute. “Ama Beyefendi’nin şimdiye kadar koruda onunla karşılaşmaması çok şaşırtıcı doğrusu; hemen her akşam avlanır.”

Bute bu son kelimeleri daha alçak sesle söylemişti, iyice baktı bana şöyle bir. Gülümsememin elzem olduğunu anladım. O zaman Bute memnun mesut devam etti.

“Beyefendi, korusunda ruhsatsız avlanıldığını pekâlâ bilir canım! Adam sen de! Ne zararı olacak zaten, korular öyle büyük ki!”

Hoşnutsuzluğumu öyle iyi gizledim ki, Bute çabucak cesarete geldi, Bocage’ın aleyhinde konuşmaktan hoşlandığı için, Alcide’in ne dolaplar çevirdiğini ve onu çitin neresinde yakalayabileceğimi de söyledi bana. Burası, bir yokuşun başındaki bir sınır çitinde açılmış daracık bir geçitti, Alcide saat altıya doğru buradan içeri süzölmeyi alışkanlık haline getirmişti. Bute ve ben buraya, güle oynaya, bakır telden bir ağ gerip iyice gizledik. Ardından Bute, kendisini ele vermeyeceğime dair benden söz aldıktan sonra kendisini tehlikeye atmamak için gitti. Yokuşun öbür yanına yattım, bekledim.

Üç akşam, boşuna bekledim. Bute’ün bana oyun oynadığına inanmaya başlıyordum. Ama en sonunda, dördüncü akşam, bir ayak sesinin usulca yaklaştığını duydum. Yüreğim çarpıyor, kaçak avlanmanın verdiği korkunç zevki öğreniyordum. Tuzaklar öyle iyi yerleştirilmiş ki, Alcide’in hemen kapaklanıverdiğini gördüm, bileği parçalandı. Kurtulmak istiyor, gene düşünüyor, bir av gibi çırpınıyordu. Ama elimdeydi artık. Kötü

bir çocuktuktu o, gözleri yeşil, saçları tiftik gibiydi, yüzünden sahtekârlık akıyordu. Tekmeler savurdu bana, sonra durup ısırmağa çalıştı, bunu da başaramayınca o zamana kadar duyduğum küfürlerin en gariplerini savurdu. En sonunda dayanamayıp kahkahayı koyuverdim. O zaman birdenbire durup bana baktı ve daha alçak bir sesle:

“Odun herif,” dedi “sakatladınız beni.”

“Bakayım.”

Çorabını ayakkabılarının üzerine indirip topuğunu gösterdi, hafifçe pembeleşmiş bir iz vardı topuğunda. Hiçbir şey değil. Hafifçe gülümsedikten sonra, sonra sinsice:

“Babama ağları sizin gerdiğinizizi söyleyeceğim,” dedi.

“Hadi canım! Bu da senin, ağlarından biri.”

“Siz germediniz elbette bunu.”

“Neden olmasın?”

“Beceremezsiniz. Nasıl yaptığınızı gösterin bakayım.”

“Öğret bana...”

O akşam yemeğe çok geç gittim, nerede olduğum bilinmediği için Marceline kaygılanmıştı. Altı tuzak kurduğumu, kızacağım yerde Alcide’e on kuruş verdiğimi anlatmadım.

Ertesi gün, onunla birlikte bu ağları kaldırmaya gidip, tuzığa düşmüş iki tavşan bulmanın keyfini çıkardım; tavşanları ona bıraktım elbette. Av mevsimi açılmamıştı daha. Onurunu tehlikeye atmadan ortaya çıkaramayacağı bu avlara ne oluyordu peki? Alcide’in bana bir türlü söylemek istemediği de buydu işte. En sonunda, gene Bute’den, Heurtevent’in hırsızlara yataklik ettiğini, küçük oğlunun da Alcide ile kendisi arasında aracılık ettiğini öğrendim. Bu acımasız aileyi böylece daha iyi tanıyabilir miydim acaba? Kaçak avlarken ne büyük bir zevk almıştım!

Alcide'le her akşam buluşuyordum; çok sayıda tavşan, hatta bir kere de bir karaca yakaladık, hayvan hâlâ yaşıyordu. Alcide'in onu öldürürken duyduğu zevki hâlâ dehşetle hatırlarım. Karacayı güvenli bir yere sakladık, Heurtevent'ın oğlu geceleyin gelip buradan alabilirdi.

O zamandan sonra, gündüzleri pek isteyerek çıkmadım dışarıya, boşalmış koruları gündüzleri pek o kadar çekici bulmuyordum. Çalışmayı bile denedim; hüzünlü, amaçsız bir çalışmaydı bu – çünkü dersler biter bitmez, artık vekil hocalığa devam etmeyeceğimi bildirmiştim, nankör bir işte; en ufak bir mırıltı, kırdan gelen en ufak bir gürültü beni çalışmaktan alıkoyuyordu, her çığlık bir çağrı oluyordu benim için. Kim bilir kaç kez okumayı bırakıp pencereye koştum ama hiçbir şey göremedim! Kaç kez, birdenbire dışarı fırladım... Bütün dikkatimi duyularıma vermiştim.

Karanlık çöktü mü –ki daha şimdiden çabucak çöküyordu– bizim saatimiz başlıyordu, o zamana kadar, bu saatin güzelliğini fark etmemiştim. Hırsızların girdiği gibi çıkıyordum dışarıya. Gözlerim gece kuşunun kilere dönmüştü. Daha oynak, daha uzun otlara, kalınlaşmış ağaçlara hayran kalıyordum. Gece her şeyi oyuyor, uzaklaştırıyordu, toprağı uzaklaştırıyor, yüzeyleri derinleştiriyordu. En düz patika bile tehlikeli görünüyordu. Karanlık bir hayatın uyandığı duyuluyordu her yerde.

“Baban şu anda nerede olduğunu?”

“Ahırda, hayvanların yanında.”

Alcide orada yatıyordu, biliyorum, güvercinlerin, tavukların yanı başında; akşamları onu buraya kapatıkları için, çatıdaki bir delikten çıkıyordu dışarıya; elbiselerinde sıcak kümesin kokusu vardı.

Sonra avlar toplanır toplanmaz, birdenbire, veda bile etmeden, “Yarın görüşürüz” bile demeden, bir mahzene dalar gibi karanlığa dalıyordu. Köpeklerin

kendisini görünce sustukları çiftliğe dönmeden önce, küçük Heurtevent'ı bulup ona malı teslim ettiğini biliyordum. Peki nerede buluşuyorlardı? İşte bir türlü tatmin edemediğim merakım buydu; tehditler, hileler para etmedi; Heurtevent'lar yanlarına yaklaştırmıyorlardı adamı. Hangisi daha ağır basıyordu bilmiyorum: Önüm sıra kaçıveren bir gizemin peşine düşmek mi, yoksa merakımın körüklediği bir gizem yaratmış olmam mı? Peki Alcide benden ayrıldıktan sonra ne yapıyordu? Gerçekten çiftlikte mi yatıyordu yoksa çiftçiye bu izlenimi mi veriyordu? Ah! Kendimi boş yere küçültüyordum, bana duyduğu saygıyı azaltmaktan başka bir şey geçmiyordu elime, güvenini de artıramıyordum; bu beni hem kızdırıyor hem de üzüyordu.

O birdenbire kaybolunca, müthiş yalnız kalıyordum; çiyden ağırlaşmış otların içinde, tarlaların arasından geçerek ıslanmış, çamura batmış, yapraklarla kaplanmış bir halde, geceden, vahşi hayattan, kargaşadan sarhoş olmuş olarak dönüyordum eve. Uzaklarda, uykudaki Morinière'de, geceleri dışarı çıkmazsam uyuyamadığıma inandırdığım Marceline'in odasındaki lamba, bir fener gibi yol gösteriyordu sanki bana. Doğruydum: yatağa tiksinererek giriyordum, samanlık daha iyiydi.

O yıl av pek boldu. Adatavşanları, sülünler birbirini kovaladı. Bute de, her şeyin yolunda gittiğini görünce, üçüncü akşamın sonunda bize katılmaktan memnun oldu.

Kaçak avımızın altıncı akşamı, on iki ağdan yalnızca ikisini bulabildik, gündüz biri aşırırmıştı ağları. Bute, demir tel işe yaramadığından, gene bakır tel almak için benden yüz kuruş istedi.

Ertesi gün, on ağımın onunu da Bocage'ın evinde gördüm, bir de üstüne gayretini takdir etmek zorunda kaldım. En kötüsü, geçen yıl, düşüncesizce, bulunan her ağa karşılık on kuruş vaat etmiş olmamdı; böylece

Bocage'a yüz kuruş vermek zorunda kaldım. Bu arada Bute de, kendi elindeki yüz kuruşla, gene bakır tel alıyordu. Dört gün sonra, gene aynı hikâye yaşandı; yeni ağlar da yakalanmıştı. Gene yüz kuruş Bute'e, yüz kuruş da Bocage'a verdim. Bocage'ı tebrik ettim.

"Beni değil, Alcide'i kutla," dedi.

"Öyle mi!" Fazla şaşkınlık her şeyi bozabilir, kendimi tutmalıyım.

"Evet," diye devam etti Bocage; "ne yaparsınız beyefendi, ben ihtiyarladım artık, çiftliğin her işine bacak durumda değilim. Benim yerime ufaklık dolaşüyor koruyu, tuzakları nerede arayıp bulacağını benden iyi biliyor."

"Ben de öyle düşünüyorum, Bocage."

"Ben de, Beyefendi'den her tuzağa karşılık aldığım on kuruşun beşini ona veriyorum."

"Bu parayı hak ettiğine hiç kuşku yok. Vay anasını! Beş günde yirmi ağ! İyi çalışmış doğrusu. Kaçak avcıların bu işten vazgeçmekten başka çareleri kalmadı. Bahse girerim ki, dinleneceklerdir artık."

"Ah! Beyefendi, yakaladığımız kadarını yine buluyoruz. Av hayvanları pahalıya gidiyor bu yıl, ağların da ne kadar ucuz olduğunu düşünürsek..."

Öyle bir oyuna gelmişim ki, Bocage'ın da işin içinde olduğunu sandım. Bu işte beni en çok kızdıran şey de, Alcide'in üç koldan ticaret yapması değil, beni kandırdığını görmektir. Peki ya, Bute ve o parayı ne yapıyorlardı? Hiç bilmiyorum; hiçbir zaman, hiçbir şeylerini bilemeyeceğim bu yaratıkların. Hep yalan söyleyecekler, aldatmış olmak için aldatacaklar beni. Bu akşam yüz kuruş değil, on frank veriyorum Bute'e: Bunun artık son olduğunu, yeni ağlar bulsa da, artık para vermeyeceğimi söylüyorum.

Ertesi gün, Bocage'ın geldiğini görüyorum; pek huzursuz bir hali var; bir anda ben ondan da huzursuz oluyorum. Peki ne olmuş olabilir? Bocage bana Bute'ün

sabahleyin erkenden çiftliğe döndüğünü haber veriyor; Bute bir Polonyalı gibi sarhoşmuş; Bocage ağzını açar açmaz, Bute iğrenç küfürler savurmuş, sonra üzerine atılmış ve ona vurmuş.

“Kısacası,” diyor Bocage, “Beyefendi’nin bana izin verip vermeyeceğini (bu kelimenin üzerinde bir an duruyor), onu kovmama izin verip vermeyeceğini sormaya geldim.”

“Düşüneyim, Bocage. Size saygısızlık etmesine çok üzüldüm. Anlıyorum. Beni yalnız bırakın da düşüneyim; iki saat sonra gelin.” Bocage dışarı çıkıyor.

Bute’ü alıkoymak, Bocage’a saygısızlık etmek olur; Bute’ü kovmaksa onu öç almaya zorlamak olur. Adam sen de, ne olacaksa olsun; tek suçlu benim. Bocage döner dönmez ona:

“Bute’e söyleyebilirsiniz,” diyorum, “artık onu bu çiftlikte görmek istemiyoruz.”

Sonra bekliyorum. Bocage ne yapıyor? Bute ne diyor? Rezaletin yankıları ancak akşam çalınıyor kulağıma. Önce, Bocage’ın evinden gelen haykırışlardan anlıyorum durumu; bu dövülen, küçük Alcide. Bocage gelmek üzere, geliyor; ihtiyar ayaklarının yaklaştığını duyuyorum; avda bile böyle küt küt atmamıştı kalbim. Dayanılmaz an! Bütün abartılı duygular dökülecek ortaya; onu ciddiye almak zorunda kalacağım. Nasıl bir açıklama bulsam? Nasıl da kötü bir oyuncuyumdur! Ah! Rolümü geri vermek isterdim... Bocage içeri giriyor. Hiç, ama hiçbir şey anlamıyorum söylediklerinden. Saçmalıyor; baştan aldırıyorum. Sonunda şunları anlıyorum: Bute’ün tek suçlu olduğuna inanıyor; inanılmaz gerçeği göremiyor; Bute’e on frank vermişim, peki niye vermişim? Bunu kabullenemeyecek kadar Normandiyalı. On frankı Bute çaldı, buna şüphe yok; benim verdiğimi ileri sürerek, hırsızlığa yalanı da ekliyor; hırsızlığını örtbas edecek aklınca; böyle şeylere kanacak göz var mı Bocage’da? Kaçak avlanmak söz

konusu değil artık. Bocage'ırı Alcide'i dövmesinin sebebi, ufaklığın geceyi başka yerde geçirmiş olmasıydı.

Neyse! Kurtuldum; hiç değilse Bocage'ın gözünde her şey yoluna girdi. Ne budala herif bu Bute! Bu akşam, avlanmak hiç de içimden gelmiyor elbette.

Konu kapandı sanıyordum, ama bir saat sonra da Charles çıkageldi. Hiç şakası yok; ta uzaktan bile, babasından da öfkeli olduğu belli. Oysa geçen yıl...

"Uzun zamandır görünmedin Charles."

"Beyefendi beni görmek isteseydi, çiftliğe gelmesi yeterdi. Benim ne korularla işim olur, ne de geceyle."

"Ha! Demek baban sana anlattı..."

"Babam hiçbir şey anlatmadı, çünkü babam hiçbir şey bilmiyor. Bu yaşında, efendisinin kendisiyle dalga geçtiğini bilecek de ne olacak?"

"Dikkat et, Charles! İleri gidiyorsun..."

"Ha, evet! Siz mülk sahibisiniz! Canınızın istediğini yaparsınız."

"Charles, kimseyle dalga geçmediğimi çok iyi biliyorsun, canımın istediğini yapıyorsam da zararı yalnız bana dokunuyor."

Hafiften omuz silkti.

"Kendi menfaatlerinize kendiniz saldırırsanız bizden onları korumamızı nasıl beklersiniz? Hem bekçiyi, hem kaçak avcıyı koruyamaz insan."

"Neden?"

"Çünkü o zaman... Ah! bakın, Beyefendi, bütün bunlar bana göre fazla karmaşık, diyeceğim o ki; efendimin hapse atılanlarla birlik olduğunu, işleri kendi eliyle bozduğunu görmek hoşuma gitmiyor."

Charles gittikçe daha emin bir sesle söylüyor bunları. Nerdeyse asil bir duruşu var diyeceğim. Favorilerini kestirmiş olduğunu fark ediyorum. Söyledikleri de fazlasıyla doğru. Ben susunca (ne diyecektim ki ona?) devam ediyor.

"Sahip olduğumuz şeylere karşı ödevlerimiz oldu-

ğunu söylüyordu Beyefendi geçen yıl, ama unutmuşa benziyor. Bu vazifeleri ciddiye almak, onlarla oynamaktan vazgeçmek gerek. Yoksa sahip olmaya hakkımız yok demektir.”

Bir sessizlik.

“Bütün söyleyeceğin bu muydu?”

“Bu akşamlık, evet, Beyefendi; ama başka bir akşam, beyefendi beni zorlarsa, babamla benim Morinière’i terk edeceğimizi söylemeye gelirim belki de.”

Yerlere kadar eğilip selam vererek çıkıyor. Düşünecek zamanı güç buluyorum.

“Charles!” – Lanet olsun! Oğlan haklı... Of! Of! Ama sahip olmak dedikleri buysa!.. Charles! Ardından koşuyorum; karanlıkta yetişiyorum ardından, sonra çabucak, beklenmedik kararımı sağlamlaştırmak istecesine:

“Babana Morinière’i satılığa çıkardığımı söyleyebilirsin,” diyorum.

Charles ciddiyetle selam verip bir kelime bile söylemeden uzaklaşıyor. Bütün bunlar saçma! Saçma!

Marceline yemeğe inmiyor bu akşam, rahatsız olduğunu söylediler. Sıkıntı içinde, aceleyle odasına çıkıyorum. Hemen yatıştırıyor beni. “Sadece nezle” diyor, bunu umuyor. Soğuk almış.

“Örtünemez miydin sanki?”

“Ama titrer titremez almıştım şalımlı.”

“Titredikten sonra değil, önce alman gerekirdi.”

Bana bakıyor, gülümsemeye çalışıyor. Ah! Kötü başlayan gün sıkıntıya hazırlıyor belki de beni. Şimdi bana yüksek sesle: “Yaşamamı bu kadar mı istiyorsun?” deseydi, pek anlayamazdım. Gerçekten de her şey bozuluyor çevremde; elindeki hiçbir şeyi kavramayı bilmiyor elim. Marceline’e doğru atılıyorum, solgun kollarını öpücüklere boğuyorum. Kendini tutamıyor, omzumda hıçkırıklara boğuluyor.

“Of! Marceline! Marceline! Gidelim buradan. Başka bir yerde, Sorrento’da sevdiğim gibi seveceğim seni. Değiştim sandın, değil mi? Ama başka yerlerde, aşkımızı hiçbir şeyin değiştirmediyiğini anlayacaksın iyice...”

Kederini geçiremedim daha, ama umuda nasıl da sarılıyor şimdiden!

Mevsim henüz dönmüş değildi ama hava nemli ve soğuktu, daha şimdiden gül ağaçlarının son tomurcukları büyümeye başlamışlardı ama açamıyorlardı. Davetlilerimiz bizi terk edeli çok oluyordu. Marceline de evi kapatmakla uğraşamayacak kadar hasta değildi, beş gün sonra yola çıktık.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Böylece, bir kere daha, aşkımı avucumda tutmak istedim. Ama dingin bir mutluluğa ne ihtiyacım vardı? Marceline'in bana verdiği ya da benim için temsil ettiği mutluluk, yorgunluk duymayan biri için bir dinlence gibiydi. Ama yorgun olduğunu, aşkıma ihtiyacı olduğunu sezdiğimden, onu aşkımla sardım, bunu da kendi duyduğum ihtiyaçla yapıyormuş gibi davrandım. İstırabını dayanılmaz bir şekilde hissediyordum; acısını dindirmek için seviyordum onu.

Ah! Fedakârca ihtimam göstermeler, geceleri şefkatle başında beklemeler! Başkalarının ibadette abartıya kaçarak imanlarını coşturdukları gibi, ben de aşkımlı geliştirdim. Marceline de, söylüyorum ya size, umuda dört elle sarılırdı hemen. İçi gençti daha, bende de vaatler bitmezdi, öyle sanıyordu. Yeni bir balayına çıkarcasına kaçtık Paris'ten. Ama daha yolculuğun ilk gününde, durumu kötüleşmeye başladı; Neuchâtel'de durmak zorunda kaldık.

Kıyıları gök yeşili bu gölü ne kadar sevdim! Alp Dağları'nı hiç çağrıştırmıyor, suları da bataklık suları gibi uzun uzun toprağa karışır, sazlıkların arasına sızar. Marceline için, çok konforlu bir otelde, göle bakan bir oda bulmayı başardım, bütün gün ayrılmadım yanından.

O kadar hasta ki, ertesi gün Lozan'dan bir hekim getirttim. Pek yersiz bir kaygıyla, karımın ailesinde başka verem hastası olup olmadığını öğrenmek istedi. Evet, cevabını verdim; oysa bilmiyordum; ama benim

de bu hastalıktan neredeyse öleceğimi, Marceline'in bana bakmadan önce hiç hastalanmadığını söylemek hoşuma gitmiyordu. Doktor, damar tıkanmasının hastalığın ortaya çıkmasına sadece vesile olduğunu, hastalığın çok daha eski olduğunu söylediği halde, ben her şeyi damar tıkanmasına yükledim. Alpler'in temiz havasını salık verdi bize hararetle, söylediğine bakılırsa Marceline orada iyileşecekti; benim arzum da bütün kışı Engadine'de geçirmek olduğundan, Marceline yolculuğa dayanabilecek kadar düzelir düzelmez yola çıktık.

Yolda yaşadığım her duyguyu birer olay gibi hatırlıyorum. Hava açık ve soğuktu; en kalın kürklerimizi getirmiştik. Coire'da otelin bitmez tükenmez patırtısı neredeyse hiç uyutmuyordu bizi. Uykusuz bir geceye ben de keyifle katılabilirdim, bu beni yormazdı da ama Marceline... Onun uyuyamayışına, bu gürültüye rağmen uyuyamayışına sinirlendiğim kadar sinirlenmedim bu gürültüye. Uykuya o kadar ihtiyacı vardı ki! Ertesi gün, şafak sökmeden yola çıktık; Coire posta arabasındaki en iyi yerleri tutmuştuk; konaklama mekânları iyi ayarlanmıştı, Saint-Moritz'e bir günde varmamızı sağladılar.

Tiefenkasten, Le Julier, Samaden.. Her şeyi hatırlıyorum, saati saatine; havanın yeni tanıştığım özelliğini, çok sert olduğunu, atların çingıraklarının sesini, açlığımı, öğleyin hanın önünde verdiğimiz molayı çorbanın içine kırdığım çiğ yumurtayı, kara ekmeği ve ekşi şarabın soğukluğunu. Bu basit yemekler Marceline'e göre değildi pek; yolculuk için aldığım birkaç kuru bisküviden başka hiçbir şey yemedi neredeyse. Günün batışı, ormanın yamaçlarının üzerine gölgenin inişi gözlerimin önüne geliyor; sonra bir mola daha. Hava gittikçe soğuyup sertleşiyor. Araba durduğunda, gecenin kalbine, saydam sessizliğe dalınıyor, saydam... Bunu anlatabilecek başka bir kelime yok. Bu görülme-

dik saydamlığın içindeki en ufak bir gürültü, kusursuz nitelik alıyor, tam bir sese dönüşüyor. Yine yola koyuluyoruz karanlıkta. Marceline öksürüyor... Of! Bitmeyecek mi bu öksürmesi? Sousse arabası geliyor aklıma. Ben daha iyi öksürüyordum sanırım. Fazla çaba harcıyor... Ne kadar da zayıf, ne kadar da değişmiş görünüyor; karanlıkta Marceline'i tanımak güç. Yüzü ne kadar süzölmüş! İki kara burun deliği hep böyle mi görünüyordu? – Korkunç öksürüyor. Bana bakmasının en gözle görülür sonucu bu. Duygudaşlıktan nefret ederim; her şeyi o bulaştırır; insan ancak güçlü olanlarla duygudaşlık kurmalıdır. – Ah! Gerçekten de dayanacak gücü kalmadı artık! Daha gelmedik mi acaba? Ne yapıyor öyle? Mendilini çıkarıyor; dudaklarına götürüyor; başını çeviriyor. – Aman Tanrım! O da mı kan tükürecek? – Aniden elinden çıkıp alıyorum mendili. Fenerin ışığında mendile bakıyorum. Hiçbir şey yok. Fazla belli ettim endişemi; Marceline hüzünlü hüzünlü gülümsemeye çalışıyor, mırıldanıyor:

“Hayır; daha başlamadı.”

Nihayet varıyoruz. Tam zamanında; Marceline ayakta zor duruyor. Bize hazırlanan odaları gözüm tutmuyor; geceyi bu odalarda geçireceğiz, yarın değiştireceğiz. Hiçbir şey yeterince güzel görünmüyor gözüme. Kış iyice bastırmadığından, koca otel boş daha; oda seçebilirim. Geniş, aydınlık ve sade bir şekilde döşenmiş iki oda tutuyorum, bunlara bitişik cumbalı büyük bir de salon var, buradan hem çirkin mavi göl, hem de yamaçları fazla ağaçlık ya da fazla çıplak olan sevimsiz bir dağ görülüyor. Yemeklerimizi buraya getirecekler. Daire çok pahalı, ama kimin umurunda! Ders vermiyorum artık, orası öyle, ama Morinière'i sattırıyorum. Sonrasını düşünüyoruz. Parayı ne yapacağım ki? Bütün bunlara ne ihtiyacım var? Daha güçlüyüm artık. İnsanın kaderini tamamen değiştirmesinin sağlık durumunu da bir o kadar değiştireceğini düşünüyorum. Mar-

celine'e gelince, lükse ihtiyacı var onun; o zayıf. Ah! Ona varımı yoğumu harcayabilirim... Bütün bu lüksten aynı zamanda hem dehşet hem de zevk duyuyordum. Onda nefsimi yıkıyor, arıtıyordum, sonra başıboş olsun istiyordum.

Bu arada Marceline iyiye gidiyor, ona sabırla bakmam meyvesini veriyordu. Yemek yerken güçlük çektiğinden, iştahını açmak için hoş, ilginç yemekler ısmarlıyordum. Bundan çok zevk aldığına inanıyordum, her gün denediğimiz yerli şaraplar çok eğlendiriyordu beni. Kekre Rhin şaraplarıydı bunlar; şerbete benzeyen Tokay şaraplarıydı, baş döndüren erdemleriyle doldurdular içimi. Tuhaf bir Barba-Grisca şarabı hatırlıyorum, yalnız bir şişe bulabildiğimden, sahip olduğu şaşırtıcı tadın ötekilerde de bulunup bulunamadığını öğrenemedim.

Her gün arabayla gezintiye çıkıyorduk; sonra, kar yağınca boynumuza kadar kürklere bürünüp kızakla dolaştık. Yüzüm alev alev, karnım acıkmış ve uyukum gelmiş olarak dönüyordum. Bu arada çalışmayı da tamamen bırakmış değildim, söylemem gerektiğini hissettiğim şeyi derin derin düşünmek için her gün bir saat ayırıyordum. Tarih söz konusu değildi artık; uzun zamandan beri, tarih çalışmalarım yalnız psikolojik araştırmalar için bir araç olarak ilgilendiriyordu beni. Karanlık benzerlikler gördüğümü sandığım zaman, geçmişe nasıl gönül verdiğimi söylemiştim; ölüleri sıkıştırma sıkıştırma, onlardan hayat üzerine bazı gizli bilgiler aldığımı ileri sürmeyi göze alabilmişim. Şimdi genç Athalaric'in kendisi de mezarından kalkıp benimle konuşabilirdi isterse; ben artık geçmişini dinlemiyordum. Eskiye ait bir yanıt benim yeni sorumu nasıl karşılayabilirdi ki: İnsan daha başka ne yapabilir? Benim için bilinmesi önemli olan buydu işte. İnsanın bütün söyleyebileceği, bugüne kadar söylediklerinden mi ibaretti? Kendisi hakkında bilmediği bir şey kalma-

dı mı? Söylediklerini yinelemek mi kaldı yoksa sadece geriye? Kùltùrlerin, terbiyelerin, ahlakların örtmekte, gizlemekte, boğmakta olduğu el değmemiş zenginliklerin yarattığı karmaşık duygular her gün biraz daha büyüyordu içimde.

O zamanda, bilinmedik türde keşifler yapmak için doğmuşum gibi geliyordu; karanlık araştırmam görülmedik bir şekilde coşturuyordu beni, bunun için de araştırmacının kùltüre, terbiyeye ve ahlaka sırt çevirmesi, onları tekmelemesi gerektiğini biliyordum.

Böylece, başkalarında keyif aldığım tek şey yalnızca en vahşi dışavurumlar olmuştu, herhangi bir zorlamanın bunları bastırmasına üzülecek duruma gelmiştim. Namusu kısıtlamalardan, uzlaşmalardan ve korkudan ibaret olarak görmeye başlamıştım Onu ender bulunur bir zorluk gibi sevmek isterdim; törelerimiz onu karşılıklı ve sıradan bir anlaşma haline getirmişti. İsviçre’de, namusluluk da konfordan sayılır. Marceline’in buna ihtiyacı olduğunu anlıyordum, yine de düşüncelerimin aldığı yeni biçimi ondan saklamıyordum. Daha Neuchâtel’de, o burada duvarlardan ve yüzlerden taşan bu namusluluğu övüyordu:

“Kendi namusum bana bol bol yeter,” diye cevap verdim; namuslu insanlardan nefret ederim. Onlardan korkmamı gerektiren bir şey yoksa, öğreneceğim bir şey de yok demektir. Onların da söyleyecek hiçbir şeyi yok zaten... Namuslu İsviçre halkı! Esenlik hiçbir şey sağlamıyor ona. Bu cinayetsiz, tarihsiz, edebiyatsız, sanatsız haliyle sağlam bir gül ağacından başka bir şey değil, ne diken var ne gülü.”

Bu namuslu ülkenin canımı sıkacağını önceden biliyordum, ama iki ayın sonunda bu sıkıntı bir çeşit kızgınlık haline geldiğinden, gitmekten başka bir şey düşünemez oldum.

Ocak ayının ortalarındaydık. Marceline iyiydi, çok daha iyiydi; onu yavaş yavaş eriten, hafif ve sürekli

ateş düşmüştü; taze kan yanaklarını yeniden renklendiriyordu, az da olsa seve seve yürüyordu yeniden; eskisi gibi sürekli olarak yorgun değildi. Bu sert havanın sağladığı tüm avantajlarından yararlandığına, şimdi kendisine en iyi gelecek şeyin İtalya'ya inmek olduğuna, orada ilkbaharın ılık lütfunun tamamen iyileşmesini sağlayacağına kolayca inandırdım onu, – buna inanmakta kendim de güçlük çekmedim, öylesine bıkmıştım bu yüksekliklerden.

Yine de, şimdi, bu boş vakitlerimde, nefret edilen geçmiş eski gücüne kavuşurken, en çok aklıma gelen hatıralar bunlar. Hızlı kızak yarışları, bıçak gibi kesen soğuk havanın verdiği mutluluk, karın her yeri kaplaması, iştah, siste kararsız yürüyüşler, seslerin garip çınlayışları, nesnelerin birdenbire belirişi, sımsıkı kapatılmış odada yapılan okumalar, camın gerisindeki manzara, karın trajik bekleyişi, donmuş manzara; dış dünyanın silinişi, düşüncelerin insana şehvetle sokuşu... Ah! Onunla orada, baş başa, o karaçamlarla çevrili, o küçük, o duru, o kaybolmuş göl üzerinde kaymak, sonra akşam, onunla geri dönmek...

İtalya'ya doğru bu iniş, bir düşüşün yarattığı bütün baş dönmelerini hissettirdi bana. Hava güzeldi. Biz daha ılık, daha ağır havanın içine girdikçe, tepelerdeki bükülmez ağaçların, karaçamların, düzenli araklıklarla dikilmiş akçamların yerini, yumuşacık bir güzellik ve zengin bir bitki örtüsü alıyordu. Hayat uğruna, soyutlamadan vazgeçiyormuşum gibi geliyordu bana, kış mevsiminde olduğumuz halde her yerden kokular yükseldiğini hayal ediyordum. Yoksunluğum beni sarhoş ediyordu, başkalarının şaraptan sarhoş oldukları gibi ben de bu susuzluktan sarhoştum. Hayatımdaki birikim hayranlık vericiydi; bu hoşgörölü ve vaatler veren toprakta, her şeye karşı bir heves duyuyordum. İçimde biriken muazzam aşk beni şişiriyordu; bazen tenimin derinliklerinden başıma doğru yükseliyor, dü-

şüncelerimi sefahate sürüklüyordu.

Bu ilkbahar yanılısaması kısa sürdü. Beklenmedik rakım değişimi beni bir an yanıltmıştı aldatabilmişti; ama göllerin korunaklı kıyalarından, birkaç gün oyalandığımız Côme'dan, Bellagio'dan ayrılır ayrılmaz kışa ve yağmura kavuştuk. Engadine'de iyi dayandığımız soğuk, yükseklerdeki gibi kuru ve hafif değildi artık nemli bir soğuk vardı, somurtkandı, bizi rahatsız etmekte gecikmedi. Marceline yine öksürmeye başladı. Soğuktan kaçmak için daha güneye indik biz de: Floransa'ya gitmek üzere Milano'dan, Roma'ya gitmek üzere Floransa'dan, Napoli'ye gitmek üzere de Roma'dan ayrıldık, kış yağmuru Napoli'yi gördüğüm en kasvetli şehre dönüştürmüştü. Sıcağı bulamayınca, bu kez konfor için yeniden Roma'ya geldik, Monte Pincio'da fazla büyük ama çok güzel bir yerde daire kiraladık. Otellerden memnun kalmayınca Floransa'da da, -Viale dei Colli'de- çok güzel bir villa kiralamıştık üç aylığına. Başkası olsa hep orada yaşamayı isterdi. Biz yirmi gün bile kalmadık. Bununla birlikte, her yeni durakta, sanki bir daha hiç ayrılmayacakmışız gibi düzenlemek istiyordum her şeyi. Daha güçlü bir şeytan dürtüyordu beni... Bir de buna en az sekizden fazla bavul taşıdığımızı eklemeyin. Bunlardan biri yalnız kitaplarla doluydu, bütün yolculuk boyunca bir kere bile açmamıştım.

Marceline'in bütçemizle ilgilenmesini, masrafları kısmaya kalkmasını kabul etmiyordum. Çok masraf ediyorduk, doğru, böyle devam edemezdi, biliyordum. Artık Morinière'den gelen paraya güvenmiyordum; hiçbir şey getirmez olmuştu, Bocage da alıcı bulamadığını yazıyordu. Ama geleceği düşünmek, beni daha fazla harcamaya itiyordu. Ah! Bir başıma kalınca, bunca paraya ihtiyacım olacak mı, diye düşünüyordum ve sıkıntı içinde, bekleyiş içinde, Marceline'in kırılgan hayatının servetimden de çabuk tükendiğini görüyordum.

Ona elimden geldiği kadar iyi baktığım halde, birbirini izleyen bu yolculuklar onu yoruyordu, ama onu daha da çok yoran, benim düşüncelerimden korkmasıydı, bugün, bunu kendime itiraf edebiliyorum artık.

“İyice görüyorum,” dedi bir gün bana, “öğretinizi iyi anlıyorum, – çünkü bu bir öğreti artık. Güzel de belki,” sonra daha alçak bir sesle, hüzünle ekledi: “Ama zayıfları yok ediyor.”

“Gereken de bu işte,” diye cevap verdim hemen, kendimi tutamamıştım.

O zaman, bu kaba sözlerimin yarattığı ürpertiyle, bu zayıf yaratığın büküldüğünü, titrediğini hisseder gibi oldum. Ah! Belki de Marceline’i sevmediğimi düşüneceksiniz. Yemin ederim, tutkuyla seviyordum onu. Hiçbir zaman böylesine güzel olmamış, hiçbir zaman böylesine güzel görünmemişti bana. Hastalık, hatlarını inceltmiş, daha da güzelleştirmişti sanki. Neredeyse hiç ayrılmıyordum artık yanından, sürekli onunla ilgileniyordum, onu koruyordum, gündüz gece yanında nöbet tutuyordum. Uykusu ne kadar hafif olursa olsun, ben daha hafif uyumaya alıştırdım kendimi. Uyurken başını bekliyor, ilk ben uyanıyordum. Bazen onu bir saatliğine yalnız bırakıp kırdı ya da sokaklarda tek başıma yürüdüğümde, anlatılmaz bir aşk acısı, sıkılır diye duyduğum korku, çabucak yanına dönmemi sağlıyordu; kimi zaman da irademe seslenip bu esarete karşı geliyordum, kendi kendime: Sen bu musun, seni adam müsveddesi diyordum, diyordum. Dönmemeye çalışıyordum; ama bu sefer de kollarımda çiçeklerle, erken açmış bahçe çiçekleriyle, sera çiçekleriyle dönüyordum eve... Evet, söyledim ya, şefkatle seviyordum onu. Peki bunu nasıl açıklayabilirim? Kendime saygım azaldıkça, onu daha çok sayıyordum; – bir insanın içinde birbirine düşman ne kadar tutku, ne kadar düşünce barınabileceğini kim söyleyebilir?

Havalar düzelmeye başlayalı bayağı olmuştu, ba-

har yaklaşıyordu, bademler bir anda çiçek açtı. Martin ilk günüydü. Sabah İspanya Meydanı'na indim. Köylülerin sepetleri badem çiçekleriyle dolu. Öylesine kendimden geçtim ki, buketlerin hepsini satın aldım. Üç adam taşıyor çiçeklerimi. Kollarımda bütün bu ilkbaharda eve dönüyorum. Dallar kapılara takılıyor, çiçeklerin yaprakları halının üstüne kar gibi yağıyor. Her yere yerleştiriyorum bu çiçekleri, bütün vazolara, Marceline yokken salonu çiçeklerle beyaza bürüyorum. Sevinci içimi sevinçle kaplıyor şimdiden. Geldiğini duyuyorum. İşte geldi. Kapıyı açıyor. Nesi var? Sendeliyor... Aniden hıçkırmaya başlıyor.

“Neyin var? Zavallı Marceline’ciğim...”

Yanına koşuyorum, sevgi dolu okşayıslara boğuyorum onu. O zaman, ağladığı için özür dilemek istercesine:

“Bu çiçeklerin kokusu bana dokunuyor,” diyor. Oysa alabildiğine ince, hafif mi hafif bir bal kokusu bu. Bu zayıf, bu günahsız dalları hiçbir şey söylemeden kapıveriyorum hemen, kırıyorum, götürüp atıyorum, kendimden geçmişim, gözlerim kanlanmış. – Ah! Daha şimdiden, bahara bile dayanamıyorsa!

Sık sık düşünürüm bu gözyaşlarını; ölmek üzere olduğunu sezdiğini, başka baharları göremeyecek olmanın verdiği acıyla ağladığını düşünüyorum şimdilerde. Güçlüler için güçlü sevinçler, zayıflar için de, güçlü sevinçlerin yaralayacağı zayıf sevinçler vardır bence. Azıcık bir haz sarhoş ediyordu onu; bu haz azıcık daha arttı mı dayanamaz oluyordu. Onun mutluluk dediğine, ben dinlence diyordum ve ben, ne dinlenmek istiyordum ne de dinlenmem mümkündü.

Dört gün sonra, Sorrento’ya gitmek üzere yola çıktık yine. Oranın da daha sıcak olmayışı beni hayal kırıklığına uğrattı. Her şey soğuktan titrer gibiydi. Bir türlü dinmek bilmeyen rüzgâr Marceline’i yoruyordu. Önceki yolculuğumuzda kaldığımız otelde konakla-

mak istemiştik, yine aynı odayı ayarladık. Kasvetli gökyüzüne, bütün bu büyüğü bozulmuş dekora, aşkı-
mızın gezindiğı sıralarda bize son derece sevimli gö-
rünmüş olan hüznü otel bahçesine şaşkınlık içinde
bakakaldık.

Deniz yoluyla Palermo'ya gitmeye karar verdik,
oranın iklimini çok övüyorlardı; Napoli'ye geldik, bu-
radan gemiye binecektik, biraz daha oyalandık. Napo-
li'de canım sıkılmıyordu hiç değılse. Napoli canlı bir
şehirdir, orada, geçmiş kapısını çalıp durmaz insanın.

Neredeyse günün tamamını Marceline'in yanında
geçiriyordum. Bitkindi, geceleri erken yatıyordu; uyur-
ken başında duruyor, bazen ben de yatıyordum, soluk
alıp vermesi düzene girince artık uykuya daldığını an-
lıyor, sessizce kalkıp ışıkları yakmadan giyiniyordum;
bir hırsız gibi dışarıya sıvışıyordum.

Dışarısı! Ah! Sevinçten bağırasım geliyordu. Ne
yapacağım? Bilmiyorum. Gündüz karanlık olan gökyü-
zünde bulut kalmamış, ay dolunay olacak neredeyse,
parlıyor. Gelişigüzel, amaçsız, isteksiz, zorlamasız yü-
rüyordum. Her şeye yeni bir gözle bakıyordum, her
gürültüye kulak kesiliyordum; gecenin nemini içime
çekiyordum; her şeye dokunuyordum, serseri serseri
dolaşıyordum.

Napoli'de geçirdiğimiz son akşam, bu avare gezin-
tiyi daha da uzattım. Dönüşte, Marceline'i gözyaşları
içinde buldum. Söylediğine göre, birdenbire uyanıp
beni yanında bulamayınca korkmuş. Onu yatıştırdım,
yokluğumu elimden geldiğı kadar açıklamaya çalıştım,
bir daha yanından ayrılmayacağıma söz verdim. Ama
daha Palermo'daki ilk gecede, kendimi tutamadım;
dışarı çıktım. Portakal ağaçları yeni yeni çiçek açıyor-
lardı, ufacık bir esinti kokularını getiriyordu.

Palermo'da yalnızca beş gün kaldık; sonra tama-
men ters yönde ilerleyerek, yeniden görmek istediğı-
miz Taormina'ya geldik. Köyün dağda, oldukça yük-

seklerde bulunduğunu söylemiş miydim, istasyon da deniz kıyısındadır. Bizi otele getiren arabanın, beni hemen sonra yine istasyona götürmesi gerekti, bavullarımızı alacaktım. Arabada, arabacıyla konuşmak için ayağa kalkmıştım. Kısa boylu bir Sicilyalıydı. Theokritos'un bir dizesi gibi güzel, bir meyve gibi tatlı, hoş kokulu, pırıl pırıldı.

"Com'è bella la Signora,"¹ dedi sevimli bir sesle, Marceline'in uzaklaşışını seyrediyordu.

"Anche tu sei bello, ragazzo,"² diye cevap verdim; ona doğru eğilmiştim, dayanamadım, onu kendime doğru çektim, öptüm. Güldü, ses çıkarmadı.

"I Francesi sono tutti amanti,"³ dedi.

"Ma non tutti gli Italiani amati,"⁴ diye karşılık verdim gülerek. Onu sonraki günlerde de aradım ama bir türlü bulamadım.

Siracusa'ya gitmek üzere Taormina'dan ayrıldık. İlk yolculuğumuzu adım adım tekrarlıyorduk ama tersinden, aşkımızın başlangıcına doğru gidiyorduk. İlk yolculuğumuzda, ben haftalar birbirini izledikçe iyileşiyordum şimdi ise güneye doğru ilerledikçe, Marceline'in durumu kötüleşiyordu.

Hangi sapkınlık, hangi kör inat, hangi gönüllü çılgınlıkla ona daha fazla ışık, daha fazla sıcaklık gerektiğine inandım, daha da beteri Marceline'i de buna inandırdım, ne diye Biskra'da geçirdiğim nekahet dönemi geldi aklıma... Oysa hava ılınmıştı; Palermo körfezinde hava güzeldi, Marceline de buradan hoşlanıyordu. Belki de, burada... Peki ben, kendi istediğimi seçebilecek, ne istediğime karar verebilecek durumda mıydım?

Siracusa'da denizin durumu, gemilerin düzensiz işlemesi sekiz gün beklemek zorunda bıraktı bizi. Mar-

¹ (İt.) "Bayan ne kadar da güzel."

² (İt.) "Sen de güzelsin, delikanlı."

³ (İt.) "Bütün Fransızlar sevmeye düşkündürler."

⁴ (İt.) "Ama bütün İtalyanlar sevilmez."

celine'in yanında geçirmediğim bütün anlarımı emektar limanda geçirdim. Hey gidi Siracusa'nın küçük limanı! Kekre şaraplar, çamurlu sokaklar, gemi hamallarının, serserilerin, bulut gibi sarhoş gemicilerin dolduğu pis kokulu dükkân. En kötü insanlarla arkadaşlık etmekten zevk alıyordum. Dillerini anlamasam da olurdu, tenim bakıyordu tatlarına! Burada, tutkunun vahşiliği, riyakâr bir sağlığa ve kuvvete bürünüyordu gözümde. Sefil hayatlarının bana verdiği tadı onlara vermediğini düşünmem boşunaydı. Ah! Onlarla birlikte masanın altında yuvarlanmak, ancak sabahın o hüznünlü titreyişiyle uyanmak isterdim. Konfora, lükse, çevreme doldurduğum şeylere, sağlıklı halimin faydasız kıldığı bu korunmaya, bedeni hayatın tehlikeli temasından uzak tutmak için alınan bütün tedbirlere karşı gittikçe büyüyen nefretim, onların yanında büsbütün şiddetleniyordu, yaşamlarının ayrıntılarını hayal ediyordum. Onlarla daha samimi olmak, sarhoşluklarına dahil olmak isterdim... Sonra birdenbire, Marceline gözlerimin önüne geliyordu. Bu sırada o ne yapıyordu? Acı çekiyordu, ağlıyordu belki de. Aceleyle kalkıyor; koşuyordum; otele dönüyordum, otelin kapısında şöyle yazıyordu sanki: Buraya yoksullar giremezler.

Marceline hep aynı şekilde karşılıyordu beni; ne serzenişte bulunuyor ne de şüphe belirten bir kelime söylüyordu, her şeye rağmen gülümsemeye çalışıyordu. Yemeklerimizi ayrı yiyorduk; sıradan otelde bulunabilecek en iyi yemekleri getirtiyordum ona. Yemek sırasında düşünüp duruyordum: Bir parça ekmek, azıcık peynir, birazcık rezene yetiyor onlara, onlara yetiyorsa bana da yeterdi. Belki de orada, hemen oracıkta karnı aç olanlar vardır, bu yemeği bile bulamayanlar vardır. Benim soframdaysa, onları üç gün tok tutacak şeyler var işte! Duvarları delmek, hepsini içeri davet etmek isterdim. Çünkü insanların açlıktan acı çektik-

lerini içimde hissetmek, korkunç bir sıkıntı veriyordu bana. Gene emektar limana dönüyor, ceplerime doldurduğum bozuklukları gelişi güzel saçıyordum.

İnsanın yoksulluğu bir tutsaklıktır; karnını doyurmak için sıkıcı bir işi kabul eder insan; neşeli olmayan her iş nefret uyandırır diye düşünüyordum, onların dinlencelerinin parasını ben ödüyordum. “Çalışma,” diyordum, “canını sıkıyor bu iş senin.” Her biri için o boş zamanı hayal ediyordum; yokluğunda hiçbir yeniliğin, hiçbir günahın, hiçbir sanatın çiçeklenemeyeceği o boş zamanı hayal ediyordum.

Marceline düşüncelerim konusunda yanılmıyordu; emektar limandan döndüğümde, orada çevremin hüzünlü insanlarla çevrildiğini saklamıyordum. Her şey insanın içindedir. Marceline benim keşfetmeye çabaladığım şeyi iyi sezinliyordu. Her yaratıkta olduğunu düşündüğü erdemlere fazlaca inandığını başına kakıyordum.

“Siz ancak onlara bir kusur, bir günah gösterdiğiniz zaman memnun oluyorsunuz,” dedi bana. “Bakışınız kendi bağlandığı noktayı geliştiriyor, abartıyor, biz de onları kafamızda gördüğümüz şekillerine sokuyoruz, bunu anlamıyor musunuz?”

Haklı olmasın isterdim, ama her yaratığın en kötü içgüdüsünün, bana en samimi görünen olduğunu kabul etmek zorundaydım. Peki, samimiyetle neyi kastediyordum?

En sonunda Siracusa’dan ayrıldık. Güneyin hatırası, güneye duyduğum arzu peşimi hiç bırakmıyordu. Marceline deniz yolcuğunda daha iyi oluyordu... Deniz geliyor gözlerimin önüne. Öylesine durgun ki, geminin izi devam eder gibi üzerinde. Damlacıkların seslerini duyuyorum; sıvının sesini, güvertenin yılanışını, tah-taların üzerinde gezinen temizlikçilerin çıplak ayaklarının şıptıklarını. Bembeyaz Malta geliyor gözlerimin önüne; Tunus’un yaklaşışı... Ne kadar değişmişim!

Hava sıcak. Hava güzel. Her şey parıl parıl. Ah! Burada, her cümlede, bütün bir haz harmanı saçılısın isterdim. Şimdi anlatıma, hayatımda olduğundan daha fazla düzen vermek için ne kadar çalışsam boş. Şimdiki durumuma nasıl geldiğimi, sizlere anlatmak için epeyce uğraştım. Ah! Aklımı bu çekilmez mantıktan bir sıyrabilsem! Soylu şeylerden başka hiçbir şey hissetmiyorum benliğimde.

Tunus. Bolluğu, gücünü geride bırakan ışık. Gölge hâlâ ışık dolu. Hava bile, içinde her şeyin yunduğu, her şeyin içine daldığı, içinde yüzdüğü, ışıklı bir sıvıya benziyor. Bu şehvet ülkesi arzuları tatmin eder ama yatıştırmaz, her tatmin coşturur arzuyu.

Sanat eserleri bakımından fakir ülke. Güzelliği ancak kâğıda geçirilmiş ve tamamıyla açıklanmış haliyle görmesini bilenleri küçümsüyorum. Arap halkının hayranlık verici yanı, sanatını yaşaması, onun türküsünü söylemesi, onu günü gününe harcaması, dağıtmasıdır; hiçbir zaman sabitlemez onu, hiçbir eserde hapsedip bırakmaz. Büyük sanatçıların yokluğunun sebebi ve sonucudur bu. Eserlerini görenlere, “Bunun da güzel olduğunu şimdiye kadar nasıl anlamadım?” dedirtecek kadar doğal şeylere de güzellik vermeyi göze alanların büyük sanatçılar olduklarına her zaman inanmışımdır.

O zamana kadar yabancı olduğum ve Marceline’ siz gittiğim Kayrevan’da, geceler çok güzeldi. Uyumak için otele döndüğüm sırada, açık havada, küçük bir kahvenin hasırları üzerinde uyuyan Araplar geldi aklıma. Gittim, ben de yanlarına uzandım, uyudum onlarla. Üstüm başım bitlerle, pirelerle dolu olarak döndüm.

Kıyının nemli sıcaklığı Marceline’i çok zayıflatıyordu, en kısa zamanda Biskra’ya gitmemiz gerektiğine inandırdım onu. Nisan ayının başındaydık.

Yol çok uzun. İlk gün, bir çırpıda Konstantin’e va-

riyoruz; ikinci gün, Marceline pek yorgun, ancak El-Kantara'ya kadar gidiyoruz. Burada bir gölgelik aradık, aradığımızı da bulduk akşama doğru, gölge ay ışığından daha hoş, daha serindi. Bitmez bir içki gibiydi; bize kadar akıp geliyordu. Oturduğumuz yamaçtan tutuşmuş ova görünüyordu. O gece, Marceline uyuyamadı; sessizliğin ve küçük tuhaf gürültüler onu kaygılandırıyor. Biraz ateşi olmasından endişeleniyorum. Yatağında kımıldadığını duyuyorum. Ertesi gün daha solgun buluyorum onu. Yine yola çıkıyoruz.

Biskra. İşte ulaşmak istediğim yer. Evet; işte park, bank... nekahet dönemimin ilk günlerinde oturduğum bankı tanıyorum. Ne okuyordum burada? Homeros'u; o günden sonra hiç açmadım bir daha. – İşte gidip kabuğuna dokunduğum ağaç. Ne kadar zayıftım o zamanlar! Bakın, işte çocuklar. Hayır, hiçbirini tanımıyorum. Marceline ne kadar ciddi. O da benim kadar değişmiş. Neden öksürüyor bu güzel havada? – İşte otel. İşte odalarımız; taraçalarımız. – Marceline ne düşünüyor? Bir kelime bile konuşmadı benimle. – Odasına gelir gelmez, yatağın üzerine uzanıyor, yorgun; biraz uyumak istediğini söylüyor. Dışarı çıkıyorum.

Çocukları tanımıyorum ama onlar beni tanıyorlar. Gelişimi haber almışlar, hep birden koşup geldiler. Bu çocukların o çocuklar olması mümkün mü? Ne aksilik! Ne olmuş böyle? Acayip büyümüşler. Topu topu iki yıldan biraz fazla bir zamanda – olacak şey değil bu... Gençlikle parıldayan o yüzleri, hangi yorgunluklar, hangi günahlar, hangi tembellikler bu denli çirkinleştirmiş? O güzel bedenleri hangi aşağılık işler bu kadar erken bükmüş? Vücutları iflas etmiş sanki... Sorup soruşturuyorum. Bachir bir kahvede bulaşıkçı; Ashour yollardaki taşları kırarak güçlkle birkaç kuruş kazanıyor; Hammatar bir gözünü yitirmiş. Kim inanırdı: Sadeck bir işe girmiş; büyük kardeşine yardım ediyor, pazarda ekmek satıyor, aptallaşmışa benziyor. Agib ba-

basının yanında kasaplığa başlamış, şişmanlamış, çirkin ve zengin; düşkün arkadaşlarıyla konuşmak istemiyor artık. Onurlu meslekler ne kadar da aptallaştırıyor insanı! Bu gençlerde de, bizimkilerde nefret ettiğim şeyleri mi bulacağım? – Ya Boubaker? – Evlenmiş. On beşinde bile değil daha. Çok tuhaf. – Aslında değil; akşam yine gördüm onu. Durumunu açıklıyor: Evliliği yalnızca göstermelik. Mendebur bir serserinin biri bu anlaşılan! Ama içiyor; şekli bozuluyor... Ondan geriye kalan bu mu? Hayat onu bu hale mi getirecekti? – Az önce gördüklerimin, tam da onlar olduğunu büyük bir üzüntüyle anlıyorum. – Ménalque haklı: Anıları, mutsuzluk yaratır.

Ya Moktir? – Ah! O hapisten yeni çıkmış. Gizleniyor. Ötekiler ona pek sokulmuyorlar. Onu görmek isterdim. En yakışıklıları oydu; o da mı hayal kırıklığına uğratacak beni? Onu buldular. Yanıma getirdiler. Hayır! O çökmemiş. Aklımda kaldığından daha da yakışıklı hatta. Gücüne, güzelliğine diyecek yok. Beni tanıyınca, gülümsüyor.

“Hapse girmeden önce ne yapıyordun peki?”

“Hiç.”

“Hırsızlık mı yapıyordun?”

İtiraz ediyor.

“Şimdi ne yapıyorsun?”

Gülümsüyor.

“Ee, Moktir! Yapılacak işin yoksa, bizimle Tugurt’a gelirsin.” – Birdenbire Tugurt’a gitmek arzusuna kapılmışım.

Marceline iyi değil; içinde neler olup bitiyor, bilmem. O akşam otele döndüğümde, hiçbir şey söylemeden bana sokuluyor, gözleri kapalı. Elbisesinin geniş kolu sıyrılınca incelmış olan kolu görünüyor. Uykuya dalacak bir çocuk gibi, uzun uzun okşuyor, avutuyorum onu. Nedir onu böyle titreten, aşk mı, iç sıkıntısı mı, ateş mi? Ah, belki de zaman olurdu daha... Durma-

yacak mıyım hiç? – Aradım ve değerimi meydana getiren şeyi buldum: En kötü durumda bile inat etmek. – Ama Marceline’e yarın Tugurt’a gideceğimizi söyleyeceğim?

Şimdi, bitişik odada uyuyor. Ay doğalı çok oldu, şimdi tıraçayı aydınlatıyor. Aydınlık ürkütücü neredeyse. İnsan gizlenemez ondan. Odam beyaz taşlarla döşeli, daha çok burada beliriyor. Işık, ardına kadar açık pencereden dalga dalga giriyor içeri. Işığın odadaki aydınlığını ve kapının çizdiği gölgeyi tanıyorum. İki yıl önce daha da ilerilere girerdi... Evet, şimdi tam oraya doğru ilerliyor işte – uyumaktan vazgeçerek kalktığım zaman bulunduğu yere. Omzumu bu kapının payandasına dayıyordum. Hurma ağaçlarının hareketsizliğini tanıdık... Hangi sözleri okumuştum o gece? Ah! Evet; İsa’nın Petrus’a söylediği sözlerdi: “Şimdi kendi kuşağını kendin takıyorsun ve gitmek istediğin yere gidiyorsun...” Nereye gidiyorum ben? Nereye gitmek istiyorum? Söylemedim size, son gidişimizde bir gün, tek başıma Napoli’den Paestum’a kadar uzanmıştım... Ah! O taşlar önünde hıçkırmaya başlayacaktım nerdeyse! Kadim güzellik beliriyordu, sade, kusursuz, güleç, terk edilmiş. Sanat benden çıkıp gidiyor, duyuyorum. Yerini neye bırakacak? Önceden olduğu gibi, mutlu bir uyum değil bu artık... Hizmet ettiğim karanlık tanrıyı tanımıyorum artık. Ey yeni Tanrı! Güzelliğin, yeni ırkların, beklenmedik örneklerini tanıt bana.

Ertesi gün, şafak söker sökmez, posta arabası götürüyor bizi. Moktir de bizimle birlikte. Moktir bir kral kadar mutlu.

Chegga, Kefeldorh, M’reyer... Hepsi birbirinden daha kasvetli, sonu gelmez yollarda kasvetli duraklar. Oysa ne yalan söylemeli, ben bu vahaları daha hoş sanırdım. Ama taştan ve kumdan başka hiçbir şey yok; sonra, garip bir şekilde çiçeklenmiş, birkaç bodur çalılık; gizli bir kaynakla beslenen, hurma ağacına benze-

yen birkaç ağaç... Şimdi çölü, bu ölümcül zafer ve katlanılmaz ihtişam ülkesini, vahadan üstün tutuyorum. İnsan çabası burada çirkin ve zavallı görünüyor. Artık, başka her yer canımı sıkıyor.

“Siz insanlık dışı olanı seviyorsunuz,” diyor Marceline. Ama nasıl bakıyor kendisi de! Hem de büyük bir açgözlülükle!

İkinci gün hava biraz bozuluyor, yani rüzgâr çıkıyor, ufuk donuklaşıyor, Marceline acı çekiyor; soluduğu kumlu hava gırtlığını yakıyor, karıncalandırıyor: Fazla ışık bakışını yoruyor; bu düşman manzara eziyor onu. Ama artık çok geç, geri dönemeyiz. Birkaç saate kadar, Tugurt'ta olacağız.

Üzerinden çok geçmiş olmamasına karşın, en az hatırladığım, yolculuğun bu son kısmı. İkinci gün gördüklerimi, Tugurt'ta ilkin neler yaptığımı gözlerimin önüne getirmem imkânsız. Tek hatırladığım, ne denli sabırsızlandığım, aceleciliğimin ne boyuta ulaştığı.

Sabahleyin hava çok soğuktu. Akşama doğru, yakıcı bir samyeli çıktı. Marceline yolculuktan bitkin düşmüştü, gelir gelmez yattı. Biraz daha rahat bir otel bulacağımı umuyordum; odamız iğrenç; kum, güneş ve sinekler her şeyi donuklaştırmış, kirletmiş, her şeyi soldurmuş. Şafaktan beri neredeyse hiçbir şey yemediğimden, hemen yemek getiriyorum, ama Marceline'e her şey kötü görünüyor, hiçbir şey yedirtmiyorum ona. Çay yapmak için bazı gereçler getirdik. Bu gülünç işlerle uğraşıyorum. Akşam yemeğinde, birkaç kuru çörek ve bu çayla yetiniyoruz, buranın tuzlu suyu çaya da o berbat tadını vermiş.

Son bir göstermelik erdemle, akşama kadar onun yanında kalıyorum. Sonra birdenbire, benim de gücümün sonunda tükendiğini hissediyorum. Ey kül tadı! Ey yorgunluk! İnsanüstü çabanın hüznü! Ona bakmaya pek cesaretim yok; biliyorum ki gözlerim, bakışını arayacak yerde, gidip kara burun deliklerine dikilecek-

ler; acılı yüzündeki ifade dayanılmaz. Onun da bana baktığı yok. Ona dokunuyormuşçasına, hissediyorum sıkıntısını. Çok öksürüyor, sonra da uyuyor. Arada sırada, beklenmedik bir titreyişle sarsılıyor.

Gece daha kötü olabilir, bunun için iş işten geçmeden önce, kime başvurabileceğimi bilmek istiyorum. Dışarı çıkıyorum. Otelin kapısının önü, Tugurt Meydanı, sokaklar, hatta hava öylesine garip ki, onlara bakanın ben olmadığımı inanacağım nerdeyse. Az sonra dönüyorum. Marceline sakın sakın uyuyor. Boşuna korkuyorum; bu garip topraklarda, her yerde bir tehlikeye görür gibi oluyor insan; saçma bir şey bu. Yeterince yatıştıktan sonra, yine çıkıyorum.

Meydanda geceye özgü tuhaf bir hareketlilik var, sessiz geliş gidişler; beyaz bornozlar gizlice kayıp gidiyor. Kimi zaman rüzgâr bazı tuhaf müzikler çalıyor, kim bilir nereden alıp geliyor onları. Biri bana doğru geliyor... Mektir bu gelen. Beni bekliyordu, tekrar çıkacağımı umuyordu, böyle söylüyor. Gülüyor, iyi biliyor Tugurt'u, sık sık gelirmiş buraya, beni nereye götürdüğünü biliyor. Peşinden gidiyorum.

Karanlıkta yürüyoruz; bir Mağrip kahvesine giriyoruz; musiki buradan geliyormuş. Arap kadınları dans ediyorlar burada – bu tekdüze kayışa bir dans denilebilirse. – İçlerinden biri elimden tutuyor, onu izliyorum; Mektir'in dostu bu; Mektir de geliyor. Üçümüz de, tek mobilyanın yatak olduğu dar ve derin odaya giriyoruz; çok alçak bir yatak bu, üzerine oturuluyor. Odaya kapatılmış beyaz bir tavşan önce ürküyor sonra alışıyor bize, gelip Mektir'in avucundan yem yiyor. Kahve getiriyorlar. Sonra, Mektir tavşanla oynarken, kadın beni kendine doğru çekiyor, ben de, kendimi uykuya bırakırcasına, olurla bırakıyorum her şeyi.

Ah! Bu noktada yapmacıklı davranabilir ya da susabilirdim, ama gerçek olmaktan çıktıktan sonra, bu hikâyenin ne önemi kalır benim için?

Moktir geceyi burada geçirecek, ben otele yalnız dönüyorum. Vakit geç. Kuru bir rüzgâr esiyor, insanı kör eden, dizleri biçen bir humma rüzgârı; birdenbire sabırsızlanıyorum dönmek için, neredeyse koşarak dönüyorum otele. Belki de uyanmıştır; bana ihtiyacı vardır belki de... Hayır, odanın penceresinde ışık yok, uyuyor. Kapıyı açmak için rüzgârın azıcık durmasını bekliyorum; usulca giriyorum karanlıkta. – Nedir bu ses?.. Öksürüğü tanımıyorum... O mu bu?.. Işığı yakıyorum.

Marceline yatağın ucunda oturuyor, zayıf kollarından biri karyolanın demirlerine kenetlenmiş, dik durmasını sağlıyor, çarşafı, elleri, gömleği kan revan içinde, yüzü tamamen kan olmuş, gözleri korkunç bir şekilde büyümüşler; can havliyle atılmış hiçbir çığlık, beni onun sessizliği kadar ürpertemezdi. Tere batmış yüzünde, iğrenç bir öpücük konduracak ufacık bir yer arıyorum, terinin tadı dudaklarımda kalıyor. Alnını, yanaklarını yıkıyor, serinletiyorum. Yatağın yanında, ayağımın altında sert bir şey var: Eğiliyorum, daha önce Paris'te istediği, şimdi düşürdüğü tespihi yerden alıp açık avucuna bırakıyorum, ama eli hemen açılıyor, yeniden düşürüyor tespihi. Ne yapacağımı bilmiyorum; yardım çağırmak isterdim... Eliyle yapışıyor bana, beni tutuyor. Ah! Onu bırakmak istediğimi mi sanıyor?

“Ah! biraz daha bekleyebilirsin pekâlâ!” diyor. Konuşmak istediğimi görüyor. “Hiçbir şey söyleme bana,” diye ekliyor, “her şey yolunda.” Yeniden alıyorum tespihi; avucuna koyuyorum ama yine bırakıyor, – ne diyordum? Elinden düşürüyor. Yanına diz çöküyorum, elini göğsüme bastırıyorum.

Bırakıyor kendini, biraz yastıktan biraz da benden destek alıyor, biraz uyur gibi ama gözleri kocaman açılmış.

Bir saat sonra tekrar doğruluyor; eli ellerimden

sıyrılıyor, gömleğine yapışıyor, dantelasını yırtıyor. Boğulacak gibi oluyor. – Sabaha doğru, yeni bir kan kusma...

Hikâyemi bitirdim. Başka ne ekleyecektim? – Tugurt'taki Fransız mezarlığı pek çirkindir, kumlar kemirmişti orayı... Geriye kalan azıcık iradem, onu bu sıkıntı dolu yerlerden kurtarmakta kullandım. El-Kantara'da yatıyor şimdi, çok sevdiği bir özel bahçenin gölgesinde. Bütün bunların üzerinden yalnızca üç ay geçti. Ama bu üç ay, on yıl geriye götürdü beni.

Michel uzun zaman sessizce durdu. Biz de susuyorduk, garip bir huzursuzluk dolmuştu her birimizin içine. Michel bize olanları anlatırken, tüm bunları daha uygun bir hale sokmuş gibi bir duygu vardı içimizde. Yaptığı açıklamaların hangi noktasında onu kınayacağımızı bilemeyişi, bizi neredeyse onun suç ortakları yapıyordu. Bunu üzerimize yüklenmiş gibiydik. Sesi hiç titremeden, hiç değişmeden, hiçbir jest yapmadan, hiçbir heyecan belirtisi göstermeden bitirmişti hikâyesini ya bize heyecanlanmış görünmemek için hayâsız bir gurura kapıldığından ya da bir çeşit utanma duygusuyla, bizim heyecanımızı gözyaşlarıyla kışkırtmaktan korktuğundan ya da hiç heyecan duymadığından böyle yapmıştı. Şimdi bile, bu tavrın ne kadarının gururdan, ne kadarının güçten, ne kadarının duygusuzluktan ya da utanma duygusundan kaynaklandığını ayırt edemiyorum. – Bir süre sonra tekrar konuşmaya başladı:

Ne yalan söylemeli, beni asıl korkutan şey, daha çok genç olmam. Gerçek hayatım daha başlamamış gibi geliyor bazen. Şimdi buradan çekip alın beni, varoluş sebepleri verin bana. Ben bu sebepleri bulamaz oldum. Kurtulmuş olabilirim; ama neye yarar? Bu işlevsiz özgürlük bana acı veriyor. İşlediğim cinayetin –böyle adlandırmak isterseniz böyle diyelim– yorgun-

luğu değil üzerimdeki, inanın bana, ama haddimi aşmadığıma ikna etmeliyim kendimi.

Beni tanıdığınız sıralarda fikirlerim sabitti, gerçek insanları meydana getiren şeyin bu olduğunu da biliyorum; artık öyle biri değilim. Ama bunun sebebi de, bu iklim galiba. Gökyüzünün bu mavi sürekliliği kadar hiçbir şey cesaretini kıramaz düşüncenin. Her türlü araştırma imkânsızdır burada, şehvet öylesine yakından kovalar arzuyu. Işık ve ölümle çevriliyim, mutluluğun fazlasıyla mevcut olduğunu, ona teslim oluşun da tek biçimli olduğunu hissediyorum. Gündüzlerin sıkıntı veren uzunluğundan ve katlanılmaz boşluklarından kaçmak için, gün ortasında yatıyorum.

Bakın, şurada beyaz çakıl taşları var, gölgede ısınmaya bırakıyorum onları, sonra kazandıkları sakinlik verici serinlik tükeninceye kadar avucumda tutuyorum. Sonra yine aynı şeyi yapıyorum, taşları değiştiriyorum, ısınanları yine ısılatıyorum. Böylece geçiyor zaman, akşam oluyor... Kurtarın beni buradan; ben kendi başıma yapamam bunu. İrademde kırılmalar oldu; El-Kantara'dan uzaklaşma gücünü nereden bulduğumu bile bilmiyorum. Bazen, yok ettiğimin öç almasından korkuyorum. Yeniden başlamak isterdim her şeye. Kalan servetimden de kurtulmak isterdim; bakın, bu duvarlar onunla, servetimle kaplı. Burada, hiç denecek kadar az bir şeyle yaşıyorum. Yarı Fransız bir hancı, bana biraz yiyecek hazırlıyor. Girerken kaçtığını gördüğünüz çocuk da, birkaç kuruş, birkaç okşayış karşılığında, sabahları ve akşamları getiriyor bana bunları. Yabancılar karşısında vahşileşen bu çocuk, bana karşı pek şefkatli ve bir köpek gibi sadık. Kız kardeşi bir Ouled-Nail,¹ her kış Konstantin'e gider, yolculara bedenini satar. Çok güzel bir kızdır, ilk haftalarda, bazı geceleri yanımda geçirdi. Ama bir sabah kardeşi, küçük

¹ Cezayir'de Ouled-Nail Dağları'nda yaşayan bir kabile. (Y.N.)

Ali, bizi birlikte yatarken buldu. Çok sinirlendi, tam beş gün gelmek istemedi. Oysa kız kardeşinin nasıl ve neyle yaşadığını bilmiyor değil; eskiden hiç de rahatsızlık içermeyen bir biçimde söz ederdi bundan. Kardeşini kıskanmış mıydı? Zaten, amaçlarına ulaştı bu maskara; çünkü biraz sıkıntıdan, biraz da Ali'yi kaybetmek korkusundan, bu maceradan sonra kızı bir daha hiç alıkoymadım. Kız da hiç kızmadı buna, ama her karşılaşmamızda gülüyor, çocuğu kendisine tercih etmemle dalga geçiyor. Beni burada tutan şeyin, her şeyden önce o olduğunu ileri sürüyor. Belki de birazcık haklı...